

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Bunič

Mentorica: doc. dr. Petra Roter
Somentor: asist. mag. Milan Brglez

**MEDNARODNO UPRAVLJANJE BOSNE IN HERCEGOVINE:
ANALIZA DISKURZA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

*V spomin na
J. Derridaja*

Kazalo

| | |
|--|-----------|
| Kazalo kratic | 1 |
| | |
| 1. Uvod | 3 |
| | |
| 2. Razmere v Bosni in Hercegovini | 9 |
| 2.1. Značilnosti konflikta | 9 |
| 2.2. Politične razmere | 12 |
| 2.3. Gospodarske razmere | 15 |
| 2.4. Mednarodni položaj | 17 |
| 2.5. Režim za mednarodno upravljanje Bosne in Hercegovine | 19 |
| 2.5.1. Nastanek režima: 10. aneks in londonska konferenca | 20 |
| 2.5.2. Bonnska pooblastila | 24 |
| 2.5.3. Delovanje režima | 25 |
| 2.6. Sklep | 27 |
| | |
| 3. Teoretično-metodološki okvir naloge | 28 |
| 3.1. Mir v Bosni in Hercegovini z vidika mirovnega pristopa Transcend | 28 |
| 3.2. Mednarodno upravljanje Bosne in Hercegovine z vidika pristopa Transcend | 34 |
| 3.3. Metodološki okvir za analizo diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine | 35 |
| 3.3.1. Diskurzivna analiza | 35 |
| 3.3.2. Dekonstrukcija in dvojno branje | 37 |
| 3.3.3. Besedila za izvedbo analize diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine | 40 |
| 3.4. Sklep | 42 |
| | |
| 4. Analiza diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine | 43 |
| 4.1. Skupni elementi diskurzivnih analiz | 43 |
| 4.2. Diskurz Združenih držav Amerike | 44 |
| 4.3. Diskurz Organizacije islamske konference | 49 |
| 4.4. Diskurz Ruske federacije | 53 |
| 4.5. Diskurz Evropske unije | 58 |
| 4.6. Dekonstrukcija diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine | 64 |
| 4.7. Sklep | 71 |

| | |
|-----------------------------------|-----------|
| 5. Zaključek | 74 |
| 6. Uporabljeni viri | 76 |
| 6.1. Sekundarni viri | 76 |
| 6.2. Primarni viri | 81 |

Kazalo kratic

| | |
|-------|--|
| BDP | Brutodružbeni proizvod |
| BiH | Bosna in Hercegovina |
| CARDS | <i>Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation</i> (Pomoč skupnosti za obnovo, razvoj in stabilizacijo) |
| DKDO | Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih |
| EU | Evropska unija |
| EUFOR | <i>European Force</i> (Evropske sile) |
| EUPM | <i>European Union Police Mission</i> (Policijska misija Evropske unije) |
| FBiH | Federacija Bosne in Hercegovine |
| HDZ | <i>Hrvatska demokratska zajednica</i> (Hrvaška demokratska skupnost) |
| IC | <i>Islamic Conference of Foreign Ministers</i> (Islamska konferenca zunanjih ministrov držav članic Organizacije islamske konference) |
| ICFY | <i>International Conference on the Former Yugoslavia</i> (Mednarodna konferenca o nekdanji Jugoslaviji) |
| ICG | <i>International Crisis Group</i> (Mednarodna krizna skupina) |
| ICTY | <i>International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991</i> (Mednarodno sodišče za pregon oseb odgovornih za resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ki so bile storjene na območju nekdanje Jugoslavije od 1991) |
| IFOR | <i>Implementation Force</i> (Sile za implementacijo) |
| IPTF | <i>International Police Task Force</i> (Mednarodne policijske sile) |
| MDS | Mednarodni denarni sklad |
| NATO | <i>North Atlantic Treaty Organisation</i> (Organizacija Severnoatlantske pogodbe) |
| NVS | Nacionalna varnostna strategija Združenih držav Amerike |
| OIC | <i>Organisation of Islamic Conference</i> (Organizacija islamske konference) |
| OZN | Organizacija združenih narodov |
| PIC | <i>Peace Implementation Council</i> (Svet za uresničevanje miru) |
| PPEU | Posebni predstavnik Evropske unije v Bosni in Hercegovini |
| PSP | Proces stabilizacije in pridružitve |
| PZM | Partnerstvo za mir |

| | |
|-------|--|
| RF | Ruska federacija |
| SDA | <i>Stranka demokratske akcije</i> (Stranka demokratske akcije) |
| SDS | <i>Srpska demokratska stranka</i> (Srbska demokratska stranka) |
| SFOR | <i>Stabilisation Force</i> (Stabilizacijske sile) |
| SPS | Stabilizacijski in pridružitveni sporazum |
| SZVP | Skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije |
| UL | Ustanovna listina Organizacije združenih narodov |
| USAID | <i>United States Assistance for International Development</i> (Pomoč Združenih držav za mednarodni razvoj) |
| VB | Velika Britanija |
| VS | Varnostni svet Organizacije združenih narodov |
| ZDA | Združene države Amerike |
| ZN | Združeni narodi |
| ZRJ | Zvezna republika Jugoslavija |
| ZSSR | Zveza sovjetskih socialističnih republik |

1. Uvod

/.../ najdlje se je obdržala tista opredelitev besede Balkan, ki izhaja iz obdobja atentata na nadvojvodo Franca Ferdinanda v Sarajevu leta 1914. Leta 1940 je ameriški novinar John Gunther v svoji zelo popularni knjigi *V Evropi* zapisal:

'To, da so te bedne in nesrečne državnice na balkanskem polotoku zmožne imeti medsebojne spore, ki izzivajo svetovne vojne, je nedopusten napad na človeško naravo in politiko. Približno stopetdeset tisoč mladih Američanov je umrlo zaradi nekega dogodka, ki se je zgodil leta 1914 v neki umazani, zaostali vasi, Sarajevu. Gnusna in brzokone prostaška posmehljivost balkanske politike, ki je zahodnemu bralcu težko razumljiva, je še vedno usodnega pomena za mir v Evropi in morda celo na svetu.' (Glenny 1999: 13)

Identiteta je neizbežna razsežnost bivanja. Nihče ne bi mogel biti brez nje. A neizbežna, kot je, identiteta /.../ ni določena vnaprej /.../, ampak se vzpostavlja v odnosu do razlike. /.../ Razlika se vzpostavlja v odnosu do identitete. Problematika identitete/razlike torej ne vsebuje temeljev, ki bi bili pred njenim delovanjem ali zunaj njega. (Campbell 1992/1998: 9)

Evropski svet ponavlja, da predstavlja Evropska varnostna strategija, ki jo je Evropski svet sprejel decembra 2003, glavni okvir za formulacijo politik. V zadnjih šestih mesecih je bil storjen napredek pri nadaljevalnih delih, vključno s štirimi področji, določenimi za začetno delo (učinkovit multilateralizem z Združenimi narodi v svojem jedru; boj proti terorizmu; strategija do regije Bližnjega vzhoda in celovita politika do Bosne-Hercegovine).¹

Zgornji trije navedki v grobem predstavljajo problematiko, ki jo bom obravnavala v nalogi: zanima me vprašanje miru v Bosni in Hercegovini (BiH) in kako na možnosti trajnega miru v BiH vpliva prevladujoči diskurz mednarodne skupnosti o BiH.

Glennyjev navedek (1999: 13) kaže, kako se je v moderni zgodovini oblikoval diskurz o BiH. V zgoraj navedenem odstavku se skriva diskurz o moči in hierarhiji: medtem ko so velesile upravičene do vodenja vojn, naj problemi manjših držav (BiH) ne bi posegali v odnose med velesilami (kot se je to zgodilo v prvi svetovni vojni). Politika med 'bednimi in nesrečnimi' balkanskimi državami je zahodnemu bralcu le težko razumljiva, je torej blizu iracionalnosti. Samo še besede, da je Sarajevo umazana, zaostala vas, so potrebne in ustvarjena je podoba Balkana – ter konkretnije BiH – kot območja, kjer se narodi zaradi zahodnemu svetu nerazumljivih vzrokov medsebojno sovražijo, kar ustvarja kaotične razmere, in zahodni svet mora ves čas paziti, da ga ne povleče v ta kaos.

¹ *Brussels European Council 17 and 18 June 2004: Presidency Conclusions*, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/81035.pdf, 7. julij 2004, 48. odstavek.

V navedku najdemo osnove, na katerih se vzpostavlja prevladujoči diskurz² mednarodne skupnosti o BiH. Ta diskurz prikazuje BiH kot državo, ki ni sposobna sama dosežati miru, ki pa hkrati tudi še ni pripravljena na integracijo v ključne mednarodne organizacije, in sicer predvsem Evropsko unijo (EU, v nadaljevanju tudi Unija) ter zvezo Nato (*North Atlantic Treaty Organisation* – NATO), katerih članstvo bi ji dolgoročno lahko zagotavljalo mir. Diskurz se zrcali v praksi zagotavljanja miru v BiH, ki izhaja iz mednarodnega upravljanja BiH.

Campbellov (1992/1998: 9) navedek vsebuje jedro teoretskega pristopa, ki ga bom uporabila v nalogi. Menim, da ukvarjanje z BiH oblikuje identiteto vseh mednarodnih akterjev, ki se aktivno vključujejo v zagotavljanje miru v BiH. Hkrati menim, da način, kako ti akterji opredeljujejo BiH, vpliva na njihovo zagotavljanje miru v BiH in s tem neposredno na obstoječe upravljanje konflikta, čigar osrednji del je mednarodno upravljanje BiH.

Zadnji navedek predstavlja diskurz tistega akterja, ki postaja čedalje pomembnejši za zagotavljanje miru v BiH, tj. EU.³ Navedek kaže, da je za EU pomembno, da v svoji varnostni strategiji opredeli celovito politiko do BiH. Pomen opredelitve celovite politike do BiH za EU morda nakazuje, v katero smer se bo zagotavljanje miru v BiH gibalo v prihodnosti.

Moj prvi cilj je pokazati, da sistem mednarodnega zagotavljanja miru v BiH, ki temelji na mednarodnem upravljanju BiH, ne omogoča trajnega doseganja miru v BiH. Pri tem izhajam iz naslednjega problema.

Mir v BiH je bil vzpostavljen s podpisom t. i. Daytonskega sporazuma⁴ 14. decembra 1995. Za uresničevanje miru (*peace implementation*) na civilnem področju je bilo posebej poskrbljeno v 10. aneksu⁵ k temu sporazumu, s katerim je bila ustanovljena institucija Visokega predstavnika, ki naj bi oblastem v BiH pomagal pri civilnem uresničevanju miru. V letih po sklenitvi Daytonskega sporazuma je na osnovi 10. aneksa nastal obsežen sistem mednarodnega upravljanja BiH,⁶ ki mednarodni skupnosti omogoča, da prek institucije Visokega predstavnika posega na področja, ki naj bi bila pod suverenostjo BiH. Mir v BiH se na ta način ustvarja predvsem s pomočjo posegov

² Diskurz za potrebe te naloge razumem najpreprosteje kot način govorjenja o nečem.

³ To trditev preverjam v analitičnem delu naloge, tj. v 4. poglavju.

⁴ *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, sprejet in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379, 1. junij 2004. Več o Daytonskem sporazumu v poglavju 2.1.

⁵ *Annex 10: Agreement on Civilian Implementation*, sprejet in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366, 1. junij 2004. Več o 10. aneksu v poglavju 2.5.

⁶ Proces nastanka sistema mednarodnega upravljanja BiH je prikazan v poglavju 2.5.

Visokega predstavnika ter s splošno navzočnostjo mednarodne skupnosti v BiH. Vendar tega stanja v luči razmer v BiH ni mogoče pojmovati kot mir v pravem pomenu besede, še posebej ne na dolgi rok. To bom v nalogi pokazala z uporabo mirovnega pristopa Transcend (Brand-Jacobsen 2002; Galtung 2002a, 2002b; Galtung in Tschudi 2002; Jacobsen in Brand-Jacobsen 2002).

Izraz 'mednarodno upravljanje BiH' uporabljam za označevanje sistema vseh institucionaliziranih dejavnosti mednarodne skupnosti v civilnem uresničevanju miru v BiH. Mednarodni akterji, ki so udeleženi v institucionaliziranem civilnem uresničevanju miru v BiH, tega sistema namreč ne poimenujejo z enim pojmom, temveč govorijo o posameznih dejavnostih ali institucijah na področju civilnega uresničevanja miru v BiH.

Menim, da je za doseganje miru v BiH bistveno razumevanje mednarodnega upravljanja BiH. Zato si bom v nalogi postavila še drugo raziskovalno vprašanje, in sicer zakaj in na kakšen način se je oblikovala in se ohranja ideja o mednarodnem upravljanju BiH.

Vprašanje je mogoče analizirati s pristopom, ki družbeno in politično življenje obravnava kot skupek praks, s katerimi se stvari v družbenem svetu vzpostavlja prek njihove interpretacije (Campbell 1992/1998: 5). Do interpretacije in s tem konstrukcije pomena stvari prihaja na področju diskurza (*ibid.*). Da bi raziskala vprašanje, zakaj in kako je prišlo do tega, da se mednarodno upravljanje BiH razume kot sprejemljivi način zagotavljanja miru v BiH, bom uporabila analizo diskurza mednarodne skupnosti o mednarodnem upravljanju BiH.

Kot poudarja več avtorjev, je jezik oziroma diskurz ključna sestavina proučevanja mednarodnih odnosov (Debrix 2002; Fierke 2002; Hay 2002; Zehfuss 2001). Koreninam občutljivosti za diskurz v mednarodnih odnosih, kot tudi različnih pristopov k diskurzu, je mogoče slediti do del filozofa Ludwiga Wittgensteina (1922, 1958).⁷ Vprašanje diskurza se tako pojavlja v mednarodnih odnosih, vendar se k njemu pristopa na različne načine (*ibid.*).

V analizi diskurza mednarodne skupnosti o mednarodnem upravljanju BiH se bom zgledovala po Campbellu (1992/1998), enem od ključnih avtorjev, ki je vpeljal analizo diskurza v mednarodne odnose, in sicer z namenom raziskati uveljavljene načine razmišljanja in delovanja v mednarodni politiki (Campbell 1992/1998: x).⁸ Postopka, ki

⁷ Wittgenstein, Ludwig (1922) *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Routledge; Wittgenstein, Ludwig (1958) *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell. V Fierke (2002: 331-2).

⁸ Več o Campbellovem (1992/1998) teoretičnem okviru ter celotnem teoretično-metodološkem okviru naloge v 3. poglavju.

ju bom uporabila za izvedbo analize diskurza o mednarodnem upravljanju BiH, pa izvirata iz dela francoskega misleca Derridaja (1967/1998); gre za t. i. dekonstrukcijo in dvojno branje.

Dekonstrukcijo lahko najbolje opišemo, če rečemo, da je pozorna na tiste zdrse, slepe pege in protislovja, ki nenamena razkrivajo notranje nelogičnosti v proučevanem besedilu (Norris 1987: 19).⁹ Osnovni namen dekonstrukcije je, da na ta način problematizira pomen pojmov in fraz, ki so v diskurzu uporabljeni kot samoumevni (Derrida 1967/1998, 1987/1999). Tako je z dekonstrukcijo mogoče pokazati, da so možne drugačne interpretacije in s tem alternativni načini reševanja problema, o katerem diskurz govori (Norris 1987: 23).

Tako imenovano dvojno branje (Smith 1999: 240) je Derrida (1967/1998: 195-6) opredelil kot proces kritičnega branja, v katerem se hkrati izvaja dvoje. Po eni strani se sledi pomenom, ki jih želi vzpostaviti diskurz (Derrida 1967/1998: 196). Po drugi strani pa smo pozorni na tiste elemente, ki jih diskurz v postopku konstrukcije želenega pomena poskuša izključiti oziroma marginalizirati (Bennington 1999: 140). Ključna predpostavka je, da diskurz samega sebe vzpostavlja prek izključevanja tistega, kar izključuje – torej prek določanja svojih meja (*ibid.*). Ko se na ta način ugotovi, kje so meje diskurza, se nato skuša videti, kaj leži za njimi in kam je diskurz mogoče širiti (Derrida 1967/1998: 199).

Z vidika ciljev naloge dekonstrukcija in dvojno branje omogočata razmislek o tem, kateri so alternativni načini gledanja na problematiko miru v BiH, kje so meje diskurza o mednarodnem upravljanju BiH in kakšne so možnosti za njihovo širjenje v smeri trajnega doseganja miru v BiH.

Oba postopka diskurzivne analize lahko najbolj smiselno uporabim, če mednarodno upravljanje BiH opredelim kot režim.¹⁰ V tem primeru je moja osnovna predpostavka, da je režim za mednarodno upravljanje BiH mogoče 'brati', kot se bere besedilo. Režim s svojim delovanjem namreč proizvaja nek diskurz o miru v BiH ter s tem o dopustnem, pričakovanem in tudi pravilnem načinu mednarodnega zagotavljanja miru v BiH. Ta

⁹ Analizo nekega diskurza se izvaja prek analiz besedil, v katerih je diskurz zapisan (Smith 1999: 240; Derrida 1967/1998).

¹⁰ Pri pojmu mednarodnega režima privzemam opredelitvi Younga (1994: 26) ter P. Roter (1999: 34). Kot pravi Young (*ibid.*), je režim institucija, ki v imenu članov neke skupine sprejema odločitve o področju, za katero se skupina zanima. P. Roter (1999: 34) poleg tega poudarja, da zainteresirani akterji, ki sodelujejo v okviru mednarodnega režima, ravnajo v skladu z določenimi načeli ter svoja dejanja izvajajo po določenih predhodno sprejetih predpisih.

diskurz se zapisuje v različne dokumente, na katerih je mogoče uporabiti dekonstrukcijo in dvojno branje, in sicer kot načina za izvedbo diskurzivne analize.

Pri tem se postavi vprašanje izbire besedil. Za analizo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH je treba izbrati tista besedila, ki najbolje predstavljajo režim za mednarodno upravljanje BiH; ki torej najbolje zrcalijo ista notranja nasprotja, ki so na delu tudi v režimu.

Izbiro besedil lahko najprej omejim glede na čas, odkar obstaja režim za mednarodno upravljanje BiH, tj. čas od nastanka režima decembra 1995 do konca leta 2004. V tem času je prišlo do mednarodnega ustvarjanja miru v BiH, hkrati s tem pa se je oblikoval diskurz o mednarodnem upravljanju BiH. Na slednjega in na celotni diskurz o miru v BiH je vplivalo tudi obdobje pred decembrom 1995, vendar je Daytonski sporazum tisti, ki predstavlja začetek konstrukcije diskurza o mednarodnem upravljanju BiH.

Diskurz o mednarodnem upravljanju BiH se je vzpostavljajal na stiku diskurzov množice različnih akterjev o primernem zagotavljanju miru v BiH. Z vidika izbire besedil je zato nujna poenostavitev: opazovala bom diskurze tistih mednarodnih akterjev, ki imajo – bodisi zaradi svoje gospodarske, vojaške ali ideološke moči bodisi zaradi svoje povezanosti z enim od konstitutivnih narodov BiH¹¹ – največji vpliv na zagotavljanje miru v BiH. Pomemben del teh akterjev zajamem, če opazujem diskurz dveh mednarodnih organizacij o zagotavljanju miru v BiH: EU in Organizacije islamske konference (*Organisation of Islamic Conference* – OIC). Ključno vlogo pri zagotavljanju miru v BiH igrata oziroma sta igrali še dve državi: Ruska federacija (RF, v nadaljevanju tudi Rusija) ter Združene države Amerike (ZDA).

Po opredelitvi najpomembnejših akterjev se pojavi še problem, katere diskurze teh štirih akterjev opazovati, če naj bo mogoče sklepati, kako se je na njihovi podlagi vzpostavljajal diskurz o mednarodnem upravljanju BiH. Zaradi primerljivosti bom kot osnovo vzela stališča, ki so jih predstavniki štirih akterjev v zgoraj določenem časovnem obdobju izražali med razpravami v Varnostnem svetu Organizacije združenih narodov (VS OZN), ki so bile bistvenega pomena za zagotavljanje miru v BiH.

V zvezi s tem domnevam, da se bo pri izvedbi analize konstrukcije diskurza o mednarodnem upravljanju BiH pokazalo, da v tem diskurzu čedalje bolj prevladuje diskurz EU. Zato bom v analizi posebej pozorna na diskurz EU o mednarodnem upravljanju BiH in na to, kako pobude EU glede mednarodnega upravljanja BiH sprejemajo OIC, RF in ZDA.

¹¹ Več o konstitutivnih narodih BiH v poglavju 2.1.

Osrednji del naloge obsega tri poglavja. V prvem predstavim razmere v BiH, kakršne so bile leta 2004. Opredelim značilnosti konflikta v BiH, politične in gospodarske razmere v BiH ter mednarodni položaj BiH. Zadnji del poglavja prikazuje proces nastanka režima za mednarodno upravljanje BiH.

Drugo poglavje vsebuje teoretično-metodološke osnove naloge. V prvem podpoglavju predstavim že omenjeno mirovno teorijo Transcend (Brand-Jacobsen 2002; Galtung 2002a, 2002b; Galtung in Tschudi 2002; Jacobsen in Brand-Jacobsen 2002), s katero je mogoče pokazati, da razmer v BiH ne moremo interpretirati kot stanje miru. S pomočjo te teorije v drugem delu poglavja analiziram mednarodno upravljanje BiH kot uveljavljeni način mednarodnega zagotavljanja miru v BiH. V tretjem podpoglavju nato razvijem okvir za diskurzivno analizo mednarodnega upravljanja BiH.

Diskurzivno analizo izvedem v tretjem poglavju: s pomočjo predvidenega analitičnega okvira najprej izpeljem dekonstrukcijo in dvojno branje diskurzov ZDA, OIC, RF in EU o mednarodnem upravljanju BiH, potem pa še dekonstrukcijo in dvojno branje skupnega diskurza o mednarodnem upravljanju BiH.

V nalogi se skozi optiko raziskovanja diskurzov o mednarodnem upravljanju BiH na ta način postopoma poglobljam v problematiko odnosa do drugega v mednarodnih odnosih (kot že omenjeno, je predpostavka naloge, da odnos do drugega predstavlja bistveno razsežnost konstrukcije identitete mednarodnih akterjev). Proučevanje mednarodnega upravljanja BiH s tega vidika pomeni tudi proučevanje etike v odnosu mednarodne skupnosti do BiH.

2. Razmere v Bosni in Hercegovini

V tem delu naloge predstavljam razmere v BiH na tistih področjih, ki so ključna za doseganje miru. V prvem podpoglavju z uporabo okvira Transcend za analizo konfliktov (Transcend 2002: 262; Brand-Jacobsen 2002: 23) pokažem, na kakšen način se po sklenitvi Daytonskega sporazuma izraža konflikt v BiH. Naslednji podpoglavji opredeljujeta razmere v BiH na dveh notranjih področjih, ki sta bistveni za doseganje miru, političnem in gospodarskem. Mir v BiH je v veliki meri odvisen od delovanja mednarodne skupnosti, kar pokažem v četrtem podpoglavju. V petem podpoglavju predstavljam rešitev, s katero mednarodna skupnost ustvarja mir v BiH, tj. režim za mednarodno upravljanje BiH.

2.1. Značilnosti konflikta

Pomen konflikta v BiH je mogoče ponazoriti z naslednjo metaforo (Transcend 2002: 262):

Dve delitveni črti delita Evropo na tri dele: protestantsko/katoliška /.../, slovansko-ortodoksna in turško-muslimanska. Ker se delitveni črti /.../ sekata v Sarajevu, ki ga obdaja Bosna in Hercegovina /.../, ki jo obdaja Balkan, predstavlja to pomembno konfliktno območje z večinoma vnaprej predvidljivimi zavezništvi: os Washington/London/Pariz/Berlin/Dunaj/Rim/Zagreb, os Moskva/Beograd/Skopje/Atene in 'zelena transverzala' Sarajevo/Tirana/Priština/Tetovo/Ankara in naprej.

Podobno Bildt (2001: 149) za Balkan pravi, da »regija prečka delitveno črto med zahodnim in vzhodnim krščanstvom ter se nahaja na križišču, kjer se srečujeta krščanstvo in islam«.

Dejstvo, da so nasprotja znotraj BiH odsev enakovrednih nasprotij, ki obstajajo na regionalni in mednarodni ravni, predstavlja bistveno značilnost konflikta v BiH. Ta podobnost med situacijo v regiji in mednarodni skupnosti ter situacijo v BiH v skladu s Campbellovim (1992/1998: 12) pristopom¹² namreč pomeni, da se nekateri ključni zunanji akterji, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem miru v BiH, istovetijo s posamezno stranjo v konfliktu oziroma svoje delovanje v BiH povezujejo s svojo identiteto v mednarodni skupnosti.

Druge značilnosti konflikta v BiH lahko najbolje opišemo s pomočjo t. i. diagnoze konflikta (Brand-Jacobsen 2002: 22-3), ki vsebuje opis strukture konflikta in opis

¹² Več o Campbellovem (1992/1998) pristopu k diskurzivni analizi v 3. poglavju.

njegove zgodovine, tj. nastanka in razvoja. Struktura vključuje vse strani in akterje, ki so vpleteni v konflikt, tako notranje kot zunanje (*ibid.*: 23).

Nosilci konflikta v BiH so trije konstitutivni narodi, kot jih opredeli preambula Ustave BiH oziroma 4. aneksa¹³ k Daytonskemu sporazumu: Bošnjaki, Hrvati in Srbi. Temeljna delitev med konstitutivnimi narodi je delitev na osnovi njihovih kultur, pri čemer različne religije in verska prepričanja delujejo kot nosilci različnih kulturnih tradicij (Bildt 1999: 501). Religija Bošnjakov je islam, Hrvatov katolištvo in Srbov ortodoksno krščanstvo.

Nasprotujoči si interesi treh konstitutivnih narodov so se zelo jasno pokazali na mirovnih pogajanjih novembra 1995, na katerih je bil sklenjen Daytonski sporazum (Splošni okvirni sporazum za mir v Bosni in Hercegovini). Slednjega so 21. novembra 1995 v Daytonu, Ohio, parafirali in 14. decembra 1995 v Parizu podpisali predsedniki takratne Republike BiH, Republike Hrvaške in takratne Zvezne republike Jugoslavije (ZRJ). Republika BiH je na mirovnih pogajanjih zastopala Bošnjake, Republika Hrvaška bosanske Hrvatov, ZRJ pa bosanske Srbe.

Glavni cilj bošnjaške delegacije na pogajanjih je bil doseči čim bolj unitarno državo z močnimi skupnimi institucijami (Bildt 1999: 198, 2001: 152). Cilj je bil uresničen deloma: vzpostavljena je bila združena in celovita država, vendar se njene skupne institucije utrjujejo še danes. Maksimalni cilj bosanskih Hrvatov pred pogajanjmi je bila samostojna entiteta znotraj BiH ali možnost združitve z Republiko Hrvaško; na pogajanjih je njihova stran pristala na skupno življenje z Bošnjaki v Federaciji BiH¹⁴ (FBiH) (Bildt 1999: 198, 2001: 152). Bosanski Srbi so se pred pogajanjmi zavzemali za možnost združitve z ZRJ (Bildt 2001: 152). Njihov glavni dosežek na pogajanjih je bila vzpostavitev Republike Srbske kot entitete z visoko stopnjo avtonomije znotraj BiH (*ibid.*). Tako hrvaška kot srbska stran sta na pogajanjih zastopali stališče, naj ima BiH malo skupnih institucij, ki naj imajo tudi čim manj pooblastil (Bildt 1999: 204).

Interese treh nosilcev konflikta v BiH od državnih parlamentarnih volitev oktobra 2002 predstavljajo tri največje stranke, ki so tudi v vladi: bošnjaška Stranka demokratske akcije (*Stranka demokratske akcije* – SDA), Hrvaška demokratska skupnost (*Hrvatska demokratska zajednica* – HDZ) in Srbska demokratska stranka

¹³ *Annex 4: Constitution of Bosnia and Herzegovina*, sprejet in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.o-hr.int/dpa/default.asp?content_id=372, 1. junij 2004.

¹⁴ BiH sestavljata dve entiteti: Federacija BiH, ki ima deset kantonov, ter Republika Srbska, ki pa se ne deli na kantone. Mesto Brčko ne pripada nobeni od entitet.

(*Srpska demokratska stranka – SDS*) (ICG¹⁵ 2003).¹⁶ SDA se zavzema za sprejem nove državne ustave, ki bi ukinila obe entiteti v BiH ter namesto tega uvedla močno osrednjo državo ter občinsko samoupravo (ICG 2003: 18). HDZ v javnosti izraža stališče, da je treba okrepiti državne institucije ter sprejeti ustavne spremembe, ki jih je predlagal SDA, vendar je v svoj predvolilni program zapisal potrebo po tretji, hrvaški, entiteti v BiH (*ibid.*: 19-20). Nadomestilo zanjo HDZ vidi le v popolni kantonizaciji BiH (*ibid.*: 20). Srbski SDS pa nasprotuje vsaki pobudi, ki bi oslabila ali odpravila entitete v BiH (*ibid.*: 21).

Za razumevanje strukture konflikta v BiH je potrebno upoštevati tudi vpletenost zunanjih sil (Brand-Jacobsen 2002: 23). Odločilen vpliv na konflikt v BiH so v preteklosti imeli EU, RF in ZDA: vojno v BiH je bilo mogoče ustaviti šele, ko so ti akterji dosegli soglasje o politični strategiji za vzpostavitev miru in ko so bili pripravljene to strategijo tudi uresničiti (Bildt 1999: 556). Enako velja, meni Bildt (1999: 556, 2001: 158), za povojno ustvarjanje miru: v BiH je politične dogovore mogoče doseči le, kadar ti trije zunanji akterji govorijo soglasno. K njim kot pomembnega akterja prištevam tudi OIC, ker zastopa stališča bošnjaškega prebivalstva BiH.

Mednarodno skupnost kot celoto v BiH pooseblja institucija Visokega predstavnika. Ob tem je treba opozoriti, da v uresničevanje miru v BiH ni vključena vsa mednarodna skupnost, ampak le njen del, ki je zbran v instituciji, imenovani Svet za uresničevanje miru (*Peace Implementation Council – PIC*).¹⁷ Kadar v nadaljevanju uporabljam pojem mednarodne skupnosti v kontekstu režima za mednarodno upravljanje BiH, mislim na PIC.

Zaradi prostorskih omejitev naloge ne bom podrobneje opisovala zgodovine konflikta v BiH.¹⁸ Bistveno pri njej je, da je bilo območje BiH večino svojega obstoja pod upravo večnacionalnih imperijev, v katerih je vladala strpnost do medkulturnih razlik (Bildt 1999: 544-5). Problemi so se začeli kazati v drugi polovici 19. stoletja, ko se je v Evropi »kot oblika državne organizacije začela uveljavljati nacionalna država« (Bildt 1999: 545).

¹⁵ *International Crisis Group* (Mednarodna krizna skupina).

¹⁶ Vse tri stranke so hkrati glavne stranke pripadajočih konstitutivnih narodov; več o teh strankah v poglavju 2.2.

¹⁷ V PIC je zbranih 55 držav in mednarodnih institucij, ki na različne načine podpirajo mirovni proces v BiH. Več o PIC v poglavju 2.5.1.

¹⁸ Podrobneje o zgodovini konflikta v BiH Malcolm (1996) in Bildt (1999).

Za ustvarjanje miru v BiH je z vidika zgodovine konflikta pomembno še dejstvo, da je samostojna bosanska država v zgodovini že obstajala, in sicer kot kraljevina od začetka 13. do druge polovice 15. stoletja, ko so jo zasedli Turki (Ministrstvo ZDA za zunanje zadeve 2004). BiH torej ni umetna tvorba, ampak ima zgodovinski precedens.

2.2. Politične razmere

Demokracija oziroma razvijanje demokratičnih institucij in procesov predstavlja poleg celovitega gospodarskega in družbenega razvoja enega ključnih pogojev za uspešno reševanje konfliktov ter dolgoročno zagotavljanje miru v pluralnih družbah (Žagar 2001: 70, 79).¹⁹ BiH se po sklenitvi Daytonskega sporazuma nahaja v obdobju demokratizacije, vendar proces demokratizacije zaradi več dejavnikov poteka počasi in negotovo.

Prvi takšen zavirajoč dejavnik in glavna značilnost političnih razmer v BiH so težave z vzpostavljanjem delujočih institucij osrednje države. Četrty aneks k Daytonskemu sporazumu (Ustava BiH) je namreč predvidel »minimalno državo« (Evropska komisija 2001: 7). Medtem ko so v njem skupni državi zagotovljene le najosnovnejše pristojnosti,²⁰ je hkrati poskrbljeno za politični sistem, ki zagotavlja predvsem zaščito interesov in ravnotežje med obema entitetama BiH.

Parlament BiH ima dva doma (Ustava BiH: 4. člen). V dom narodov poslance imenujeta parlamenta obeh entitet, v predstavniški dom pa so poslanci voljeni neposredno z ozemlja vsake od entitet (*ibid.*: 4/1. in 4/2. člen). V vsakem od domov ima FBiH dve tretjini, Republika Srbska pa eno tretjino sedežev (*ibid.*). Zakonodajo morata sprejeti oba domova; sprejemanje predlagane odločitve pa se lahko ustavi, če jo večina poslancev enega od konstitutivnih narodov v domu narodov razglasi za škodljivo življenjskim interesom svojega naroda (Ustava BiH: 4/3. člen). Takšna odločitev je lahko sprejeta samo, če jo v domu narodov potrди večina poslancev vsakega od konstitutivnih narodov (*ibid.*).

Podobno velja za predsedstvo BiH (Ustava BiH: 5. člen). V njem ima svojega predstavnika vsak od treh konstitutivnih narodov; v praksi se člani predsedstva v

¹⁹ K celoviti strategiji upravljanja in reševanja konfliktov spadata še ustrezno izobraževanje in usposabljanje za mir (Žagar 2001: 70).

²⁰ In sicer pristojnosti zunanje, zunanjetrgovinske, carinske in monetarne politike; financiranje državnih institucij in mednarodnih obveznosti BiH; urejanje področij imigracije, beguncev in azilne politike; uveljavljanje kazenskega prava mednarodno in med entitetama ter upravljanje skupnih in mednarodnih komunikacijskih povezav, prometa in zračnega prometa (Ustava BiH: 3. člen).

funkciji predsednika BiH izmenjujejo na način rotacije (*ibid.*). Člani predsedstva so v obeh entitetah voljeni neposredno (*ibid.*). Kateri koli od njih lahko katero koli z večino sprejeto odločitev predsedstva razglasi za škodljivo življenjskim interesom tiste entitete, s katere ozemlja je bil izvoljen (*ibid.*). V primeru, da to njegovo mnenje z dvotretjinsko večino potrdijo poslanci njegovega konstitutivnega naroda v parlamentu tiste entitete, s katere ozemlja je bil izvoljen, se takšno odločitev predsedstva razveljavi (*ibid.*). Za ravnotežje je poskrbljeno tudi v vladi BiH: iz FBiH sta lahko imenovani največ dve tretjini vseh ministrov (*ibid.*).

Poleg opisanega sistema na državni ravni ima vsaka od entitet še lasten politični sistem, vključno z ustavo, s tremi vejami oblasti ter predsednikom (Pisarna Visokega predstavnika 2004a).

Z vidika medsebojne pomiritve igra ta politična ureditev v BiH pomembno vlogo, saj uravnoteža od začetka prisilno in osovraženo sodelovanje v institucijah skupne države s potrebo po medsebojni ločitvi in občutku varnosti pred nekdanjimi medvojnimi sovražniki, ki jo je za doseganje miru nujno upoštevati (Jacobsen in Brand-Jacobsen 2002: 38). Vendar ta ureditev pomeni tudi, da je sprejemanje reform v BiH počasno in naporno.

Zaskrbljenost, da se bo reformni proces v BiH upočasn timer, je obstajala še posebej po parlamentarnih volitvah v BiH oktobra 2002 (ICG 2003: 1). Te volitve so bile prve, ki jih je samostojno organizirala BiH in na katerih so bili predstavniki voljeni za dobo štirih let (*ibid.*). Na volitvah so zmagale nacionalistične²¹ stranke vseh treh konstitutivnih narodov, tiste, ki so si stale nasproti med vojno v BiH 1992-1995 (*ibid.*). S tem se je pokazalo, da največji del volilnega telesa vsakega od konstitutivnih narodov še vedno najbolj zaupa pripadajočim nacionalističnim strankam (*ibid.*: 15); da torej strah in sovraštvo, ki ju je povzročila vojna v BiH, še zdaleč nista presežena.

Po volitvah se je pokazalo, da je sodelovanje med strankami HDZ, SDA in SDS mogoče, vendar le pod pritiskom mednarodne skupnosti. Visoki predstavnik Paddy Ashdown je tako dosegel, da so vlade nacionalističnih strank na državni ravni in v entitetah pristale na njegov program reform za BiH ter aprila 2003 podpisale skupno

²¹ Kot nacionalistične so stranke HDZ, SDA in SDS označene v poročilu ICG (2003: 1) o parlamentarnih volitvah v BiH oktobra 2002. Gellner (1997: 3-4) nacionalizem opredeli kot »politično načelo, ki trdi, da je podobnost kulture temeljna družbena vez. Legitimnost katerih koli načel oblasti, ki obstajajo med ljudmi, je odvisna od dejstva, da člani skupine pripadajo isti kulturi /.../«

deklaracijo z naslovom Prvi so ljudje,²² v kateri so se obvezale k izvajanju predloženih reform (ICG 2003: 30-1). V nasprotnem primeru bi tvegale, da jih mednarodna skupnost ne prizna (*ibid.*: 32). Nepriznavanje pa bi pomenilo umik finančne in politične podpore s strani pomembnih držav in mednarodnih organizacij.

Izvajanje reform v BiH je bilo leta 2003 uspešno: med drugim je bila poenotena državna carinska služba, začeta reforma javne uprave, začelo je delovati državno sodišče in nadaljevalo se je vračanje beguncev.²³ Poleg tega sta bila konec leta sprejeta državna zakona o davku na dodano vrednost in o ustanovitvi ministrstva za obrambo (*ibid.*).

Vendar se je hkrati pokazalo, da ima reformni proces v BiH vsaj dve pomanjkljivosti. Še vedno veliko nezaupanje med konstitutivnimi narodi se je kazalo v odporu obeh entitet do tega, da bi svoje pristojnosti prenašali na državo.²⁴ To je še en razlog, zakaj reforme potekajo počasi, saj so večinoma namenjene krepitvi skupne države (*ibid.*: 4). Pri utrjevanju ključnih ministrstev na državni ravni se tako zatika (*ibid.*: 5). Po drugi strani je javna uprava na ravni entitet daleč preobsežna (ICG 2003: 35), pri čemer Evropska komisija domneva, da entiteti okoli 40 odstotkov svojih proračunskih prihodkov prikrivata pred državo.²⁵

Druga pomanjkljivost reformnega procesa je, da do njega večinoma prihaja zaradi pritiskov mednarodne skupnosti.²⁶ Vlada BiH je npr. v začetku leta 2004 poslala osnutek zakona o državni obveščevalni agenciji v parlament šele na ukaz Visokega predstavnika; na enak način je bil uveljavljen novi statut mesta Mostar (*ibid.*: 8). Februarja 2004 pa se je vlada BiH zedinila o ustanovitvi državnega ministrstva za obrambo, vendar potem, ko ji je mednarodna skupnost zagrozila z umikom podpore pri vstopanju v Partnerstvo za mir zveze Nato, če tega ne bi dosegla (Pisarna Visokega predstavnika 2004b).

Dolgoročna posledica takšnega uveljavljanja reform je lahko, da vodi do odvisnosti domačih političnih strank od mednarodne skupnosti, še posebej pri sprejemanju

²² *Putting People First*, sprejeto 30. aprila 2003, http://www.ohr.int/archive/bjelasnica-declaration/default.asp?content_id=298043, 1. julij 2004.

²³ *Bosnia and Herzegovina: Stabilisation and Association Report 2004*, Evropska komisija, Bruselj, 1. april 2004, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/sap/rep3/cr_bih.pdf, 12. april 2004, stran 8. V nadaljevanju Stabilizacijsko in pridružitveno poročilo 2004.

²⁴ Stabilizacijsko in pridružitveno poročilo 2004: 4.

²⁵ Stabilizacijsko in pridružitveno poročilo 2004: 9.

²⁶ Stabilizacijsko in pridružitveno poročilo 2004: 4.

nezaželenih ukrepov.²⁷ S tem pa obstaja možnost, da se domači proces političnega dialoga in reševanja sporov med političnimi strankami ter nosilci konflikta v BiH zaradi njihovega zanašanja na mednarodno skupnost ne bo razvil (Chandler 2003: 8).

2.3. Gospodarske razmere

Kot je bilo omenjeno v poglavju 2.2., je gospodarski razvoj nujen za dolgoročno zagotavljanje miru (Žagar 2001: 79). Pri tem v primeru BiH ne gre le za povojno obnovo ampak za celovit gospodarski in družbeni razvoj, ki mora na dolgi rok postopoma zmanjšati razvojne razlike med BiH in zahodnimi državami (Žagar 2001: 70), še posebej zato, ker je vključevanje v EU cilj vseh glavnih političnih strank v BiH (Evropska komisija 2001: 6).

Po oceni Evropske komisije (2004a: 41) se je v BiH leta 2003 nadaljeval proces makroekonomske stabilizacije. Brutodružbeni proizvod (BDP) BiH je leta 2002 znašal 1553 evrov na prebivalca, pri čemer so stopnje rasti BDP s povprečja 30 odstotkov v letih 1996-1999 padle na 5,5 odstotka v letu 2002 in 3,5 odstotka v letu 2003 (Evropska komisija 2004a: 35-6). Povprečna raven nezaposlenosti je bila leta 2002 po uradnih podatkih 40-odstotna, po neuradnih ocenah pa 20-odstotna zaradi visokega deleža sive ekonomije (Evropska komisija 2004a: 36).

BiH dosega stabilnost cen (v celotni državi je bila inflacija leta 2002 in 2003 blizu nič), ker centralna državna banka deluje kot valutni odbor (Evropska komisija 2004a: 37). Sedmi člen Ustave BiH namreč določa, da mora Centralna banka BiH vsaj prvih šest let po svoji ustanovitvi delovati kot valutni odbor. Valutni odbor je bil v skladu s tem ustanovljen leta 1997 in ostaja v veljavi, kot to določa Sporazum o pomoči (*Stand-by Agreement*) med BiH in Mednarodnim denarnim skladom (MDS) iz leta 2002 (Evropska komisija 2004a: 37).

Zunanjetrgovinski primanjkljaj je v BiH zaskrbljujoče visok: v letih 2002 in 2003 je znašal blizu 37 odstotkov BDP (Evropska komisija 2004a: 35, 37). Takoj po vojni v BiH so bili takšni primanjkljaji upravičeni, ker so bili povezani z veliko tujo obnovitveno pomočjo; danes pa kažejo na strukturni problem gospodarstva BiH – premajhen izvoz zaradi premajhnih proizvodnih sposobnosti države (*ibid.*: 37).

²⁷ Bieber, Florian (2001) *Resolving Self-Determination Conflicts through Complex Power-Sharing: The Case of Bosnia-Herzegovina*. Cambridge: University of Cambridge, Centre of International Studies, osnutek, pripravljen za projekt *Resolving Self-Determination Disputes through Complex Power-Sharing Arrangements*, stran 41. V Yannis (2002: 269).

Gospodarstvo BiH je v več pogledih odvisno od pomoči mednarodne skupnosti. Čeprav vse bolj pada, je tuje financiranje državnega proračuna pri devetih odstotkih BDP BiH eno najvišjih na zahodnem Balkanu²⁸ (Evropska komisija 2004a: 36). Tudi visoke stopnje rasti BDP v letih 1996-1999 so bile v glavnem posledica velikega pritoka zunanje pomoči (Evropska komisija 2001: 9). Od leta 1996 do konca leta 2000 je bilo BiH tako izplačanih skupno 3,8 milijarde ameriških dolarjev zunanje pomoči (*ibid.*). Zunanja pomoč je po letu 2000 začela hitro usihati, kar je povzročilo padec rasti BDP, še posebej zaradi premajhne sposobnosti BiH, da ustrezno mobilizira domače vire gospodarske rasti (Evropska komisija 2001: 3, 9; Evropska komisija 2004a: 36).

Največji donator zunanje pomoči BiH je Unija, ki je BiH v letih 1996 do vključno 2003 izplačala skupaj približno milijardo 720 milijonov evrov pomoči v obliki subvencij in posojil (Evropska komisija 2004b). V tem času je višina pomoči padla s 442 milijonov evrov v letu 1996 na 80 milijonov evrov v letu 2003, spremenila pa se je tudi njena namembnost (*ibid.*). Medtem ko je bila v obdobju 1996-2000 večina pomoči namenjena povojni obnovi, sta danes njeni glavni postavki program CARDS,²⁹ ki je namenjen podpori BiH v procesu stabilizacije in pridruževanja EU, in plačilnobilančna podpora (*ibid.*).

Drugi največji donator zunanje pomoči BiH (predvsem v obliki subvencij) je agencija ZDA USAID,³⁰ pomoč je namenjena izgradnji demokratične družbe in tržnega gospodarstva (Evropska komisija 2001: 21). BiH pomagajo tudi mednarodne finančne institucije: poleg posojil MDS BiH prejema posojila Svetovne banke, namenjena doseganju trajne gospodarske rasti (Evropska komisija 2004a: 41). Evropska investicijska banka je v letu 2003 v BiH finančno podpirala infrastrukturne projekte, Evropska banka za obnovo in razvoj pa poleg teh še projekte za krepitev zasebnega sektorja gospodarstva (Evropska komisija 2004a: 40-1).

Pomoč, ki jo BiH dajejo ključne mednarodne institucije (EU, Svetovna banka in MDS), je večinoma pogojena z izvajanjem političnih in gospodarskih reform. Glavni cilj pomoči EU je doseči, da bi oblasti v BiH prevzele t. i. lastništvo (*ownership*) nad procesom izvajanja reform, ki so potrebne za stabilizacijo in pridruževanje EU; da bi torej začele reforme sprejemati in izvajati same, brez zunanjega vodstva (Evropska

²⁸ Evropska komisija (2004a) k zahodnemu Balkanu prišteva Hrvaško, BiH, Srbijo in Črno goro, Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo in Albanijo.

²⁹ Pomoč skupnosti za obnovo, razvoj in stabilizacijo (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*).

³⁰ Pomoč Združenih držav za mednarodni razvoj (*United States Assistance for International Development*).

komisija 2001: 22). Če oblastem v BiH v prihodnosti tega ne uspe storiti, bi lahko Unija bistveno zmanjšala obseg svoje udeležbe v BiH: podpora bi bila selektivna, programi pomoči pa zmanjšani ali preusmerjeni drugam (*ibid.*).

Finančna podpora Svetovne banke za BiH je pogojena s posameznimi zakonodajnimi nalogami: v začetku leta 2004 je bilo financiranje npr. pogojeno s sprejemom državnega zakona o višji izobrazbi, z zmanjševanjem izdatkov za javno upravo ter z napredkom pri privatizaciji in prestrukturiranju gospodarstva (Pisarna Visokega predstavnika 2004b). Podobno velja za ameriško agencijo USAID (*ibid.*).

Poleg gospodarskih ima opisano pogojevanje za BiH tudi politične posledice. Najprej deluje kot spodbuda za sprejemanje reform, ki BiH omogočajo razvoj gospodarstva. Za doseganje gospodarske rasti je v BiH potrebno razviti zasebni sektor gospodarstva, zmanjšati izdatke iz državnega proračuna in izkoristiti izvozne ugodnosti, ki jih BiH nudijo podpisani prostotrgovinski sporazumi z EU (Evropska komisija 2001: 16, 2004a: 41). S tega vidika pogojevanje pospešuje in usmerja gospodarski razvoj BiH in na ta način prispeva k dolgoročnemu zagotavljanju miru.

Po drugi strani pa je, kot smo lahko videli, pogojevanje usmerjeno predvsem v spreminjanje odnosov med nosilci konflikta v BiH, saj jih sili v sodelovanje pri sprejemanju reform in to pogosto na politično najbolj občutljivih področjih. To še bolj kot za pogojevanje finančne pomoči velja za pogojevanje, povezano z integracijo BiH v zelene mednarodne organizacije.

2.4. Mednarodni položaj

Glede na doslej predstavljene teme (2.1.-2.3.) je mogoče govoriti o veliki odvisnosti BiH od mednarodne skupnosti. Do sklenitve Daytonskega sporazuma in ustvarjanja miru v BiH je prišlo z intenzivno udeležbo mednarodne skupnosti (Bildt 1999: 556). Od mednarodne skupnosti sta odvisna tudi procesa, ki sta ključna za dolgoročno doseganje miru v BiH, politična demokratizacija in vzpostavljanje samozadostnega gospodarstva. Poleg tega mir in stabilnost BiH zagotavlja navzočnost približno 530 pripadnikov Policijske misije EU (*European Union Police Mission* – EUPM; do decembra 2002 Mednarodne policijske sile – *International Police Task Force* ali IPTF) ter 7000 vojakov v okviru Evropskih sil (*European Force* – EUFOR; te so decembra 2004 nasledile Natove Stabilizacijske sile – *Stabilisation Force* oziroma SFOR; slednje pa so

delovale od decembra 1996 kot naslednice Sil za implementacijo – *Implementation Force* ali IFOR) (EUPM 2004; Latal 2004; SFOR 2004a, 2004b).

Ta odvisnost ter z njo povezane velike pristojnosti Visokega predstavnika,³¹ ki so se razvile v okviru režima za mednarodno upravljanje BiH in jih Visoki predstavnik uporablja za poseganje v suverenost BiH, so razlog, da so nekateri avtorji BiH poimenovali »mednarodni protektorat« (Yannis 2002: 258) ter »kvazi-protektorat« (Chandler 2003: 8), politiko mednarodne skupnosti do BiH pa označili za »liberalni imperializem« (Knaus in Martin 2003: 61).

V skladu s pooblastili lahko namreč Visoki predstavnik prisilno uveljavlja zakone (t. i. *imposition*), kadar se zakonodajna telesa v BiH izogibajo njihovem sprejemu; sprejema lahko upravne odločitve ter odpušča funkcionarje BiH, za katere meni, da ovirajo mirovni proces (ICG 2003: 1). Po volitvah v BiH je Visoki predstavnik decembra 2002 npr. prisilno uveljavil Zakon o svetu ministrov (tj. vladi BiH), s katerim je število državnih ministrov povečal s šest na osem ter uvedel stalno funkcijo premiera (*ibid.*: 32). Poleg tega je uvedel postopek preverjanja kandidatov za ministre na ravni države, entitet in kantonov (*ibid.*: 33). V njem so bila imena predlaganih kandidatov posredovana glavnim mednarodnim institucijam v BiH in te so lahko dale veto na posameznega kandidata (*ibid.*: 33). Tako naj bi preprečili, da bi na oblast v BiH prišle osebe s sumljivo kriminalno ali vojno preteklostjo (*ibid.*: 32).

Visoki predstavnik je po volitvah v BiH 2002 začel tudi z neposrednim vodenjem reformnega procesa prek posebnih komisij (ICG 2003: 32). Do sredine leta 2003 so bile med drugimi ustanovljene komisije za uvajanje davka na dodano vrednost, za ustanovitev državne obveščevalne agencije ter državnega ministrstva za obrambo (*ibid.*: 31). Vsaki komisiji je predsedoval mednarodni strokovnjak, naloga komisij pa je bila oblikovati osnutke manjkajoče zakonodaje, ki je bila kasneje predložena v sprejem parlamentu BiH (*ibid.*: 31, 37).

Vendar po mnenju Visokega predstavnika Paddyja Ashdowna BiH ni protektorat (Pisarna Visokega predstavnika 2004c). Naloga Visokega predstavnika je uporabiti pooblastila v imenu državljanov BiH za vzpostavitev institucij moderne države; če pa bi pooblastila uporabil za sprejemanje odločitev v imenu teh institucij, bi lahko BiH opredelili kot protektorat (*ibid.*).

Vmešavanje mednarodne skupnosti v dogajanje v BiH naj bi v končni fazi pripeljalo do stanja, ko bo BiH mirna in samostojnega življenja sposobna država na poti v EU,

³¹ Razvoj pristojnosti je opisan v poglavju 2.5.

mednarodno upravljanje pa ne bo več potrebno (Pisarna Visokega predstavnika 2004d). Še prej, poudarjata Bildt (2001: 153) in ICG (2003: 2), pa je treba BiH vključiti v strukture in procese evropske integracije do takšne mere, da možnost ponovnega izbruha konflikta ne bo več obstajala.

Vključevanje v EU in Nato je tudi glavna perspektiva, ki oblasti v BiH spodbuja k izvajanju reform in sodelovanju v režimu za mednarodno upravljanje BiH (ICG 2003: i). V zvezi z EU si BiH prizadeva za začetek pogajanj o sklenitvi Stabilizacijskega in pridružitvenega sporazuma (SPS). Evropska komisija je novembra 2003 objavila, da obstaja možnost, da bi do začetka teh pogajanj prišlo še pred koncem leta 2004, vendar le, če bi BiH bistveno napredoval pri izvajanju reform na 16 področjih, ki jih je Evropska komisija kot prednostna opredelila v Poročilu o pripravljenosti BiH na začetek pogajanj o SPS³² (Evropska komisija 2004c). Ta proces pa se je ustavil decembra 2004, ko je Upravni odbor PIC³³ sklenil, da se integracija BiH v evroatlantske organizacije ne bo nadaljevala, dokler oblasti v BiH, zlasti v Republiki Srbski, ne bodo zadovoljivo sodelovale z Mednarodnim sodiščem za zločine storjene na območju nekdanje Jugoslavije³⁴ (Pisarna Visokega predstavnika 2004e). Upravni odbor (*ibid.*) je poleg tega ugotovil, da država še ni izpolnila reform, ki so potrebne za začetek pogajanj o SPS.

Nesodelovanje BiH z ICTY onemogoča tudi vstop BiH v Partnerstvo za mir zveze Nato (PZM). Oblasti v BiH so upale, da bo država povabljen v PZM že na vrhunskem srečanju članic Nata konec junija 2004 v Istanbulu (Nato 2004a). Vendar so članice Nata na srečanju sklenile le, da bo država dobrodošla v PZM potem, ko izpolni pogoje za članstvo, zlasti polno sodelovanje z ICTY (Nato 2004b).

2.5. Režim za mednarodno upravljanje Bosne in Hercegovine

Kot sem omenila v uvodu, bom mednarodno upravljanje BiH obravnavala kot režim. Pri proučevanju mednarodnega upravljanja BiH se namreč kaže problem, ki je lasten raziskovanju mednarodnih režimov (Roter 1999: 44). Gre za problem, da so

³² *Report from the Commission to the Council on the preparedness of Bosnia and Herzegovina to negotiate a Stabilisation and Association Agreement with the European Union*, Evropska komisija, Bruselj, 18. november 2003, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/docs/com03_692_en.pdf, 15. december 2004.

³³ Glavna naloga Upravnega odbora PIC je dajati Visokemu predstavniku politična navodila; več o Upravnem odboru v poglavju 2.5.

³⁴ *International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991* (v nadaljevanju ICTY).

mednarodni režimi kot oblika institucij neotipljive, na prvi pogled nevidne entitete; interes mednarodnih akterjev, da neko področje mednarodnih odnosov uredijo s pomočjo režima, se praviloma ne izrazi neposredno »v kakšnem ustanovnem dokumentu niti v jasno razpoznavni institucionalni strukturi« (*ibid.*: 44). Za sistem mednarodnega upravljanja BiH je tako značilno, da je nastal na podlagi 10. aneksa k Daytonskemu sporazumu (Aneksa o civilnem uresničevanju), ki ni predvidel vseh pooblastil Visokega predstavnika. Tudi organi, ki sodelujejo v okviru mednarodnega upravljanja BiH, niso povezani v eksplicitno izraženo institucionalno strukturo in se jih ne označuje s skupnim imenom.

Za analizo režima za mednarodno upravljanje BiH se zdi najprimernejše Youngovo (1994: 26) razumevanje mednarodnih režimov: iz njega sledi, da ni nujno, da so vsa pravila, ki vodijo delovanje nekega režima, formalno izražena – ampak so lahko izražena neformalno; tudi če je bil za urejanje določenega področja mednarodnih odnosov sklenjen formalen sporazum, vsebine režima torej ni mogoče enačiti z določili sporazuma (Hasenclever, Mayer in Rittberger 1997: 15).

Temu pogledu sledim pri orisu režima za mednarodno upravljanje BiH: predstavila bom tako formalne kot neformalne elemente režima, in sicer po vrstnem redu njihovega nastanka. Preden nadaljujem, naj opozorim še, da režim za mednarodno upravljanje BiH razumem kot spremenljivko, ki je hkrati odvisna in neodvisna. Režim je odvisna spremenljivka, če opazujemo njegov razvoj ter njegovo obnavljanje prek diskurzov ključnih akterjev, ki sodelujejo v njem; hkrati pa je neodvisna spremenljivka, ki s svojim obstojem in delovanjem (kot bo razvidno v četrtem poglavju) povratno vpliva na te akterje (Roter 1999: 48).

2.5.1. Nastanek režima: 10. aneks in londonska konferenca

Prvi obrisi režima za mednarodno upravljanje BiH so nastali septembra 1995 v teku priprav na pogovore o miru v BiH. V začetku septembra so se ZDA v Severnoatlantskem svetu zavzele, naj bi po sklenitvi mirovnega sporazuma mir v BiH uresničevali s pomočjo operacije v okviru zveze Nato, ki bi bila izključno vojaške narave (Bildt 1999: 175). Države EU so se izrekle proti temu. Pri uresničevanju miru v BiH so želele močno civilno komponento ter vzpostavitev političnega nadzora nad vojaškimi silami v BiH (*ibid.*: 176). Izid teh diskusij med evropskimi članicami Nata je bila zamisel o Visokem predstavniku – izraz in pobuda sta bila francoska, vendar so ju podprle vse članice EU (*ibid.*).

Na vztrajanje evropskih članic Nata je bilo v odločitvi o vlogi Nata pri uresničevanju miru v BiH, ki jo je Severnoatlantski svet sprejel 29. septembra 1995 predvideno, da naj bi Visoki predstavnik »nadzoroval celotno izvajanje mirovnega sporazuma« (Bildt 1999: 176). ZDA so na to formulacijo pristale zato, ker je bilo v besedilo odločitve vključeno tudi, da se Visoki predstavnik »na noben način ne bo vmešaval v vojaške operacije ali v hierarhijo poveljevanja« Nata v BiH (*ibid.*).

Dogovor o premirju v BiH je bil s posredovanjem ZDA dosežen 5. oktobra 1995; hkrati je ameriški predsednik Bill Clinton objavil, da se bodo pogajanja med Hrvaško, BiH in ZRJ o mirovnem sporazumu začela 25. oktobra v ZDA, formalna mirovna konferenca s podpisom sporazuma pa bo kasneje v Parizu (Bildt 1999: 181, 183). Kmalu zatem je Velika Britanija (VB) napovedala konferenco za uresničevanje miru v BiH, ki naj bi jo v Londonu sklicali po koncu mirovnih pogajanj, a še pred podpisom sporazuma v Parizu (*ibid.*: 184).

Konec oktobra 1995 so zunanji ministri članic EU na srečanju v Luksemburgu sprejeli načela izhodišč EU za pogajanja o miru v BiH ter smernice za cilje, pri katerih naj bi Unija vztrajala po pogajanjih (Bildt 1999: 195). V končnem dokumentu sestanka je bilo glede Visokega predstavnika zapisano, naj ga imenuje EU in naj ima vseobsegajoča pooblastila za uresničevanje miru v BiH (*ibid.*).

Vendar se na mirovnih pogajanjih v vojaški bazi Wright-Patterson v Daytonu, Ohio, ZDA niso bile pripravljene pogovarjati o vprašanju Visokega predstavnika (Bildt 1999: 210). Kot meni Bildt (*ibid.*), je bil razlog za to v tem, da so ZDA na uresničevanje miru v BiH gledale kot na vojaško operacijo ter jo ameriškem kongresu predstavljale tako, kot da bo potekala pod njihovim vodstvom; zato niso bile pripravljene sprejeti ustanovitve institucije, ki bi lahko posegla v vojaško operacijo. Prav to je po mnenju ZDA Visokemu predstavniku omogočala formulacija v odločitvi Severnoatlantskega sveta z 29. septembra 1995 (*ibid.*).

ZDA so izraz 'Visoki predstavnik' ter formulacijo, po kateri je njegova naloga 'nadzorovati uresničevanje mirovnega sporazuma', sprejele šele 13. novembra 1995 – potem ko je Skupini za stike³⁵ uspelo, da je pogajalskim stranem izročila predlog aneksa o civilnem uresničevanju mirovnega sporazuma (Bildt 1999: 212).

³⁵ Skupina za stike (*Contact Group*) je bila sprva ena od delovnih skupin v okviru Mednarodne konference o nekdanji Jugoslaviji (*International Conference on the Former Yugoslavia* ali ICFY – ustanovljena poleti 1992); njena naloga je bilo zagotavljanje miru v BiH (Bildt 1999: 41). Delovno skupino so spomladi 1994 ukinili ter namesto nje oblikovali Skupino za stike, ki je imela isto nalogo, združevala pa je predstavnike ZDA, VB, Francije, Nemčije in RF (*ibid.*).

Šlo je za sedanji 10. aneks k Daytonskemu sporazumu, ki vsebuje formalno osnovo režima za mednarodno upravljanje BiH. V 10. aneksu (1/1. in 1/2. člen) so podani razlogi za imenovanje Visokega predstavnika:

Strani³⁶ se strinjajo, da bo uresničevanje civilnih vidikov mirovnega sporazuma vključevalo velik razpon dejavnosti /.../.

Glede na zapletenost situacije, s katero se soočajo, strani prosijo za imenovanje Visokega predstavnika, ki bo določen v skladu z odgovarjajočimi resolucijami Varnostnega sveta Združenih narodov in bo podpiral napore strani ter mobiliziral in, kot bo primerno, koordiniral dejavnosti organizacij in agencij, ki so vključene v civilne vidike mirovnega sporazuma /.../.

V 10. aneksu (2/1. člen) je opredeljen mandat, ki ga Visoki predstavnik potrebuje za izvajanje teh nalog: razen nadzora nad uresničevanjem mirovnega sporazuma naj bi Visoki predstavnik s ciljem spodbujanja izpolnitve vseh civilnih vidikov mirovnega sporazuma ohranjal bližnje stike s pogodbenimi stranmi, koordiniral dejavnosti mednarodnih civilnih organizacij in agencij v BiH, da bi zagotovil učinkovito uresničevanje civilnih vidikov mirovnega sporazuma, redno poročal OZN, EU, ZDA in RF o napredku pri uresničevanju civilnih vidikov mirovnega sporazuma ter dajal smernice in sprejemal poročila komisarja IPTF (danes EUPM).

10. aneks (2/9. člen) poleg tega določa, da »Visoki predstavnik nima nobene oblasti nad IFOR-jem in se ne bo na noben način vmešaval v izvajanje vojaških operacij ali IFOR-jevo hierarhijo poveljevanja«.

Pisarni Visokega predstavnika, njenim prostorom, arhivom in drugi lastnini so podeljeni enaki privilegiji in imunitete, kot jih po Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih³⁷ (DKDO) uživajo diplomatska misija ter njeni prostori, arhivi in druga lastnina (10. aneks, 3/4. člen). Visokemu predstavniku in strokovnim članom njegovega osebja pa so podeljeni enaki privilegiji in imunitete, kot jih skladno z DKDO uživajo diplomati (*ibid.*).

V 10. aneksu (5. člen) je določeno še, da je vrhovna instanca glede interpretacije Sporazuma o civilnem uresničevanju Visoki predstavnik. To pomeni, da je dejansko Visoki predstavnik tisti, ki odloča o tem, ali in kdaj bodo uresničeni civilni vidiki mirovnega sporazuma, in s tem tudi, kdaj se bo mandat Visokega predstavnika končal.

³⁶ Kot strani so v preambuli 10. aneksa opredeljene Republika BiH, Republika Hrvaška, ZRJ, FBiH in Republika Srbska.

³⁷ *Vienna Convention on Diplomatic Relations*, sprejeta 14. aprila 1961, v veljavi od 24. aprila 1964, <http://www.un.org/law/ilc/texts/diplomat.htm>, 31. julij 2004.

VS OZN je 22. novembra 1995 v resoluciji št. 1022³⁸ pozdravil parafiranje Daytonskega sporazuma in njegovih aneksov. Istega dne je takratni britanski zunanji minister Malcolm Rifkind v britanskem parlamentu napovedal sklic konference za uresničevanje miru v Londonu (Zapisnik z zasedanja britanskega parlamenta 22. novembra 1995: 660. odstavek), in sicer z namenom:³⁹

da mobiliziramo podporo mednarodne skupnosti za naloge, ki so pred nami. Ta konferenca bo zagotovila, da se bo vojaška operacija /v BiH/ prepletla s civilno ter da bodo naloge, ki se nahajajo na ključnem področju stika med civilnim in vojaškim, primerno obravnavane. Ustanovila bo koordinacijsko strukturo, v središču katere bo Visoki predstavnik kot najvišja politična avtoriteta.

Londonska konferenca je potekala 8. in 9. decembra 1995. Na njej so kot prvega Visokega predstavnika potrdili Carla Bildta, ki je bil dotlej posrednik EU za nekdanjo Jugoslavijo in sopedredujoči Mednarodni konferenci o nekdanji Jugoslaviji (ICFY) (Sklepi londonske konference: 18. odstavek).⁴⁰ Na londonski konferenci je bilo sklenjeno tudi, da bo Carl Bildt ohranil funkcijo posrednika EU za nekdanjo Jugoslavijo, VS OZN pa je bil povabljen, naj izrazi soglasje k njegovemu imenovanju za Visokega predstavnika (*ibid.*).

Kot je ugotovila londonska konferenca, so bili s podpisom Daytonskega sporazuma izpolnjeni glavni cilji ICFY; za upravljanje civilnega uresničevanja miru v BiH je bila potrebna nova struktura (Sklepi londonske konference: 20. odstavek). Odločeno je bilo, da bo Svet za uresničevanje miru (PIC) nasledil ICFY (21. odstavek). PIC sestavljajo tiste države, mednarodne organizacije in agencije, ki so se udeležile londonske konference (*ibid.*). Londonska konferenca je ustanovila tudi Upravni odbor PIC (*Steering Board*), v katerem so predstavniki Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske, Rusije, VB, ZDA, predsedujoče EU, Evropske komisije in OIC; njegova glavna naloga je politično voditi Visokega predstavnika glede uresničevanja miru (*ibid.*).

Daytonski sporazum je bil svečano podpisan na mirovni konferenci v Parizu 14. decembra 1995. VS OZN je z resolucijo št. 1031(1995) podprl njegov podpis,⁴¹ hkrati je podprl tudi odločitev londonske konference, da ustanovi PIC ter njegov Upravni odbor. Poleg tega je VS izrazil soglasje k imenovanju Carla Bildta za Visokega predstavnika.

³⁸ *SC Res. 1022(1995)*, 22. november 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/368/65/PDF/N9536865.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

³⁹ *Former Yugoslavia: The Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs Mr. Malcolm Rifkind*, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199596/cmhansrd/vo951122/debtext/51122-25.htm>, 5. december 2004.

⁴⁰ *Conclusions of the Peace Implementation Conference Held At Lancaster House London*, sprejeti 8. decembra 1995, http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5168, 1. junij 2004.

⁴¹ *SC Res. 1031(1995)*, 15. december 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/405/26/PDF/N9540526.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

Z resolucijo št. 1031(1995) je VS na ta način formaliziral sklepe londonske konference ter z njimi prve elemente režima za mednarodno upravljanje BiH. PIC in njegov Upravni odbor, ki ju je v resoluciji št. 1031(1995) podprl VS, namreč predstavljata dva ključna neformalna elementa režima za mednarodno upravljanje BiH.

2.5.2. Bonnska pooblastila

Udeleženci londonske konference so soglašali, da bi moral mirovni proces v BiH privedi do nastanka stabilnega in varnega okolja ter do doseganja trajne pomiritve na politični ravni, do ustanovitve nove politične in ustavne ureditve, ki bi BiH združila v okviru demokracije in pravne države, do zaščite človekovih pravic in hitrega vračanja beguncev in do oblikovanja odprtega, tržnega gospodarstva (Sklepi londonske konference: 3. odstavek).

Vendar mirovni proces v BiH do konca leta 1997 še ni začel dajati pričakovanih rezultatov. Na ozemlju FBiH so delovale paradržavne strukture (hrvaška Republika Herceg Bosna in bošnjaška Republika BiH), medtem ko je na politično življenje v Republiki Srbski vplival kasnejši obtoženec za vojne zločine Radovan Karadžić (Bonnski sklepi PIC: 1. in 2. odstavek).⁴² Predsedstvo in vlada BiH se nista sestajala dovolj redno, da bi se lahko dogovorila o oblikovanju in sprejemu za delovanje skupne države nujnih institucij in zakonodaje (*ibid.*: 2. odstavek). Temeljna ministrstva na državni ravni niso delovala (*ibid.*: 2. odstavek). Tudi skupne institucije upravljanja gospodarstva (npr. skupna valuta) še niso bile vzpostavljene (*ibid.*: 7. odstavek). Obe entiteti sta ohranjali zakonodajo, ki je preprečevala vračanje beguncev (*ibid.*: 1. odstavek).

Visoki predstavnik na to stanje ni mogel vplivati s pooblastili, ki so izhajala iz 10. aneksa in ki jih je imel do bonnskega sestanka PIC 10. decembra 1997. Na bonnskem sestanku pa je PIC Visokemu predstavniku podelil nova, bistveno razširjena pooblastila, s katerimi naj bi zagotovil uresničevanje Daytonskega sporazuma ter preprečil paralizo mirovnega procesa (Bonnski sklepi PIC: 11. odstavek):

Svet pozdravlja namero Visokega predstavnika, da glede interpretacije Sporazuma o civilnem uresničevanju /.../ deluje kot vrhovna instanca, da bi pospešil reševanje težav s sprejemanjem zavezujočih odločitev /.../ o naslednjih zadevah: /.../ sestanki skupnih institucij; začasni ukrepi, ki naj se jih uvede, kadar so strani nesposobne doseči sporazum, in ki bodo ostali v veljavi, dokler predsedstvo ali svet ministrov ne sprejmeta odločitve, ki je skladna z mirovnim sporazumom /.../; drugi

⁴² PIC Bonn Conclusions, sprejeti 10. decembra 1997, http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5182, 3. december 2003.

ukrepi za zagotavljanje uresničevanja mirovnega sporazuma /.../, kot tudi nemotenega dela skupnih institucij. Taki ukrepi lahko vključujejo ukrepe proti osebam v javnih službah /.../, za katere Visoki predstavnik ugotovi, da kršijo pravne obveznosti, sprejete z mirovnim sporazumom /.../.

Šele s tako spremenjenim mandatom je PIC Visokega predstavnika pooblastil za izvajanje ukrepov, kot so odstavljanje javnih uradnikov, ki kršijo mednarodne pravne obveznosti BiH in Daytonski mirovni sporazum, prisilno uveljavljanje zakonov, če zakonodajnim telesom BiH ne uspe, da bi jih sprejela, ter sprejemanje upravnih odločitev (Pisarna Visokega predstavnika 2004d; ICG 2003: 1).⁴³ Ker zgolj na podlagi 10. aneksa to ne bi bilo mogoče, lahko rečemo, da so Bonnski sklepi PIC pomenili širitev oziroma razvoj režima za mednarodno upravljanje BiH.

VS OZN je Bonnske sklepe PIC podprl z resolucijo št. 1144 19. decembra 1997⁴⁴ in tako formaliziral širitev pooblastil Visokega predstavnika oziroma širitev režima za mednarodno upravljanje BiH.

2.5.3. Delovanje režima za mednarodno upravljanje Bosne in Hercegovine

Z opisanim razvojem določil 10. aneksa je prišlo do tega, da režim za mednarodno upravljanje BiH deluje na način, ki mednarodni skupnosti omogoča, da pri sprejemanju odločitev v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH zaobide oblasti v BiH ali deluje proti njim. Bistvo delovanja režima predstavlja zaprt krog odločanja, v katerem Visoki predstavnik po eni strani predlaga in po drugi izvaja odločitve, ki jih sprejema PIC oziroma njegov Upravni odbor, potrjuje pa jih VS OZN.

Delo Visokega predstavnika poteka skladno s t. i. Načrtom za uresničevanje misije,⁴⁵ ki ga je 30. januarja 2003 sprejel Upravni odbor PIC. Že v njegovem uvodu je opredeljeno, da je cilj Visokega predstavnika zagotoviti, da bo BiH mirna, samostojnega življenja sposobna država na poti k evropski integraciji. V ta namen Načrt za uresničevanje misije predvideva šest temeljnih nalog in v njihovem okviru 21 programov, na katere se osredotoča Visoki predstavnik.⁴⁶ Vsak program ima določeno prehodno točko, na kateri ga bo Visoki predstavnik ocenil kot izpolnjenega ali v stanju, ko ga lahko prevzamejo oblasti v BiH. Pri tem je glavni kriterij sprejemanje in

⁴³ Več o teh ukrepih v poglavju 2.4. zgoraj.

⁴⁴ *SC Res. 1144(1997)*, 19. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/375/23/PDF/N9737523.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁴⁵ *OHR Mission Implementation Plan*, http://www.ohr.int/ohr-info/ohr-mip/default.asp?content_id=29145, 15. december 2004.

⁴⁶ Med temeljnimi nalogami so npr. utrjevanje pravne države, reforma gospodarstva in krepitev institucij skupne države (Pisarna Visokega predstavnika 2004d).

izvrševanje reform s strani oblasti v BiH; ko bo tu storjen dovolj velik napredek, bo misija Visokega predstavnika uresničena. Takrat bo pisarna Visokega predstavnika preoblikovana, in sicer tako, da bo mednarodna skupnost še navzoča v BiH, vendar na način, ki ji ne bo več omogočal poseganja v suverenost BiH (*ibid.*: uvod).

Ključne odločitve v okviru režima za mednarodno upravljanje BiH sprejema Upravni odbor PIC. Članice PIC so se namreč po londonski konferenci leta 1995 na plenarnih srečanjih, na katerih so ocenile napredek ter opredelile cilje uresničevanja miru v BiH za prihodnje obdobje, zbrale samo še petkrat, nazadnje maja 2000 v Bonnu (Pisarna Visokega predstavnika 2004d). Ker srečanj PIC od takrat ni bilo več, Upravni odbor deluje kot izvršni organ PIC in se v tej funkciji sestaja enkrat tedensko na ravni veleposlanikov članic odbora v BiH, enkrat letno pa na ravni njihovih zunanjih ministrov (*ibid.*). Na ravni zunanjih ministrov Upravni odbor tudi sprejema odločitve o mednarodnem upravljanju BiH, ki se jih je do maja 2000 sprejemalo le na plenarnih srečanjih PIC (Knaus in Martin 2003: 68-9).

Odločitve na neformalen način ustanovljenih institucij v okviru režima za mednarodno upravljanje BiH pridobijo formalno veljavo, ko jih potrdi VS OZN. Visokega predstavnika tako imenuje Upravni odbor PIC, vendar mora imenovanje odobriti VS, da postane veljavno (Pisarna Visokega predstavnika 2004d). Enako velja za druge odločitve PIC in Upravnega odbora (na ravni zunanjih ministrov), ki bistveno vplivajo na uresničevanje miru v BiH (kot npr. Bonnski sklepi PIC): VS jim v svojih resolucijah o BiH praviloma izrazi naknadno podporo.⁴⁷

V okviru režima za mednarodno upravljanje BiH poleg tega deluje še en organ, ki ima pomembno koordinacijsko vlogo: t. i. Odbor predstojnikov (*Board of Principals*). Ustanovljen je bil leta 2002 na priporočilo študije o koordinacijskih strukturah mednarodne skupnosti v BiH, ki jo je izdelal Visoki predstavnik na zahtevo Upravnega odbora PIC (Pisarna Visokega predstavnika 2004d). Odbor predstojnikov je pooblaščen, da deluje kot osrednje telo za koordinacijo dejavnosti mednarodne skupnosti v BiH. Sestaja se enkrat tedensko; njegovi stalni člani so predstavniki pisarne Visokega predstavnika, EUFOR, EUPM, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, Visokega komisarja Združenih narodov (ZN) za begunce ter Evropske komisije (*ibid.*).

⁴⁷ Za primere naknadne podpore VS OZN odločitvam PIC in Upravnega odbora glej poglavje 4.1.5.

2.6. Sklep

Na osnovi povedanega se postavlja nekaj vprašanj, ki bodo vodila delo v naslednjem poglavju.

Ali lahko v tem poglavju opisane razmere v BiH opredelimo kot mir? Kot smo videli v poglavju 2.2., so na parlamentarnih volitvah v BiH oktobra 2002 največ glasov dobile nacionalistične stranke vseh treh konstitutivnih narodov – tiste, ki so si stale nasproti med vojno 1992-1995 (HDZ, SDA in SDS). Poleg tega je bila v poglavjih 2.2.-2.4. prikazana velika odvisnost BiH od podpore mednarodne skupnosti, in sicer v več pogledih – političnem, gospodarskem, kot tudi z vidika ohranjanja miru in varnosti.

V poglavju 2.5. sem pokazala, na kakšen način se uresničuje mir v BiH: mednarodno upravljanje BiH poteka v okviru režima, ki lahko v skrajnem primeru deluje brez upoštevanja oblasti BiH. Zakaj in kako je prišlo do tega, da se mir v BiH uresničuje prek režima, ki posega v suverenost BiH in je dejansko nad oblastmi BiH?

Ta način uresničevanja miru zagotovo zadošča za vzdrževanje *statusa quo* v BiH – vprašanje pa je, ali lahko zagotavlja mir tudi dolgoročno in v kakšnih okoliščinah. Glede na ugotovitve tega poglavja lahko sklepamo, da režim za mednarodno upravljanje BiH zagotavlja ohranjanje mirnih razmer – ne pa, da hkrati zagotavlja tudi politične procese postopnega vzpostavljanja mirnega sobivanja, ki bi bili potrebni, da bi bilo mogoče samostojno vzdrževati mir v BiH na dolgi rok.

3. Teoretično-metodološki okvir naloge

Cilj tega poglavja je najprej preveriti prvo v uvodu postavljeno tezo (da zagotavljanje miru v BiH, ki temelji na mednarodnem upravljanju BiH, ne omogoča trajnega doseganja miru v BiH). Poglavje ima tri dele. V prvem z uporabo mirovnega pristopa Transcend pokažem, zakaj stanja v BiH ne moremo interpretirati kot mir, ter izpeljem smernice za rešitev, ki bi lahko vodila do trajnega doseganja miru v BiH. V drugem delu glede na mirovni pristop Transcend ter izpeljane smernice ocenim delo režima za mednarodno upravljanje BiH. S tem odprem naslednje v uvodu postavljeno vprašanje (zakaj in na kakšen način se je oblikovala in se ohranja ideja o mednarodnem upravljanju BiH). Tretji del poglavja je namenjen izdelavi okvirja za iskanje odgovora na to vprašanje. Tu na začetku podam opredelitev diskurzivne analize in njene rabe v mednarodnih odnosih. Nato predstavim dekonstrukcijo in dvojno branje, postopka, ki ju bom uporabila za izvedbo diskurzivne analize. Na koncu opredelim način izbire besedil, na katerih bom izvedla analizo.

3.1. Mir v Bosni in Hercegovini z vidika mirovnega pristopa Transcend

Trditev, da razmer v BiH ne moremo interpretirati kot mir,⁴⁸ izhaja iz spoznanja, ki se nahaja v jedru mirovnega pristopa Transcend: da je neposredno nasilje (kot vrh ledene gore) le površinski izraz konflikta, medtem ko bistvo konflikta ponavadi ni očitno na prvi pogled in se pogosto ne izraža v neposrednem nasilju (Galtung 2002a: 3-5; Brand-Jacobsen 2002: 16-17).

Po tem pojmovanju (Galtung, Fischer in Brand-Jacobsen 2002: xiv; Mitchell 1981: 16) se konflikt sestoji iz treh komponent: temeljnega nasprotja oziroma konfliktna situacije, konfliktnih odnosov in zaznav ter konfliktnega obnašanja. Te tri strukturne komponente konflikta lahko analiziramo ločeno, vendar so v resničnosti medsebojno tesno povezane in pogosto spodbujajo ena drugo (Galtung, Fischer in Brand-Jacobsen 2002: xiv; Mitchell 1981: 17).⁴⁹ Sčasoma se vse tri komponente konflikta polarizirajo okoli podob svoje in druge strani, pri čemer je lastna stran obdana z vse bolj

⁴⁸ Če predpostavimo, da je mir odsotnost konflikta in ne zgolj odsotnost nasilja.

⁴⁹ Mitchell (1981: 17) kot konfliktno opredeljuje vsako situacijo, v kateri dve ali več družbenih entitet zaznavata svoje cilje kot medsebojno nezdružljive. Konfliktni odnosi in zaznave pomenijo tista psihološka stanja, ki spremljajo in ponavadi poslabšajo konfliktna situacije (*ibid.*: 25). Konfliktno obnašanje pa vključuje dejanja, ki jih v konfliktni situaciji izvaja ena od strani z namenom, da nasprotno stran pripravi do tega, da opusti ali prilagodi svoje cilje (*ibid.*: 29).

pozitivnimi, druga stran pa z vse bolj negativnimi odnosi ter obnašanjem (Galtung, Fischer in Brand-Jacobsen 2002: xiv).

V skladu z opisanim modelom konflikta mirovni pristop Transcend poleg neposrednega nasilja prepoznava še dve obliki nasilja: strukturno in kulturno nasilje (Brand-Jacobsen 2002: 17-18). Strukturno in kulturno nasilje sta posledica polarizacije (nastanka socialne razdalje med sprtimi skupnostmi ter razvoja pozitivne interakcije znotraj posameznih skupnosti in negativne interakcije med njimi) in predstavljata šele drugo stopnjo izražanja konflikta, ki pa izhaja iz prve stopnje – obstoja temeljnega nasprotja (Galtung 2002a: 3-4). Podobno neposredno nasilje kot stopnja izražanja konflikta sledi polarizaciji, vendar ne njega ne polarizacije brez obstoja temeljnega nasprotja ne bi bilo (*ibid.*: 4).

Strukturno nasilje je vgrajeno v politični, ekonomski in socialni sistem države ter za neko družbeno skupnost pomeni razliko med obstoječim in tistim, kar bi bilo za njeno preživetje optimalno (Brand-Jacobsen 2002: 17). Ta oblika nasilja se v BiH med drugim izraža v težavah pri vračanju beguncev na območja, kjer njihov konstitutivni narod ne predstavlja večinskega prebivalstva, in v odporu vlad v posameznih entitetah in kantonih BiH, da bi med svoje vrste sprejele pripadnike konstitutivnega naroda, ki v njihovi entiteti ali kantonu predstavlja manjšino (ICG 2003).

Najgloblje zasidrana in najbolj skrita oblika nasilja pa je kulturno nasilje. To nasilje izhaja iz načina, kako se neka skupnost vidi v odnosu do sebe, do drugih in do sveta ter kako ti pogledi vplivajo na njeno odzivanje na obstoj konflikta – se bo nanj odzvala nasilno ali konstruktivno (Brand-Jacobsen 2002: 18)? Med izraze kulturnega nasilja spadajo dehumanizacija, demonizacija in ksenofobija do drugih skupnosti, najdemo pa jih v kolektivnem spominu skupnosti, v njenih mitih in zgodovini (*ibid.*). Glede na povedano lahko rečemo, da je ta oblika nasilja prisotna v BiH, saj ima vsaka od treh skupnosti svojo zgodovino in mite, v katerih so prepoznavni elementi kulturnega nasilja do vsaj ene od preostalih dveh skupnosti (Bildt 1999: 544-8, 2001: 150-2). Zaradi tega ni mogoče reči, da v BiH vlada mir. Zastavlja pa se vprašanje, kakšno upravljanje konflikta bi bilo potrebno, da bi dosegli mir, ki bi pomenil tudi odsotnost kulturnega in strukturnega nasilja.

Ustrezno upravljanje konflikta bi moralo poleg vseh treh oblik nasilja, ki jih poraja konflikt v BiH, v prvi vrsti nasloviti njihov vzrok, tj. temeljno nasprotje med interesi sprtih strani, ki povzroča frustriranost zaradi nezmožnosti uresničevanja ciljev in s tem možnost nasilja proti tistemu, ki stoji na poti do uresničitve ciljev (Galtung

2002a: 3). Poleg upravljanja konflikta (rešitve), ki naslavlja temeljno nasprotje, je treba sprtim stranem že na začetku mirovnega procesa ponuditi takšno podobo možnega izida konflikta, ki je zanje dosti bolj privlačna kot pa sledenje nezdržljivim ciljem in ki jih spodbuja k preseganju temeljnega nasprotja (Galtung 2002a: 10). Sledi utrjevanje tega mirovnega predloga s pomočjo depolarizacije oziroma ustvarjanja ter ohranjanja miru (*ibid.*).

Če si mednarodno zagotavljanje miru v BiH ogledamo z vidika mirovnega pristopa Transcend oziroma Galtungovih (2002a: 10) napotkov za celovito reševanje konfliktov, lahko ugotovimo, da je mednarodna skupnost s svojim pristopom v BiH naslovila polarizacijo in neposredno nasilje, ne pa tudi temeljnega nasprotja.

Kot pravi Galtung (2002a: 3), se polarizacijo naslavlja z ustvarjanjem miru. V poročilu *An Agenda for Peace*,⁵⁰ ki ga je takratni Generalni sekretar OZN Boutros Boutros Ghali VS OZN predstavil junija 1992, je ustvarjanje miru (*peace-building*) opredeljeno kot »dejavnost za prepoznavanje in podpora /družbenih/ struktur, ki bodo skrbele za krepitev in utrjevanje miru, da bi se izognili ponovnemu zdrsu v /nasilen/ konflikt« (21. odstavek). S tega vidika lahko mednarodno upravljanje BiH⁵¹ označimo za obliko ustvarjanja miru, saj gre za poskus zagotoviti vzpostavitev tistih skupnih družbenih institucij, ki lahko preprečijo ponovne nasilne izbruhe konflikta v BiH v prihodnosti.

Neposredno nasilje se preprečuje s pomočjo operacij ohranjanja miru (Galtung 2002a: 10). V BiH lahko v okvir ohranjanja miru štejemo vojaško misijo EU (EUFOR) in policijsko misijo EU (EUPM).

Našteti ukrepi mednarodne skupnosti v BiH (mednarodno upravljanje BiH ter operacije ohranjanja miru) ne naslavlajo temeljnega nasprotja, poleg tega pa mednarodna skupnost v njihovem okviru sprtim stranem doslej še ni ponudila mirovnega predloga, ki bi bil zanje privlačnejši od vztrajanja pri nasprotujočih si interesih (Brand-Jacobsen in Jacobsen 2002: 63). Vendar si je takšen mirovni predlog za BiH mogoče zamisliti. Kot priporoča mirovni pristop Transcend, je treba začeti pri temeljnem nasprotju (Galtung in Tschudi 2002: 152).

Temeljno nasprotje v BiH izhaja iz iste potrebe oziroma pravice vseh treh konstitutivnih narodov. Galtung (2002b: 129) jo imenuje »the right to be ruled by one's

⁵⁰ A/47/277 - S/24111, 17. junij 1992, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>, 2. avgust 2004.

⁵¹ O mednarodnem upravljanju BiH glej poglavji 2.4. in 2.5.

own kind« (pravica /naroda/, da mu vladajo njegovi ljudje – torej, da si vlada sam).

Bildt (1999: 87) problem opisuje takole:

Niti ena od teh treh skupnosti /.../ ne sprejema možnosti, da bi bila pod tujo oblastjo. Hrvati nočejo prevlade Muslimanov. Enako velja tudi za Srbe. Muslimani pa ne želijo prevlade Srbov, Hrvatov niti katere koli kombinacije enih in drugih. Vladavina večine /.../ je bila in je nesprejemljiva za manjšinske skupnosti v Bosni. /.../ Problem dodatno zapleta dejstvo, da lahko vsaka skupnost doživi, da je ogrožena prav ona, odvisno od tega, s perspektive katere od skupnosti gledamo.

Gre torej za problem samouprave. Galtung (2002b: 127-8) pri razmišljanju o reševanju konfliktov ta problem povezuje s pravico do samoodločbe: meni, da je tu glavno vprašanje, v kakšnih okoliščinah in v kolikšnem obsegu lahko ta pravica služi ne le kot jedro spora, ampak tudi kot mehanizem za reševanje konfliktov.

Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, moramo poznati vsebino pravice do samoodločbe. Ta pravica je bila najprej opredeljena v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah⁵² ter Mednarodnem paktu o državljskih in političnih pravicah.⁵³ Podrobneje je bila določena v aneksu k resoluciji Generalne skupščine OZN 2625 (XXV) (1. odstavek),⁵⁴ in sicer kot načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov.⁵⁵ V Deklaraciji sedmih načel (*ibid.*) je med drugim zapisano, da imajo vsi narodi pravico, da svobodno in brez zunanjega vmešavanja odločajo o svojem političnem statusu. Med oblike uresničevanja pravice do samoodločbe razen ustanovitve suverene in neodvisne države sodita svobodna pridružitve ali integracija z neodvisno državo ter svobodna izbira kakršnega koli drugega političnega statusa (*ibid.*). Vendar Deklaracija sedmih načel (*ibid.*) poleg tega pravi, da nič od povedanega ne dovoljuje niti ne spodbuja h kakršnemu koli dejanju, ki bi vodilo k razdelitvi ali zmanjšanju ozemelske celovitosti ali politične enotnosti suverenih in neodvisnih držav, ki ravnajo v skladu z načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov.

V Galtungovi (2002b) interpretaciji pravice do samoodločbe najdemo prve smernice za možno rešitev temeljnega nasprotja v BiH. Galtung (2002b: 129) meni, da suverenost

⁵² *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejet z resolucijo Generalne skupščine OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm, 6. april 2005, 1. člen.

⁵³ *International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet z resolucijo Generalne skupščine OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm, 6. april 2005, 1. člen.

⁵⁴ *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations*, sprejeta 24. oktobra 1970, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, 15. december 2004; v nadaljevanju Deklaracija sedmih načel.

⁵⁵ V slovenskem prevodu Deklaracije sedmih načel (1. odstavek) je fraza '*principle of equal rights and self-determination of peoples*' prevedena kot 'načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov' (Benko 1997: 406), zato v nadaljevanju uporabljam slednji izraz.

ni ne nujen ne zadosten pogoj za uresničevanje pravice do samoodločbe; zato namesto o državnosti govori o avtonomiji kot o nižji in s tem manj konfliktni stopnji izražanja pravice do samoodločbe.

Kot meni Galtung (2002b: 131), pravice do samoodločbe ni mogoče interpretirati kot avtomatične pravice do odcepitve ali neodvisnosti: pravica do samoodločbe je predvsem pravica naroda, da sam odloča o svojem statusu znotraj države. Izražanje pravice do samoodločbe poleg možnosti popolne suverenosti ali izbire *statusa quo* torej zajema še ves razpon možnosti, ki obstajajo med tema dvema skrajnostima (*ibid.*: 141). Te možnosti je mogoče uporabiti za iskanje rešitev konflikta, ki so lahko (npr. v BiH) sprejemljive vsem stranem (*ibid.*: 131). Pri tem Galtung (2002b: 140) opozarja, da pravica naroda do samoodločbe ne vključuje tudi pravice neupoštevanja podobnih pravic drugih narodov, ampak mora biti povezana s temeljnim načelom odgovornosti.

Vendar zgolj (odgovorna) uporaba pravice do samoodločbe za dolgoročno reševanje konflikta ne zadošča: potrebna je še t. i. transformacija konflikta, ki se začne s predlaganjem čim privlačnejših možnosti izida konflikta, ki sprte strani spodbudijo k preseganju temeljnega nasprotja in tako omogočijo trajen mir (Galtung 2002a: 3, 2002b: 131, 141).

Smernice za takšno možnost v primeru BiH opredeljuje Bildt (2001: 157). Po njegovem prepričanju je nujna alternativa vzpostavljanju novih nacionalnih držav v regiji zahodnega Balkana integracija obstoječih držav v EU. Pot dezintegracije bo tudi v BiH mogoče opustiti šele, ko bodo na dogajanje v BiH začele vplivati strukture evropskega sodelovanja (Bildt 1999: 566). Mednarodna skupnost mora zato BiH pomagati ustvariti ne le trden politični okvir, ki bo državi zagotovil notranjo stabilnost, ampak tudi okvir za končno evropsko integracijo (Bildt 2001: 157).

Pri tem ima ključno vlogo EU. Temelj politike EU do držav zahodnega Balkana in s tem BiH predstavlja Proces stabilizacije in pridružitve (PSP), ki ga je maja 1999 začela Evropska komisija (Chandler 2003: 5, 7). Gre za proces spodbujanja reform v teh državah z obetom članstva v EU, potem ko bodo izpolnjeni pogoji zanj (*ibid.*: 5). Proces v osnovi sestavljajo tri komponente: prednostne trgovinske koncesije, že omenjeni program CARDS⁵⁶ in predvideno pogodbeno razmerje med posamezno državo in EU – SPS (*ibid.*).⁵⁷

⁵⁶ Glej poglavje 2.3.

⁵⁷ Glej poglavje 2.4.

PSP ima pomanjkljivosti (Phinnemore 2003; Bildt 2001: 156), zaradi katerih ni mogoče reči, da predstavlja možnost, ki bi omogočala začetek transformacije konflikta v BiH. Največja pomanjkljivost PSP je dejstvo, da sodelovanje v njem državam zahodnega Balkana ne zagotavlja tudi končnega članstva v EU. Kot opozarja Phinnemore (2003: 98-9), že samo sporočilo Evropske komisije o začetku PSP maja 1999 ni omenjalo članstva v EU; namesto tega je bilo v njem zapisano, da naj bi Stabilizacijski in pridružitveni sporazumi zahodni Balkan »približali možnosti polne integracije v strukture EU« (Evropska komisija 1999: 4⁵⁸ v Phinnemore 2003: 99). Tudi Stabilizacijska in pridružitvena sporazuma, ki ju je Unija sklenila z Makedonijo in Hrvaško,⁵⁹ v zvezi z možnostjo sprejetja obeh držav v EU v svojih preambulah govorita le o pripravljenosti EU, da pridruženo državo do največje možne mere integrira v politično in ekonomsko življenje Evrope ter da ji podeljuje status možne kandidatke (*potential candidate*) za članstvo v EU (Phinnemore 2003: 97).⁶⁰

Kot pravi Bildt (2001: 156), to za stabilizacijo držav v balkanski regiji, med njimi BiH, ne zadošča. Od teh držav se pričakuje, da bodo, če se želijo včlaniti v EU, pokazale, da so sposobne igrati po pravilih EU, torej uresničiti t. i. *acquis communautaire* (*ibid.*). Vendar so države zahodnega Balkana vključno z BiH⁶¹ tako daleč od teh ciljev, da jih pri sedanjih trendih morda še desetletja ne bodo dosegle. V tem času pa se lahko privlačnost članstva v EU zanje izgubi in celotna regija bo v nevarnosti, da pade v nov krog nasilja (*ibid.*).

Po Bildtovem (2001: 156) mnenju bi morala Unija zato razviti bolj daljnosežen in enovit pristop k državam zahodnega Balkana. Da bi se izognili katastrofi, bi morali razmisliti o vzpostavitvi struktur, ki bi bistveno pospešile procese reform, reintegracije ter sprave v teh državah in ki bi perspektivo njihovega članstva v EU iz sfere retorike prenesle v resničnost (*ibid.*). Kot drugo glavno smernico za trajno reševanje konflikta v BiH lahko torej, poleg odgovorne in sporazumne uporabe načela avtonomije, opredelimo realno možnost članstva BiH v EU.

⁵⁸ Evropska komisija (1999) *The stabilisation and association process for countries of South-Eastern Europe*, COM(1999)235. Bruselj: Evropska komisija.

⁵⁹ Unija je Stabilizacijski in pridružitveni sporazum z Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo sklenila aprila, z Republiko Hrvaško pa oktobra 2001 (Phinnemore 2003: 77).

⁶⁰ Hrvaški je status kandidatke za članstvo v EU podelil šele Evropski svet na zasedanju v Bruslju junija 2004, hkrati s tem je priporočil tudi začetek pristopnih pogajanj z njo (Bruseljsko zasedanje Evropskega sveta 17. in 18. junija 2004: Sklepi predsedstva, 33. odstavek). Pogajanja naj bi se začela 17. marca 2005, vendar se to ni zgodilo.

⁶¹ Glej Stabilizacijsko in pridružitveno poročilo 2004: 4.

3.2. Mednarodno upravljanje Bosne in Hercegovine z vidika pristopa Transcend

Če bi mednarodno upravljanje BiH skušali oceniti z vidika mirovnega pristopa Transcend ter z njim povezanih smernic za trajno reševanje konflikta v BiH,⁶² bi lahko sklenili, da režim za mednarodno upravljanje BiH zagotavlja mir samo v času svojega obstoja, saj s svojim pristopom ne more zagotoviti, da se bo ob njegovi možni odpravi mir ohranil za daljši čas. S tega vidika je mogoče reči, da bo mir v BiH lahko trajen, če bo mednarodna skupnost v določeni obliki trajno navzoča v BiH. Glede na to je potrebno prilagoditi začetno tezo, ki je bila postavljena v uvodu in ki sem jo preverjala v poglavju 3.1.: sistem mednarodnega zagotavljanja miru v BiH, ki temelji na mednarodnem upravljanju BiH, BiH ne omogoča *samozadostnega* doseganja trajnega miru.

S tem se odpre naslednje vprašanje. Kot pravi Yannis (2002: 272), mednarodno upravljanje BiH samo po sebi ne more privedi do dolgoročne politične rešitve za BiH, ker ne more nadomestiti politične volje sprtih strani. Hkrati pa se režim za mednarodno upravljanje BiH razvija v smeri dolgoročne navzočnosti ter obsežne vpletenosti mednarodne skupnosti v dogajanje v BiH (*ibid.*: 267). Zakaj in kako je prišlo do pojmovanja, da se mir v BiH lahko uresničuje (le) na ta način?

Obstoj mednarodnega upravljanja BiH lahko s tega vidika označimo za t. i. pravo zagonetko (*genuine puzzle*) (Rosenau 1996: 311). Rosenau (*ibid.*) kot pravo zagonetko imenuje pojav, ki ga obstoječe razlage ne pojasnijo. K proučevanju prave zagonetke naj bi pristopili tako, da smo pozorni na temeljne kontinuitete in transformacije, prek katerih se pojav nadaljuje iz enega trenutka v drugega (*ibid.*: 314). Za to, da se lahko družbeni sistemi učinkovito prilagajajo in na ta način brez nezgode delujejo iz dneva v dan, namreč ni nobenega zagotovila (*ibid.*: 315).

Ker so s tega vidika analitično zanimive vse kontinuitete družbenih pojavov, predvsem pa tiste, pri katerih gre za anomalije ali ponavljajoče se vzorce (Rosenau 1996: 311), lahko vprašanje o obstoju mednarodnega upravljanja BiH parafraziramo na naslednji način: zakaj in kako prihaja do tega, da se režim za mednarodno upravljanje BiH ne le obnavlja, ampak tudi razvija in širi? Menim, da lahko odgovor najdemo na področju diskurza.

⁶² Glej poglavje 3.1.

3.3. Metodološki okvir za analizo diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine

3.3.1. Diskurzivna analiza

Za pristope, ki v mednarodnih odnosih proučujejo diskurze – t. i. diskurzivni svetovni nazor – je značilno, da razumejo diskurze kot pomenske strukture, ki vzpostavljajo družbene resničnosti (Brglez 2002: 36-7; Milliken 1999: 229). Diskurzi vzpostavljajo družbene resničnosti tako, da naredijo razumljive nekatere načine obstoja in delovanja v svetu, medtem ko hkrati izključujejo druge možne načine obstoja in delovanja (Milliken 1999: 229).

Tako razmišljata tudi Campbell (1992/1998: 6) in Derrida (1967/1998: 196); jedro njunega teoretskega pristopa predstavlja predpostavka, da zunaj diskurza ne obstaja nič.⁶³ Kot meni Campbell (1992/1998: 6), ni mogoče kot samoumevno trditi, da v družbenem svetu obstajata ločeni sferi diskurzivnega in nediskurzivnega. Svet obstaja neodvisno od našega diskurza o njem, vendar prek golega dejstva njegovega obstoja tega ne moremo vedeti, ker si obstoja sveta zunaj diskurza in naših navad interpretacije ne moremo zamisliti (*ibid.*).

To teoretsko izhodišče je za nekatere avtorje (Hay 2002: 207-8; Keohane 2000: 129⁶⁴ v Campbell 2001: 442) sporno, saj jim pomeni zanikanje fizične resničnosti sveta okoli nas (Hay 2002: 207-8). A kot razlaga Campbell (2001: 444), argument, da zunaj diskurza ni ničesar, prepozna pomembne razlike med jezikovnimi in nejezikovnimi pojavi; le da poudarja, da je nejezikovnim in zunaj-jezikovnim pojavom mogoče priznati obstoj in jih razumeti le skozi diskurzivne prakse. Jezik ima namreč osrednjo vlogo v kakršnem koli poskusu, da bi pridobili in posredovali védenje o svetu (Fierke 2002: 333).

Skratka, če privzamemo, da jezik ne podaja le oznak za eno samo resničnost, temveč lahko vzpostavi množico različnih možnosti, potem mora jezik postati predmet analize (Fierke 2002: 346). Diskurzivni pristop k mednarodnim odnosom se v skladu s tem osredotoča na tisto, kar je v mednarodnih odnosih oziroma svetovni politiki privzeto kot dano; sprašuje se tudi, kakšno funkcijo ti elementi, ki se jih privzema kot dane, igrajo v svetovni politiki (Brglez 2002: 37).

⁶³ Lahko rečemo, da Campbell (1992/1998: 6) in Derrida (1967/1998: 196) v tem primeru s pojmom diskurza najširše gledano označujeta področje celotnega človeškega jezika. V nadaljevanju razlikujem med tem pojmovanjem diskurza ter med posameznim diskurzom kot specifičnim načinom govorjenja o določeni stvari (s tega vidika je diskurzov o neki stvari lahko več).

⁶⁴ Keohane, Robert O. (2000) Ideas Part-Way Down. *Review of International Studies* 26(1), 125-30.

Iz Campbellovega (1992/1998: 221) diskurzivnega pristopa tako izhaja naslednji sklep: ker diskurz neizogibno interpretira tisto, o čemer govori, ima vsak diskurz oziroma privzemanje nekega diskurza politične posledice. To pomeni, da ima privzemanje nekega diskurza o BiH (npr. diskurza režima za mednarodno upravljanje BiH) s strani mednarodne skupnosti ter štirih ključnih akterjev (ZDA, OIC, RF in EU) politične posledice tako za BiH kot za akterje, ki ta diskurz uporabljajo. Analiza diskurza režima za mednarodno upravljanje BiH lahko pokaže, katere so te posledice in s tem glavni razlogi za obstoj režima za mednarodno upravljanje BiH.

Za Campbella (1992/1998: 10) je ključna politična funkcija diskurzov v mednarodnih odnosih vzpostavljanje identitet političnih skupnosti, ki vstopajo v mednarodne odnose. Kot meni M. Zehfuss (2001: 327), so družbene identitete akterjev v mednarodnih odnosih politične konstrukcije, ki se jih proizvaja z diskurzom. Na ta način pojmovane identitete zunaj diskurzivne artikulacije in kontekstualizacije ne obstajajo ter nimajo jasno določenih meja.⁶⁵ Politične skupnosti, ki vstopajo v mednarodne odnose, se s tega vidika kot subjekti oblikujejo v procesu diskurzivne konstrukcije svojih identitet (*ibid.*: 340).

Konstrukcija identitete politične skupnosti je torej kompleksen proces, do katerega prihaja in ki ga je potrebno proučevati na več ravneh (Zehfuss 2001: 333; Neumann 1996: 167). M. Zehfuss (2001) tako npr. opazuje, kako se identiteta, s katero politična skupnost (v njenem primeru Zvezna republika Nemčija) vstopa v mednarodne odnose, oblikuje znotraj same skupnosti, v procesu soočanj in trkov konkurenčnih interpretacij njene identitete.

Campbell (1992/1998: 9) je po drugi strani pozoren na t. i. performativno konstrukcijo identitete politične skupnosti: identiteta se s te perspektive vzpostavlja v odnosu do drugačnosti oziroma do drugega; temelj njene konstrukcije se nahaja v odnosu med dvema političnima skupnostima, in sicer v procesu prepoznavanja razlik ter opredeljevanja meja znotraj tega odnosa. Campbell (*ibid.*: 195) v tem smislu govori o dolgu, ki ga ima subjektivnost do drugačnosti, s katero je v odnosu, saj se prek nje vzpostavlja. Glavna funkcija diskurza pri performativni konstrukciji identitete je, da s svojim delovanjem znotraj odnosa med subjektom in njegovim 'drugim' podpira identiteto akterja, ki ga uporablja (*ibid.*).

⁶⁵ Iz te opredelitve izhaja tudi ugotovitev, da se identitete političnih skupnosti spreminjajo ne le v času in prostoru, ampak tudi s spremembami v artikulaciji (že uveljavljenim pojmom se pripiše nov pomen) in kontekstualizaciji (že uveljavljene pojme se postavi v nov kontekst) (Neumann 1998; Zehfuss 2001: 330-1).

Campbell (1992/1998) se zato v osnovi zavzema za politizacijo diskurzov v mednarodnih odnosih. Ker ima vsaka interpretacija svoj politični učinek, ki lahko v procesu performativne konstrukcije identitete iz prepoznavanja razlike v končni fazi preraste v izključevanje 'drugega', Campbell (*ibid.*: 221) zagovarja gledanje, ki naj bi se tega zavedalo, kot tudi dejstva, da ima politični učinek avtorjeva lastna interpretacija. Učinek avtorjeve interpretacije naj bi bil, da pokaže na političnost tistih interpretacij oziroma diskurzov v mednarodnih odnosih, ki se skušajo prikazati kot apolitični (*ibid.*). Gre za etos, ki obravnava kritiko kot obliko posega, ki v uveljavljene politične formacije vnaša nove predpostavke zato, da bi odprla prostor za alternative (*ibid.*: 227). Zaradi tega se vedno zanima za meje in za to, kako jih je mogoče širiti (*ibid.*).

Ob kritični drži do ustaljenih političnih formacij pa je bistveno upoštevati načelo intelektualne odgovornosti. Zgoraj opisano poslanstvo ne sme biti cilj samo zase, ampak ga mora voditi privrženost načelu, ki ga Said (1994: 9⁶⁶ v Campbell 2002: 161) opredeljuje takole:

da imajo vsa človeška bitja pravico do tega, da od svetovnih sil ali narodov pričakujejo dostojne standarde obnašanja, kar zadeva svobodo in pravičnost, ter da je treba namerne ali nenamerne kršitve teh standardov priznati in se /.../ boriti proti njim.⁶⁷

Intelektualno odgovoren raziskovalec mora svoje cilje zasledovati tako, da njihovo zasledovanje ne gre na račun tega načela niti ne opravičuje stališča, ki bi načelu nasprotovalo (Campbell 2002: 166; Neumann 1996: 167).

3.3.2. Dekonstrukcija in dvojno branje

Kot pravi R. Doty (1996: 333⁶⁸ v Debrix 2002: 209-10), subjekti, objekti in družbene prakse niso zgolj gola dejstva, temveč jim s tem, ko jih znotraj jezika poimenujemo, priznavamo obstoj ter opredeljujemo njihovo razmerje do drugih stvari. Jezik lahko na ta način vzpostavlja pomene, ki služijo političnim ciljem (Debrix 2002: 205; Campbell 1992/1998: 221). Vzpostavlja jih tako, da proizvaja t. i. diskurzivne prikaze stvari, ki se jih sprejema kot dane in ki se jih prikazuje kot naravne in normalne – ki pa ne temeljijo nujno na neki fizični resničnosti (Debrix 2002: 205).

⁶⁶ Said, Edward (1994) *Representations of the Intellectual: The 1993 Reith Lectures*. London: Vintage.

⁶⁷ Širše gledano bi verjetno lahko govorili o načelih, ki so zapisana v Splošni deklaraciji človekovih pravic (*Universal Declaration of Human Rights*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine OZN 217 A (III) 10. decembra 1948, <http://www.un.org/Overview/rights.html>, 5. september 2004).

⁶⁸ Doty, Roxanne (1996) *The Logic of Différance in International Relations: US Colonization of the Phillippines*. V Francis Beer in Robert Hariman (ur.) *Post-Realism: The Rhetorical Turn in International Relations*, 331-45. East Lansing, Michigan: Michigan State University Press.

Dekonstrukcija in dvojno branje predstavljata dva postopka za odkrivanje teh strategij jezikovnega predstavljanja oziroma načinov, kako diskurzi proizvajajo in podpirajo družbene resničnosti.

Iz pristopa avtorjev, kot so R. Doty (1996 v Debrix 2002), Campbell (1992/1998), Derrida (1967/1998) in M. Zehfuss (2001), izhaja gledanje, da družbene identitete ne obstajajo zunaj jezika, temveč so rezultat diskurzov, ki delujejo tako, da vzpostavljajo t. i. binarna nasprotja ali dihotomije, kot so npr. dober/slab, civiliziran/neciviliziran ali prav/narobe (Doty 1996: 333 v Debrix 2002: 209; Smith 1999: 227). Dekonstrukcija je utemeljena na predpostavki, da ta nasprotja, daleč od tega, da bi bila objektivna ali nevtralna, med subjekti, na katere se navezujejo, ustvarjajo hierarhičen odnos, tako da je en element v binarnem paru vedno privilegiran glede na drugi element (Derrida 1981a⁶⁹ v Milliken 1999: 229; Smith 1999: 227).

Dekonstruirati nek diskurz oziroma besedilo pomeni brati to besedilo s pozornostjo, osredotočeno na tiste podrobnosti, kot so slučajni pridevki, metafore in opazke, ki se jih pri uveljavljenih načinih interpretacije ponavadi prezre (Norris 1987: 19). Potem ko na ta način opredeli jezikovne prikaze, na katerih temelji diskurz, dekonstrukcija izpelje dve gibanji (Grilc 1999: 162-3): preobratu tradicionalne hierarhije med pojmovnimi nasprotji sledi ponoven vpis na novo privilegiranega pojma v sistem, znotraj katerega je bil sprva deprivilegiran. Končni rezultat dekonstrukcije je oblikovanje alternativ (Milliken 1999: 242-3): s tem ko se pokaže, da lahko drugače opredelimo odnose med pojmi znotraj binarnih nasprotij, na katerih temelji diskurz, se pokaže tudi, da je tradicionalni pomen konceptov, ki ga prinaša diskurz, politično motiviran in bi lahko bil drugačen.

Vendar, kot opozarja Grilc (1998: 390), »ni ne težnja ne cilj dekonstrukcije preiti preko tradicionalnih konceptov, /in/ jih opustiti«. Gibanja dekonstrukcije ne izzivajo struktur od zunaj (Derrida 1967/1998: 36). Kot pravi Derrida (*ibid.*), so ta gibanja možna in učinkovita le, če delujejo znotraj struktur.

Podoben je namen dvojnega branja, ki ga je Derrida (1967/1998: 195) opredelil kot kritično branje, ki »mora vedno meriti na določeno razmerje, ki ga pisec /avtor diskurza/ ne opazi, na razmerje med tem, kar pisec obvladuje, in tistim, česar skozi jezikovne sheme, ki jih uporablja, ne obvladuje«.

Derrida (1967/1998: 195) meni, da mora avtor diskurza vedno dopustiti, da ga do določene mere obvladuje sistem jezika in logike, ki ga uporablja. Različni diskurzi so

⁶⁹ Derrida, Jacques (1981a) *Positions*. Chicago: University of Chicago Press.

namreč povezani v smislu, da vsak od njih s seboj prinaša mrežo že izdelanih tem in predpostavk, ki jih obravnavajo drugi diskurzi in ki so pogosto tako močno zasidrane v jeziku, da se jih privzema kot dane (Derrida 1981b⁷⁰ v Norris 1987: 25-6).⁷¹ Če se te splošno sprejete predpostavke, ki imajo vnaprej določen pomen, uporabi v povezavi z nekim pojmom ali predmetom, učinkujejo tako, da svoj pomen prenesejo nanj in s tem utemeljujejo politiko, ki jo podpira opazovani diskurz.

Derrida je zato v svojih diskurzivnih analizah uporabil postopek branja, ki se ne osredotoča zgolj na pomen, ki ga želi vzpostaviti posamezen diskurz ('prvo branje') – ampak predvsem na tiste elemente diskurza, ki se s prvim branjem ne ujemajo (Bennington 1999: 139). Mogoče je namreč pokazati, da je prvo branje »vselej skrivoma odvisno od teh drugih elementov, ki pa si jih /.../ tudi sistematično podreja, jih obtožuje, marginalizira ali jih poskuša izključiti« (ibid.: 139-40). Ti elementi so, pravi Bennington (ibid.: 140), »istočasno pogoj možnosti in nemožnosti sistema, ki je zgrajen na prvem, očitnem in 'uradnem' branju«;⁷² pogoj možnosti zato, ker diskurz sebe in svoje meje vzpostavlja prek njihove marginalizacije. Pogoj njegove nemožnosti pa zato, ker že njihov obstoj pove, da obstajajo drugi diskurzi; da sistem, ki ga vzpostavlja opazovani diskurz, ni edina mogoča resničnost.

Podobno kot pri dekonstrukciji Derrida (1967/1998: 196) tudi glede dvojnega branja opozarja, da mora branje kljub zgoraj povedanemu biti notranje in ostati v okviru besedila. Kritika diskurza je možna le znotraj diskurza samega; razlagalec ne sme prestopiti meje diskurza proti nekemu označencu, ki bi se nahajal zunaj tega diskurza (ibid.).

S tem prepričanjem je povezan končni namen dekonstrukcije in dvojnega branja. Kot pravi Norris (1987: 217), je eden ključnih poudarkov Derridajevega pristopa vztrajanje, da ni mogoče izstopiti iz razsvetljenske tradicije etične misli. Derrida (1980⁷³ v Norris 1987: 224) meni, da je ravno sfera etičnega diskurza tista, ki lahko presega vse dane konceptualne strukture, vendar jih lahko preseže le s potrpežljivo analizo njihovih meja, ne pa s skokom prek teh meja v nekaj neznanega.

⁷⁰ Derrida, Jacques (1981b) *Dissemination*. Chicago: University of Chicago Press.

⁷¹ Derrida (1981b v Norris 1987: 26) ta pojav imenuje intertekstualnost.

⁷² Navedeno po slovenskem prevodu Benningtonovega članka (1999: 140).

⁷³ Derrida, Jacques (1980) *Writing and Difference*. Chicago: University of Chicago Press.

3.3.3. Besedila za izvedbo analize diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine

Analizo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH bom izvedla s pomočjo analize stališč, ki so jih štiri ključni akterji v mednarodnem zagotavljanju miru v BiH (ZDA, OIC, RF in EU) izrazili ob razpravah v VS OZN, ki so bile bistvenega pomena za zagotavljanje miru v BiH. Diskurze teh štirih akterjev bom opazovala v časovnem obdobju med 15. decembrom 1995, ko je bila sprejeta resolucija VS št. 1031(1995), s katero je bil potrjen Daytonski sporazum, in 3. marcem 2004, ko je bila v VS razprava ob predstavitvi 25. poročila Visokega predstavnika VS OZN (S/PV.4920),⁷⁴ na kateri se je med ZDA, RF in EU prvič pokazalo soglasje o mednarodnem upravljanju BiH.

Če si ogledamo zapisnike z zasedanj (*meeting records*) VS v zvezi z BiH v opredeljenem časovnem obdobju,⁷⁵ lahko ugotovimo, da so do vključno 1999. leta ob sprejemanju resolucij o BiH v VS praviloma potekale razprave, na katerih so govorili vsaj trije od štirih ključnih akterjev (ZDA, RF in EU),⁷⁶ medtem ko od leta 2000 ob sprejemanju resolucij o BiH na razpravah v VS ni govoril nobeden od štirih ključnih akterjev. Namesto tega so po letu 2000 naštetih trije ključni akterji svoja stališča o BiH v VS izražali na razpravah, ki so potekale ob predstavitvah poročil Visokega predstavnika.

V analizi izhajam iz predpostavke, da lahko kot medsebojno primerljiva obravnavam stališča, ki so jih naštetih trije ključni akterji do vključno 1999. leta izražali ob sprejemanju resolucij VS, ki so se nanašale na mednarodno upravljanje BiH, in stališča, ki so jih isti akterji po letu 2000 izražali ob predstavitvah poročil Visokega predstavnika v VS. Glavni razlog, zakaj lahko te diskurze uporabim kot medsebojno primerljive, je dejstvo, da je VS do vključno 1999. leta poročila Visokega predstavnika obravnaval hkrati s sprejemanjem resolucij v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH. To je razvidno iz preambul teh resolucij, kjer je praviloma zapisano, da se VS ozira na zadnje oziroma zadnja poročila Visokega predstavnika (glej npr. resoluciji VS št. 1174(1998)⁷⁷ in 1247(1999)⁷⁸). To pomeni, da so se govori, ki so jih članice VS imele ob sprejemanju teh resolucij, nanašali tudi na odgovarjajoča poročila Visokega predstavnika. Po drugi

⁷⁴ S/PV.4920, 3. marec 2004, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N04/258/22/PDF/N0425822.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁷⁵ Omenjeni zapisniki VS OZN ter resolucije VS, ki jih navajam v nadaljevanju tega poglavja, so dostopni na spletni strani <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/scact.htm> (18. avgust 2004).

⁷⁶ O izbiri besedil za analizo diskurza OIC in o tem, kdo v VS govori v imenu EU, v nadaljevanju tega poglavja.

⁷⁷ SC Res. 1174(1998), 15. junij 1998, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/167/58/PDF/N9816758.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁷⁸ SC Res. 1247(1999), 18. junij 1999, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/180/81/PDF/N9918081.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

strani so po letu 2000 vse razprave VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH potekale ob predstavitvah poročil Visokega predstavnika; zato lahko govore članic VS na teh predstavitvah obravnavamo kot primerljive z govori, ki bi jih članice VS imele ob sprejemanju resolucij v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH, ki so bile po letu 2000 sicer vse sprejete soglasno, a brez razprave.

Težavo pri tako postavljenem okviru za analizo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH predstavlja dejstvo, da OIC svojih stališč do mednarodnega upravljanja BiH ni izrazil na nobeni od razprav v VS niti ob sprejemanju resolucij v zvezi z BiH niti ob predstavitvah poročil Visokega predstavnika. Diskurz OIC o mednarodnem upravljanju BiH je mogoče razbrati predvsem iz sklepov in resolucij rednih letnih srečanj zunanjih ministrov držav članic OIC. Ta diskurz je manj primerljiv z diskurzi ostalih treh ključnih akterjev kot pa njihovi diskurzi med seboj, vendar je še vedno pomemben, ker odseva stališča bošnjaškega prebivalstva BiH in lahko vpliva na konstrukcijo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH.

Potrebno je še pojasnilo glede govora EU v VS, saj je bilo na večini razprav VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH izraženo mnenje EU, čeprav Unija seveda ni članica VS. Mnenje Unije o tistih vprašanih globalne varnosti, do katerih je Unija zavzela politično stališče, na zasedanjih VS izraža predsedujoča članica Unije (Evropska komisija 2004d). To nalogo predsedujoči članici nalaga 18/1. člen Pogodbe o Evropski uniji,⁷⁹ ki določa, da predsedujoča članica predstavlja EU v zadevah skupne zunanje in varnostne politike (SZVP). Poleg tega je predsedujoča EU odgovorna za uresničevanje odločitev, sprejetih v okviru SZVP in v tej funkciji izraža stališča EU v mednarodnih organizacijah (*ibid.*: 18/2. člen). Z vidika VS predsedujoči članici EU izražanje stališča omogoča 37. člen Pravil postopka VS,⁸⁰ ki pravi, da lahko VS povabi katero koli članico OZN, ki ni članica VS, da brez možnosti glasovanja sodeluje v diskusiji katerega koli vprašanja na dnevnem redu VS, če presodi, da to vprašanje posebej zadeva interese te članice. Razen 9. maja 2000 (S/PV.4136),⁸¹ 21. junija 2000 (S/PV.4162)⁸² in 26. oktobra 2000 (S/PV.4209)⁸³ je predsedujoča EU tako sodelovala

⁷⁹ *Treaty on European Union*, podpisana 7. februarja 1992, v veljavi od 1. novembra 1993, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/C_2002325EN.000501.html, 25. september 2004.

⁸⁰ *Provisional Rules of Procedure of the Security Council*, sprejel VS OZN 23. januarja 1946, <http://www.un.org/Docs/sc/scrules.htm>, 15. december 2004.

⁸¹ *S/PV.4136*, 9. maj 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/423/25/PDF/N0042325.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁸² *S/PV.4162*, 21. junij 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N00/491/79/PDF/N0049179.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

na vseh v četrtem poglavju navedenih razpravah VS OZN, čeprav v času teh razprav ni bila članica VS OZN.

Pri analizi diskurzov ZDA, OIC, RF in EU bom opazovala, kako in zakaj se je v opredeljenem časovnem obdobju vzpostavljala skupni diskurz o mednarodnem upravljanju BiH (najdemo ga v resolucijah VS, ki zadevajo mednarodno upravljanje BiH). Poleg tega je analiza namenjena iskanju odgovora na vprašanje, na kakšen način v diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH sčasoma prevladuje diskurz EU.

3.4. Sklep

Da bi lahko v naslednjem poglavju izvedla analizo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH, moram določiti, na kakšen način bom na zgoraj opredeljenih besedilih uporabila dekonstrukcijo in dvojno branje. V skladu z Derridajevo zamisljivo, da hkrati beremo tisto, kar je pred nami, kot tudi ves razpon možnih medbesedilnih pomenov in aluzij, ki lahko zabrišejo pomen besed, ki so pred nami (Norris 1987: 201), bom dvojno branje uporabila kot splošna načela branja za določitev elementov, ki se z želenim pomenom besedila ne skladajo ali jih besedilo želi izključiti. Tako bom prišla do ključnih diskurzivnih prikazov; za opredelitev njihove vloge v besedilu bom na njih izvedla dekonstrukcijo.

Oba postopka diskurzivne analize bosta pokazala, kako se prek diskurza o mednarodnem upravljanju BiH vzpostavljajo identitete štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH.

Menim, da je z uporabo dekonstrukcije in dvojnega branja poleg tega mogoče pokazati, na kakšen način se prek diskurza o mednarodnem upravljanju BiH vzpostavlja identiteta mednarodne skupnosti. Če mednarodno skupnost opredelimo institucionalistično,⁸⁴ potem resolucije, ki jih je VS OZN v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH sprejel med 15. decembrom 1995 in 3. marcem 2004, izražajo diskurz mednarodne skupnosti o primernem zagotavljanju miru v BiH. Glede na ugotovitve v poglavju 3.3.1. je iz njih torej mogoče razbrati, kako se prek diskurza o mednarodnem upravljanju BiH vzpostavlja identiteta mednarodne skupnosti.

⁸³ *S/PV.4209*, 26. oktober 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N00/711/55/PDF/N0071155.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁸⁴ Institucionalistična opredelitev mednarodne skupnosti pravi, da mednarodna skupnost temelji na mednarodnem pravu (Benko 2000: 127-8).

4. Analiza diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine

Poglavje je sestavljeno iz šestih delov. V prvem naštejemo elemente, na katere sem bila pozorna v vseh analizah. Te si sledijo takole: analiza diskurza ZDA, ki so dosegle začetek ustvarjanja miru v BiH. Sledi analiza diskurza OIC, saj je diskurz OIC diskurzu ZDA najbližje. Diskurz RF se od diskurza OIC močno razlikuje, vendar mu je podoben po majhnem obsegu vpliva na diskurz o mednarodnem upravljanju BiH. Analiza diskurza EU je zadnja, ker je, kot pokažem, Unija predvsem po letu 2002 začela prevzemati vodilno vlogo v mednarodnem upravljanju BiH in nadaljevanju spremljajočega diskurza. V šestem delu poglavja ugotavljam značilnosti diskurza VS OZN o mednarodnem upravljanju BiH.

4.1. Skupni elementi diskurzivnih analiz

Diskurzivna analiza za vsakega od štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH vsebuje naslednje elemente. Najprej je tu t. i. slepa pega (Derrida 1967/1998: 201): vsak diskurz se organizira okoli lastne slepe pege, ki jo Derrida (*ibid.*) opredeljuje kot »nevidno, ki odpira in omejuje vidno«. Povedano drugače, slepa pega v tej analizi predstavlja tisti temelj identitete posameznega akterja, na katerega se želi nasloniti njegov diskurz o mednarodnem upravljanju BiH,⁸⁵ ki pa se skozi ta diskurz dejansko šele vzpostavlja (Campbell 1992/1998: 227).

Naslednji skupni element diskurzivnih analiz so binarna nasprotja.⁸⁶ Razširitev koncepta binarnih nasprotij predstavljajo prakse izključevanja (Campbell 1992/1998: 68), ki povedo, katere stvari ali lastnosti želi opazovani diskurz označiti kot negativne; oboje skupaj nam bo povedalo, na kakšen način se prek podpore mednarodnemu upravljanju BiH vzpostavlja identiteta vsakega od štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH. Pri vsakem od štirih akterjev in pri VS OZN bom, če bo mogoče, nato pokazala, kako bi lahko na novo definirali glavno binarno nasprotje ali prakso izključevanja, ki se kaže v njegovem diskurzu, in kako bi takšna redefinicija lahko vplivala na mednarodno upravljanje BiH.

⁸⁵ Diskurz o mednarodnem upravljanju BiH pri vsakem od štirih ključnih akterjev in pri VS OZN pomeni tisti del njihovega diskurza o BiH, ki podpira katere koli od sestavnih elementov režima za mednarodno upravljanje BiH, kot so bili opredeljeni v poglavju 2.5.3.

⁸⁶ Več o binarnih nasprotjih v poglavju 3.3.2.

Kot se bo pokazalo, EU postopoma prevzema osrednjo vlogo v mednarodnem upravljanju BiH. Zato me bo ob zgoraj navedenem zanimalo še, kako se v diskurzu ostalih treh ključnih akterjev kaže njihova podpora EU pri prevzemanju te vloge.

4.2. Diskurz Združenih držav Amerike

Za diskurz ZDA je značilno, da se je v njem že na razpravi VS OZN ob resoluciji št. 1031(1995) in nato skozi vse ostale razprave VS o mednarodnem upravljanju BiH do marca 2004 kazala neka temeljna nelogičnost.

ZDA so na razpravi VS 15. decembra 1995⁸⁷ poudarile, da je Daytonski sporazum (katerega sklenitev so v veliki meri dosegle same – Holbrooke 1998: 358) »zgodovinski dosežek« in da se je z njegovo sklenitvijo in s podpisom »ena doba končala in druga začela« (S/PV.3607: 19, 21). V skladu s tem so ZDA opozorile na odgovornost mednarodne skupnosti za uresničitev vizije Daytonskega sporazuma ter izrazile svojo pripravljenost na sodelovanje v uresničevanju miru v BiH (S/PV.3607: 19, 21).

Vendar so ZDA na isti razpravi dejale tudi, da upajo, da bodo lahko svoje enote v roku enega leta umaknile iz BiH (S/PV.3607: 19). Željo po umiku enot iz BiH in po bistvenem zmanjšanju obsega svoje udeležbe v BiH so ZDA ponovile na vsaki od naslednjih treh razprav VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH (S/PV.3723: 15,⁸⁸ S/PV.3842 (Nadaljevanje): 18;⁸⁹ S/PV.3892: 18⁹⁰). Hkrati so ZDA začele poudarjati odgovornost sprtih strani za doseganje miru (S/PV.3723: 16; S/PV.3892: 18).

Ta diskurz ZDA je nasprotoval stališčem, ki so jih zagovarjale še novembra 1995 na pogajanjih v Daytonu, ko so se zavzele za večinoma vojaško operacijo v BiH, ki naj bi potekala pod njihovim oziroma Natovim nadzorom (Bildt 1999: 210). Takrat so bile tudi proti ustanovitvi položaja Visokega predstavnika, ki bi nadzoroval civilno uresničevanje miru v BiH (*ibid.*).

Nasprotje se je izraziteje pokazalo v naslednjih letih, ko so začele ZDA izražati čedalje močnejšo podporo mednarodnemu upravljanju BiH. ZDA so decembra 1995 izjavile le, da bodo »polno sodelovale« z Visokim predstavnikom (S/PV.3607: 21),

⁸⁷ S/PV.3607, 15. december 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N95/870/51/PDF/N9587051.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁸⁸ S/PV.3723, 12. december 1996, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N96/870/76/PDF/N9687076.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁸⁹ S/PV.3842 (*Resumption*), 18. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N97/867/94/PDF/N9786794.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹⁰ S/PV.3892, 15. junij 1998, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N98/854/84/PDF/N9885484.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

decembra 1996 pa že, da »cenijo« njegovo delo (S/PV.3723: 15). Decembra 1997 so izrazile podporo Bonnskim sklepom PIC, ki naj bi »zagotovili, da bodo imeli akterji v civilnem uresničevanju miru /v BiH/ zadostno oblast ter dovolj robustne mehanizme, da lahko delujejo /.../ odločno« (S/PV.3842 (Nadaljevanje): 18). Na vseh naslednjih razpravah VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH so se ZDA zavzele za široko uporabo Bonnskih pooblastil s strani Visokega predstavnika (S/PV.3892: 18; S/PV.4136: 10; S/PV.4162: 4; S/PV.4209: 6; S/PV.4303: 9;⁹¹ S/PV.4379: 13;⁹² S/PV.4484: 16;⁹³ S/PV.4631: 12;⁹⁴ S/PV.4837: 22;⁹⁵ S/PV.4920: 23).

Tega neskladja v diskurzu ZDA ne moremo razumeti le z ozirom na pomene, ki jih vzpostavlja; na diskurz torej vpliva nek premislek, ki v njem ni neposredno omenjen. Slepo pego (Derrida 1967/1998: 201) ali tisti temelj identitete, na katerega se diskurz ZDA o BiH naslanja in ga hkrati obnavlja, moramo iskati drugje – v dveh besedilih, ki opredeljujeta usmeritve ameriške zunanje politike v obdobju med decembrom 1995 in marcem 2004, ki pa izhajata iz bistveno različnih okoliščin: Strateškem načrtu ZDA za mednarodne odnose, objavljenem februarja 1999,⁹⁶ in Nacionalni varnostni strategiji ZDA (NVS) iz septembra 2002.⁹⁷

V Strateškem načrtu ZDA za mednarodne odnose (v nadaljevanju Strateški načrt) je zapisano, da je »/n/amen mednarodnega vodstva Združenih držav /.../ ustvariti varnejši /.../ svet v dobro ameriškega ljudstva /*American people*/« in da ZDA »vodijo odnose s tujimi vladaми /in/ mednarodnimi organizacijami /.../, da bi uresničevale nacionalne interese« ZDA (*ibid.*: Izjava misije). Strateški načrt (1999: Regionalna stabilnost) govori tudi o »globalni varnostni vlogi« ZDA. Podobno NVS (2002: 1) najprej pove, da ZDA »posedujejo moč in vpliv, ki jima v svetu ni primere«, ter da »ta položaj spremljajo neprimerljive odgovornosti«. Kot cilj je spet omenjeno »spodbujanje globalne varnosti« (*ibid.*: Uvod). Vendar je smoter doseganja tega cilja drugačen kot v

⁹¹ S/PV.4303, 22. marec 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/300/18/PDF/N0130018.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹² S/PV.4379, 21. september 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/544/97/PDF/N0154497.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹³ S/PV.4484, 5. marec 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/272/39/PDF/N0227239.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹⁴ S/PV.4631, 23. oktober 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/656/45/PDF/N0265645.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹⁵ S/PV.4837, 8. oktober 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/546/70/PDF/N0354670.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

⁹⁶ *United States Strategic Plan for International Affairs*, Ministrstvo ZDA za zunanje zadeve, Washington, februar 1999, http://www.state.gov/www/global/general_foreign_policy/99_stratplan_toc.html, 5. december 2004.

⁹⁷ *The National Security Strategy of the United States of America*, Urad predsednika ZDA, Washington, september 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, 9. december 2004.

Strateškem načrtu (1999): NVS (2002: Uvod) ne govori o nacionalnih interesih, temveč je njeno vodilo »o/bramba našega ljudstva pred njegovimi sovražniki«; kot glavni sovražnik je opredeljen terorizem (*ibid.*: 5).

Kot pravi Campbell (1992/1998: 68), lahko zunanjo politiko ZDA opazujemo kot eno od osrednjih praks, s katero se prek interpretacije nevarnosti oziroma sklicevanja na ogroženost ZDA obnavlja politična identiteta ZDA.

V skladu s tem lahko v zunanjepolitičnih smernicah Strateškega načrta (1999) ter NVS (2002) najdemo naslednje temelje identitete ZDA: na samem začetku so ZDA opredeljene kot vodilna svetovna sila, ki ji kot takšni pripada ustrezna odgovornost, in sicer skrb za globalno varnost. Obe besedili poudarjata, da ZDA kot globalna varnostna sila nastopajo v korist ameriškega ljudstva. Pri interpretaciji te koristi pa se besedili razlikujeta: medtem ko so v Strateškem načrtu (1999: Izjava misije) gibalno zunanje politike nacionalni interesi, gre v NVS (2002: Uvod) za obrambo ljudstva pred sovražnikom v podobi terorizma.

Glede na to lahko kot slepo pego diskurza ZDA o mednarodnem upravljanju BiH označimo vlogo ZDA kot varuha globalne varnosti v imenu ameriškega ljudstva: čeprav v diskurzu ZDA o BiH ni neposredno omenjena, določa njegovo gibanje.

S sklicevanjem na zasluge v zvezi z Daytonskim sporazumom na razpravi VS 15. decembra 1995 (S/PV.3607: 19, 21) so ZDA potrdile svojo identiteto globalne varnostne sile, kot so jo razumele takrat: tj. kot sile, ki skrbi za globalno ohranjanje regionalne stabilnosti. Strateški načrt (1999: Regionalna stabilnost) namreč kot prvi zunanjepolitični cilj ZDA opredeljuje »p/repričiti nestabilnostim, da bi ogrozile življenjske /.../ interese Združenih držav«. To naj bi vodilo k doseganju stabilnosti v ključnih regijah po svetu (vzhodni in zahodni Evropi, vzhodni in jugozahodni Aziji ter Perzijskem zalivu), kar po Strateškem načrtu (*ibid.*) predstavlja »temelj nacionalne varnosti« ZDA; slednja pa je predpogoj za doseganje vseh drugih ciljev.

ZDA so hkrati (S/PV.3607: 19) izrazile namen, da v enem letu umaknejo enote iz BiH, vse do junija 1998 pa so omenjale zmanjšanje obsega svoje udeležbe v BiH ter pomen prevzema odgovornosti s strani oblasti v BiH (S/PV.3723: 15-16; S/PV.3842 (Nadaljevanje): 18; S/PV.3892: 18). ZDA so se prek tega diskurza opredelile kot sila, ki se v konflikte vmešava le, kadar to zahteva resnost položaja, sicer pa za ustvarjanje miru skrbi posredno.

Kot narekuje Strateški načrt (1999: Regionalna stabilnost), morajo namreč ZDA »p/otencial za konflikt zmanjšati z vrsto sredstev. /.../ Kot alternativo neposredni

uporabi moči in vpliva Združenih držav /je treba k sodelovanju/ pritegniti multilateralne organizacije in mehanizme.« Podobno NVS (2002: 9) poudarja, da »morajo, da se izognemo eksplozivnim eskalacijam /.../, zainteresirani narodi ostati aktivno udeleženi v kritičnih regionalnih sporih« ter da naj ZDA »vlagajo čas in vire v izgradnjo mednarodnih institucij /.../, ki lahko pomagajo pri upravljanju lokalnih kriz«.

To pojasni, zakaj ZDA od decembra 1995 izražajo čedalje trdnejšo podporo Visokemu predstavniku (S/PV.3723: 15; S/PV.3842 (Nadaljevanje): 18; S/PV.4136: 10; S/PV.4209: 6; S/PV.4303: 9; S/PV.4631: 12; S/PV.4837: 22; S/PV.4920: 23). Ne le, da ta diskurz podpira identiteto ZDA kot globalne sile, ki je v imenu svojega ljudstva angažirana v tujini. V identiteto, ki jo ZDA vzpostavljajo skozi svoj zunanjepolitični diskurz, je po napadih na Svetovni trgovinski center v New Yorku 11. septembra 2001 vstopila dikcija o nujnosti obrambe pred terorizmom (NVS 2002: Uvod), kar je dodatno vplivalo na podporo ZDA mednarodnemu upravljanju BiH.

Medtem ko ZDA terorizma v svojih govorih o BiH v VS do 21. septembra 2001 niso omenjale, so takrat izjavile, da »mora /v BiH/ priti do skupnega truda Visokega predstavnika in bosanskih voditeljev, /.../ da bi okrepili /.../ boj proti /.../ transnacionalnim zločinom, ki so pogosto povezani s terorističnimi dejavnostmi« (S/PV.4379: 13). ZDA so terorizem omenile v večini svojih naslednjih govorov (S/PV.4631: 12; S/PV.4920: 24).

Poleg neposrednih omemb se v diskurzu ZDA o BiH po 11. septembru 2001 kažejo prvine, ki krepijo identiteto ZDA kot globalne sile, ki ima zdaj jasno opredeljenega sovražnika – terorizem in ki se kot takšna ne utegne ukvarjati z vprašanji pokonfliktnega ustvarjanja miru.

ZDA so marca 2002 pozdravile odločitev Upravnega odbora PIC, da sprejme ponudbo EU, da s svojo misijo EUPM prevzame naloge IPTF v BiH (S/PV.4484: 12). Oktobra 2003 so ZDA podprle delo posebnih komisij za obrambno reformo ter reformo obveščevalnih služb, ki ju je ustanovil Visoki predstavnik Paddy Ashdown, in odgovorne institucije v BiH pozvale, naj zakonodajne osnutke, ki sta jih predložili obe komisiji, brez odlašanja odobrijo in izvršijo (S/PV.4837: 22); marca 2004 pa so ZDA poudarile, da mora BiH hitro dokončati reformo obveščevalnih služb, če želi ostati poln partner v mednarodni vojni proti terorizmu (S/PV.4920: 24). Nenazadnje so ZDA Paddyju Ashdownu, ki je nastopil svoj položaj maja 2002, glede na ostale tri dosedanje Visoke predstavnike izrazile največjo podporo (S/PV.4484: 15-16; S/PV.4631: 12; S/PV.4837: 21-2; S/PV.4920: 23-4).

Skratka, podpora ZDA mednarodnemu upravljanju BiH prispeva k podobi ZDA kot globalne sile, ki je zavzeta v vojni proti terorizmu, ki pa vseeno skrbi za nadzor kritičnih regionalnih situacij. Toda na kakšen način interpretacija situacije v BiH kot še vedno nevarne obnavlja politično identiteto ZDA? V iskanju odgovora na to vprašanje si moramo ogledati binarna nasprotja in prakse izključevanja v diskurzu ZDA.

Binarna nasprotja so v diskurzu ZDA povezana z (ne)sodelovanjem BiH z ICTY. Decembra 1995 so ZDA v VS poudarile, da strani v BiH ne morejo »upati, da se bodo spet polno pridružile skupnosti civiliziranih narodov«, če ne bodo sodelovale z ICTY (S/PV.3607: 21). Marca 2004 so ZDA izjavile, da nesodelovanje Republike Srbske z ICTY zavira napredek BiH k urejenim razmeram (S/PV.4920: 23). Dokler oblasti v BiH ne sodelujejo z ICTY, je BiH interpretirana kot necivilizirana in neurejena država.

Zakaj je sodelovanje BiH z ICTY za ZDA tako pomembno? V prvih treh analiziranih govorih v VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH (S/PV.3607: 21; S/PV.3723: 16; S/PV.3842 (Nadaljevanje): 17) so ZDA oblasti v BiH zgolj pozvale, naj obtožence za vojne zločine predajo ICTY. Maja 2000 se je ta njihov diskurz razširil v prakso izključevanja (S/PV.4136: 10): »Vsem, /.../ skrajnim nacionalistom, obtoženim vojnim zločincem, zagovornikom etnične politike, ilegalnim elementom moramo jasno sporočiti, /.../ da ne bomo tolerirali /.../ prizadevanj, da bi spodkopali Daytonski sporazum in, širše gledano, trajen mir.« Podobno dikcijo so ZDA ponovile oktobra 2000, ko so dejale, da je treba odstraniti ali omejiti vse, ki preprečujejo polno uresničitev Daytonskega sporazuma, med njimi vojne zločince, vse, ki sodelujejo v organiziranem kriminalu, in skrajne nacionaliste (S/PV.4209: 6).

Prakse izključevanja so neizogibno povezane s konstrukcijo identitete države, ki jih uporablja; s praksami izključevanja se namreč elemente, ki se zanesljivo identiteti skupnosti upirajo 'od znotraj', prek diskurza o nevarnosti poveže z grožnjami, ki se nahajajo 'zunaj' skupnosti (Campbell 1992/1998: 63). Praksa izključevanja se nanaša na zunanje grožnje, kar zabriše dejstvo, da se z njo hkrati izključuje nezaželene lastnosti, ki jih najdemo znotraj skupnosti (*ibid.*).

Prakse izključevanja v diskurzu ZDA se osredotočajo na tri skupine: vojne zločince, nacionaliste ter organizirani kriminal. Diskurz ZDA vse tri skupine obravnava, kot da med njimi ni razlik: predvsem izenačuje vojne zločince in akterje v organiziranem kriminalu – oboji so vsaj osumljeni kršitev mednarodnega oziroma državnega prava – z zagovorniki nacionalističnih politik, katerih delovanje ni nujno nezakonito in ki predstavljajo nezanemarljiv del prebivalstva BiH, kot so pokazale parlamentarne volitve

leta 2002 (ICG 2003). Ta praksa izenačevanja in s tem izključevanja ne temelji na neki fizični resničnosti, kar pove, da ima političen namen (Debrix 2002: 205); tj., kot pravi Campbell (1992/1998: 227), konstrukcija identitete. Menim, da je mogoče reči, da ZDA kot multikulturalna družba z izključevanjem nacionalistov v BiH obnavljajo lastno multikulturalnost.

Kaj bi pomenila redefinicija glavnega binarnega nasprotja v diskurzu ZDA? Marca 2004 so ZDA izjavile, da tisti v Republiki Srbski, ki ščitijo obtožence za vojne zločine, zadržujejo napredek Republike Srbske in s tem BiH pri integraciji v evroatlantske institucije (S/PV.4920: 23). Z vidika ZDA kot članice Nata je glede BiH ključna evroatlantska institucija Natovo PZM. Redefinicija binarnega nasprotja, ki pravi, da je BiH necivilizirana oziroma neurejena država, dokler oblasti v BiH ne sodelujejo z ICTY, bi lahko pomenila premislek, da bo vključitev BiH v PZM morda bolj prispevala k doseganju miru (ter izročanju obtožencev za vojne zločine), kot če se BiH zaradi posameznikov, ki ščitijo obtožence za vojne zločine, izključuje iz PZM.

Ob redefiniciji bi se stanje v BiH interpretiralo kot manj nevarno, kot je prikazano v diskurzu ZDA. Redefinicija bi tako pomenila zmanjšanje podpore ZDA mednarodnemu upravljanju BiH.

4.3. Diskurz Organizacije islamske konference

Ugotoviti je mogoče, da OIC podpira mednarodno upravljanje BiH, ker slednje po prepričanju OIC zagotavlja ohranjanje islamske identitete v BiH, hkrati pa prispeva h konstrukciji identitete OIC.

Identiteta, ki veže OIC na BiH, je primarno verske narave. V nobenem od sklepnih dokumentov, ki jih je v letih 1995-2004 sprejela Islamska konferenca (*Islamic Conference* – IC) zunanjih ministrov držav članic OIC,⁹⁸ Bošnjaki namreč niso omenjeni s tem imenom, temveč kot muslimansko prebivalstvo Bosne oziroma Muslimani BiH (glej npr. resoluciji št. 14/30-E⁹⁹ in 14/31-E¹⁰⁰ IC zunanjih ministrov).

Pomen identitete se v diskurzu OIC neposredno kaže v preambulah resolucij, ki jih je IC zunanjih ministrov v letih 1995-2004 sprejel v zvezi z gospodarsko pomočjo

⁹⁸ Dokumenti, ki jih je v letih 1995-2004 sprejela Islamska konferenca zunanjih ministrov, so dostopni na spletni strani <http://www.oic-oci.org/english/fm/foreign-minister.htm> (20. avgust 2004).

⁹⁹ *Resolution No. 14/30-E*, sprejeta na 30. zasedanju IC zunanjih ministrov 28.-30. maja 2003, <http://www.oic-oci.org/english/fm/30/30%20icfm-eco-e.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁰ *Resolution No. 14/31-E*, sprejeta na 31. zasedanju IC zunanjih ministrov 14.-16. junija 2004, <http://www.oic-oci.org/english/fm/31/31%20icfm-eco1-eng.htm>, 20. avgust 2004.

Muslimanom v BiH (resolucije št. 10/23-E;¹⁰¹ 11/24-E;¹⁰² 11/25-E;¹⁰³ 12/26-E;¹⁰⁴ 13/27-E;¹⁰⁵ 14/28-E;¹⁰⁶ 14/29-E;¹⁰⁷ 14/30-E; 14/31-E). Preambule vseh teh resolucij se sklicujejo na Ustanovno listino OIC,¹⁰⁸ ki poudarja »skupne cilje in usodo narodov *umme*/islamske skupnosti/«. ¹⁰⁹

Kako interpretirati to sklicevanje na skupno usodo narodov islamske skupnosti? 'Usoda' je v vseh sklepnih dokumentih, ki jih je IC zunanjih ministrov v zvezi z BiH sprejel v letih 1995-2004, edina beseda, ki ima poseben pomen, saj se nanaša na nekaj, kar naj bi vnaprej določalo potek življenja oziroma dogajanja. S tega vidika ima beseda 'usoda' verski pomen. Tako je mogoče reči, da diskurz OIC skupno usodo narodov islamske skupnosti vzpostavlja kot temelj, ki upravičuje ostalo, o čemer govori diskurz. Zato lahko pojem skupne usode opredelimo kot slepo pego diskurza OIC o BiH.

Tisto, kar posameznike in narode pripenja na to skupno usodo, je islamska identiteta. Ta je v resolucijah IC zunanjih ministrov o BiH prav tako večkrat neposredno omenjena. V resolucijah, ki so bile glede situacije v BiH sprejete od 2001 do 2003, je zapisano, da IC zunanjih ministrov poudarja svojo pripravljenost »pomagati ljudstvu BiH pri obnovi njihove multikulturne družbe /.../ in pri ohranjanju islamske identitete v BiH« (resolucije št. 10/28-P: 3. odstavek;¹¹⁰ 9/29-P: 3. odstavek¹¹¹ in 2/30-P: 3. odstavek¹¹²). V resolucijah o gospodarski pomoči Muslimanom v BiH v letih 2002, 2003 in 2004 (resolucije št. 14/29-E: 3. odstavek; 14/30-E: 3. odstavek; 14/31-E: 3.

¹⁰¹ *Resolution No. 10/23-E*, sprejeta na 23. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-12. decembra 1995, <http://www.oic-oci.org/english/fm/23/Resolutions23-EC.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰² *Resolution No. 11/24-E*, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/Resolutions24-EC.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰³ *Resolution No. 11/25-E*, sprejeta na 25. zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-EC.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁴ *Resolution No. 12/26-E*, sprejeta na 26. zasedanju IC zunanjih ministrov 28. junija – 1. julija 1999, <http://www.oic-oci.org/english/fm/26/26th-fm-Economical.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁵ *Resolution No. 13/27-E*, sprejeta na 27. zasedanju IC zunanjih ministrov 27.-30. junija 2000, <http://www.oic-oci.org/english/fm/27/27th-fm-economical.htm#13004>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁶ *Resolution No. 14/28-E*, sprejeta na 28. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2001, <http://www.oic-oci.org/english/fm/28/28-ICFM-ECO-en.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁷ *Resolution No. 14/29-E*, sprejeta na 29. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2002, <http://www.oic-oci.org/english/fm/29/29%20icfm-eco-e.htm>, 20. avgust 2004.

¹⁰⁸ *Charter of the Organisation of the Islamic Conference*, podpisan 4. marca 1972, v veljavi od 1. februarja 1974, <http://www.un.int/oic/OIC%20Charter.htm>, 10. september 2004.

¹⁰⁹ To dikcijo v isti obliki najdemo v vseh navedenih resolucijah IC zunanjih ministrov (10/23-E; 11/24-E; 11/25-E; 12/26-E; 13/27-E; 14/28-E; 14/29-E; 14/30-E; 14/31-E). Kadar v nadaljevanju tega poglavja pri istem dobesednem navedku navajam več resolucij IC zunanjih ministrov, to pomeni, da je bila v vseh teh resolucijah uporabljena ista dikcija.

¹¹⁰ *Resolution No. 10/28-P*, sprejeta na 28. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2001, <http://www.oic-oci.org/english/fm/28/28-ICFM-PIL-en.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹¹ *Resolution No. 9/29-P*, sprejeta na 29. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2002, <http://www.oic-oci.org/english/fm/29/29%20icfm-pol1-e.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹² *Resolution No. 2/30-P*, sprejeta na 30. zasedanju IC zunanjih ministrov 28.-30. maja 2003, <http://www.oic-oci.org/english/fm/30/30%20icfm-pol1-e.htm>, 20. avgust 2004.

odstavek) pa najdemo stavek, ki pravi, da IC zunanjih ministrov poziva države članice »k velikodušnim donacijam /.../ in k prizadevanju za ohranitev islamske identitete muslimanskih prebivalcev Bosne«.

Predstavljeni diskurz OIC prek sklicevanja na skupno usodo narodov islamske skupnosti obnavlja islamsko identiteto BiH, kot tudi islamsko identiteto OIC. Konstrukcija identitete v diskurzu OIC je performativna (Campbell 1992/1998: 65): identiteta, ki naj bi se v diskurzu vzpostavljala glede na vnaprej dani temelj, se – tako kot temelj, iz katerega naj bi izhajala – vzpostavlja prek diskurza v samem procesu sklicevanja na identiteto. V njeno obnavljanje so vpleteni vsi drugi elementi diskurza, tudi podpora mednarodnemu upravljanju BiH.

V moderni dobi je uveljavljena oblika ohranjanja politične identitete država (Campbell 1992/1998: 48). IC zunanjih ministrov je v preambulah vseh resolucij, ki jih je glede situacije v BiH sprejel od 1995 do 2000 (6/23-P;¹¹³ 6/24-P;¹¹⁴ 7/25-P;¹¹⁵ 7/26-P;¹¹⁶ 9/27-P¹¹⁷), poudaril privrženost članic OIC suverenosti in celovitosti BiH, skupaj s podporo BiH kot večetnični državi. Od leta 2001 je dikcija podpore enotna: IC zunanjih ministrov (preambule resolucij št. 10/28-P; 9/29-P; 2/30-P; 15/31-P¹¹⁸) potrjuje privrženost članic OIC »ohranitvi enotnosti, ozemeljske celovitosti, suverenosti in mednarodne subjektivitete Bosne in Hercegovine /.../, kot tudi njeni večetnični, multikulturni in multireligiozni strukturi«. OIC podpira mednarodno upravljanje BiH, ker naj bi vodilo k vzpostavitvi BiH kot zgoraj opisane (tj. enotne, ozemeljsko celovite, suverene itd.) države. To je razvidno iz preambul resolucij o situaciji v BiH, ki jih je IC zunanjih ministrov sprejel od 2000 do 2004 (9/27-P; 10/28-P; 9/29-P; 2/30-P; 15/31-P), v katerih izraža svojo »podporo Visokemu predstavniku pri nadzoru in uresničevanju zlasti treh ključnih področij, namreč gospodarske reforme, pospeševanja vračanja beguncev /.../ in utrjevanja institucij še posebej na ravni države«. Tako

¹¹³ *Resolution No. 6/23-P*, sprejeta na 23. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-12. decembra 1995, <http://www.oic-oci.org/english/fm/23/Resolutions23-P.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹⁴ *Resolution No. 6/24-P*, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/Resolutions24-P.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹⁵ *Resolution No. 7/25-P*, sprejeta na 25. zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-P.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹⁶ *Resolution No. 7/26-P*, sprejeta na 26. zasedanju IC zunanjih ministrov 28. junija – 1. julija 1999, <http://www.oic-oci.org/english/fm/26/26th-fm-Political.htm>, 20. avgust 2004.

¹¹⁷ *Resolution No. 9/27-P*, sprejeta na 27. zasedanju IC zunanjih ministrov 27.-30. junija 2000, <http://www.oic-oci.org/english/fm/27/27th-fm-political.htm#09>, 20. avgust 2004.

¹¹⁸ *Resolution No. 15/31-P*, sprejeta na 31. zasedanju IC zunanjih ministrov 14.-16. junija 2004, <http://www.oic-oci.org/english/fm/31/31%20icfm-pol1-eng.htm>, 20. avgust 2004.

gospodarske reforme kot utrjevanje skupnih institucij pomenijo krepitev BiH kot države, vračanje beguncev pa podpira njeno multikulturno naravo.

Iz istih razlogov kot mednarodno upravljanje BiH OIC podpira pobude EU, namenjene krejitvi BiH kot države: v preambulah resolucij o situaciji v BiH, ki jih je IC zunanjih ministrov sprejel od 2000 do 2004 (9/27-P; 10/28-P; 9/29-P; 2/30-P; 15/31-P), je vselej izražena »polna podpora« OIC »ključnim namenom Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo«. ¹¹⁹ Vendar IC zunanjih ministrov v svojih sklepnih dokumentih glede BiH od 1995 do 2004 ni nikoli neposredno podprl pobud EU v zvezi s prevzemanjem posameznih področij mednarodnega upravljanja BiH (npr. EUPM).

Po drugi strani je OIC večkrat izrazil politično pripravljenost, da neposredno sodeluje v mednarodnem upravljanju BiH, in sicer prek svojega članstva v PIC in njegovem Upravnem odboru (resolucije št. 9/27-P; 10/28-P; 9/29-P; 2/30-P; 15/31-P IC zunanjih ministrov). OIC je poleg tega v resolucijah IC zunanjih ministrov (6/24-P; 7/25-P; 7/26-P; 9/27-P; 10/28-P) izrazil podporo vsem sklepom, ki jih je na svojih srečanjih sprejel PIC, vključno z Bonnskimi sklepi (resolucija št. 8/25-P). ¹²⁰

Diskurz, ki se zavzema za ohranjanje islamske identitete v BiH, torej podpira mednarodno upravljanje BiH. A zakaj je za ohranitev islamske identitete v BiH potrebno mednarodno upravljanje? Kot pravi Campbell (1992/1998: 48), je za zagotavljanje identitete v obliki države potreben »diskurz o nevarnosti, ki priskrbi /.../ resnico o tem, kdo in kaj smo 'mi', in sicer tako, da poudarja, kdo ali kaj 'mi' nismo in česa se moramo bati«. Diskurz o nevarnosti s trditvijo, da pozna vir groženj skupnosti, oblikuje prav to skupnost, v katere imenu naj bi deloval (*ibid.*: 62).

Diskurz o nevarnosti, ki podpira ohranjanje islamske identitete znotraj BiH kot države, najdemo v glavnem binarnem nasprotju in v praksi izključevanja, ki ju vzpostavlja diskurz OIC o BiH. Decembra 1995 je IC zunanjih ministrov (v preambuli resolucije št. 6/23-P) izrazil ogorčenje nad »genocidom ljudstva /v BiH/ s strani bosanskih Srbov« in poudaril, da »slednje nedvoumno spoznava za agresorje«. Leto kasneje je IC zunanjih ministrov sprejel Deklaracijo o BiH, ¹²¹ kjer je v prvem odstavku

¹¹⁹ Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo je bil ustanovljen leta 1999 na pobudo EU; njegov ustanovni dokument je podpisalo več kot 40 držav in mednarodnih organizacij, ki naj bi državam jugovzhodne Evrope pomagale pri izvajanju reform na različnih področjih (Chandler 2003: 5).

¹²⁰ *Resolution No. 8/25-P*, sprejeta na zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-P.htm>, 20. avgust 2004.

¹²¹ *Declaration on Bosnia-Herzegovina*, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/final24.htm>, 20. avgust 2004.

zapisal, da OIC »/z/avrača izenačevanje agresorjev in žrtev agresije« v BiH. IC zunanjih ministrov je k pomoči žrtvam agresije v BiH pozival vse do leta 2004 (resolucije št. 10/23-E; 11/24-E; 11/25-E; 12/26-E; 13/27-E; 14/28-E; 14/29-E; 14/30-E; 14/31-E).

Praksa izključevanja v diskurzu OIC vsakemu od polov binarnega nasprotja (žrtev agresije/agresor) pripisuje določene lastnosti. V resolucijah IC zunanjih ministrov št. 9/29-P (5. odstavek) in 2/30-P (5. odstavek) je v zvezi z nekdanjim predsednikom BiH Alijo Izetbegovićem zapisano, da je »predsednik Izetbegović /.../ povedel svoje ljudstvo proti srbskemu zatiranju, izbruhom etničnega čiščenja, genocidu, pokolom in razseljevanju nedolžnih ljudi«. V preambulah resolucij št. 6/24-P in 7/25-P pa je IC zunanjih ministrov poudaril, da »potrjuje vse resolucije in deklaracije OIC, povezane s pravičnim bojem bosanskega ljudstva za mir, suverenost in ozemeljsko celovitost« BiH.

V diskurzu OIC so bosanski Srbi označeni kot agresorji in zato izključeni iz ljudstva BiH. Prizadevanje bosanskega ljudstva za državnost BiH je pravično oziroma legitimno; težnje bosanskih Srbov, ki so agresorji, so nelegitimne. Iz diskurza OIC sledi, da ima le bosansko ljudstvo, med katerega bosanski Srbi ne spadajo, pravico do samoodločbe. Po drugi strani IC zunanjih ministrov v nobeni od resolucij, ki jih je glede BiH sprejel od 1995 do 2004, ni omenil bosanskih Hrvatov.

Medtem ko odgovornosti srbske strani v zvezi z vojno v BiH 1992-1995 ni mogoče zanikati, prav tako ni mogoče zanikati, da se konflikta v BiH brez upoštevanja teženj vseh udeleženih strani – bošnjaške, hrvaške in srbske – ne da reševati.¹²² To je potrebno za redefinicijo binarnega nasprotja v diskurzu OIC, čeprav verjetno ne bi zmanjšalo podpore OIC mednarodnemu upravljanju BiH.

4.4. Diskurz Ruske federacije

Odnos RF do mednarodnega upravljanja BiH se je v obdobju 1995-2004 močno spreminjal. Rusija je mednarodno upravljanje BiH v začetku podprla, nato mu je začela nasprotovati, od oktobra 2002 pa ga spet podpira. Ključen vzrok za te spremembe je slepa pega (Derrida 1967/1998: 201) njenega diskurza o BiH oziroma identiteta, ki jo ta diskurz proizvaja. Gre za identiteto svetovne sile, ki jo je imela Rusija še kot Zveza sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) (Masker 1998). Da bi lahko pokazali na to slepo pego, si moramo najprej ogledati glavna binarna nasprotja in z njimi povezane prakse izključevanja, ki jih najdemo v diskurzu Rusije.

¹²² Kot je bilo rečeno v poglavju 3.1., naj bi pravica naroda do samoodločbe upoštevala enakovredne pravice drugih narodov, predvsem pa naj bi bila povezana z načelom odgovornosti (Galtung 2002b: 140).

Prvo binarno nasprotje se nanaša na pooblastila Visokega predstavnika; gre za nasprotje med predstavljanjem BiH kot protektorata mednarodne skupnosti in BiH kot neodvisno delujočo državo.

Takoj po podpisu Daytonskega sporazuma 15. decembra 1995 je Rusija v VS OZN nastajajoči režim za mednarodno upravljanje BiH v splošnem podprla, vendar ga je hkrati opredelila kot zgolj politično strukturo za uresničevanje miru in poudarila, da je moral to strukturo odobriti VS, in sicer z resolucijo št. 1031 (S/PV.3607: 25).

Z naraščanjem pooblastil Visokega predstavnika je Rusija začela izražati nasprotovanje mednarodnemu upravljanju BiH. Ko je bilo z resolucijo VS št. 1088(1996)¹²³ potrjeno pooblastilo Visokega predstavnika, da daje priporočila oblastem v BiH (kar v 10. aneksu Daytonskega sporazuma ni omenjeno), je Rusija opozorila, da je na »izvoljene oblasti« v BiH »potrebno postopoma prenesti polno /.../ odgovornost za stanje v državi« (S/PV.3723: 22).

Po sprejemu Bonnskih pooblastil in razmahu njihove uporabe s strani Visokega predstavnika je Rusija maja 2000 v VS izjavila, da se »Bosno in Hercegovino /.../ še vedno upravlja s pomočjo komandnih administrativnih metod in zato /.../ ostaja neke vrste protektorat mednarodne skupnosti« (S/PV.4136: 10). Oktobra 2000 je Rusija dikcijo o protektoratu ponovila in dodala (S/PV.4209: 6): »Ne verjamemo, da uporaba sile za pospeševanje Daytona ustvarja stabilno osnovo za vzpostavljanje institucij. Mednarodne strukture ne morejo in ne bi smele nadomestiti zakonito izvoljenih oblasti v Bosni in Hercegovini.« To prepričanje je Rusija izrazila še septembra 2001 (S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 6).¹²⁴

Rusija je septembra 2001 poleg tega predlagala alternativo obstoječemu načinu mednarodnega zagotavljanja miru v BiH: potrebno bi bilo opredeliti kriterije za izvršitev mandatov mednarodnih misij v BiH ter jasno opredeliti stopnje za prenos odgovornosti za stanje v državi na domače oblasti (S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 6). Glavni cilj mednarodne skupnosti v BiH naj bi bil ustvariti pogoje, v katerih bi lahko domače oblasti BiH »neodvisno zagotovile stabilnost, demokracijo in /.../ razvoj ter integrirale državo v evropske strukture« (*ibid.*: 5).

Prvi pol prikazanega binarnega nasprotja hkrati predstavlja prakso izključevanja, ki nam pove, na osnovi zavračanja katerih elementov mednarodnega upravljanja BiH RF

¹²³ *SC Res. 1088(1996)*, 12. december 1996, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/026/19/PDF/N9702619.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

¹²⁴ *S/PV.4379 (Resumption I)*, 21. september 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/546/84/PDF/N0154684.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

vzpostavlja svojo politično identiteto. Kot smo videli, diskurz RF negativne lastnosti pripisuje uporabi sile v mednarodnem upravljanju BiH ter nadomeščanju zakonito izvoljenih oblasti BiH s strani mednarodnih struktur.

Drugi pol binarnega nasprotja ali tisto, kar diskurz Rusije o mednarodnem upravljanju BiH obravnava pozitivno, nam pove, na kakšen način Rusija mednarodno upravljanje BiH dopušča. Tu gre za režim za mednarodno upravljanje BiH kot politično strukturo, ki ji je Rusija decembra 1995 (S/PV.3607: 25) pripisala »posebno vlogo« v mirovnem procesu v BiH; ta struktura naj bi oblastem v BiH omogočila, da zagotovijo nadaljevanje mirovnega procesa neodvisno od mednarodne skupnosti.

Kako to binarno nasprotje in praksa izključevanja prispevata h konstrukciji politične identitete RF? Izhajata iz dveh motivov, ki sta vodila politiko RF do BiH med 1992 in 1995 in sta bila neposredno povezana s politično identiteto RF (Masker 1998). Prvi motiv je bil ruski nacionalizem: jezik ruskega nacionalističnega programa je od 1992 do 1995 vidno vplival na politiko RF do BiH, ki je glede konflikta v BiH zavzela prosrbsko stališče (*ibid.*). Drugi motiv je bila želja RF po ohranitvi mednarodnega ugleda, kakršnega je imela nekdanja Sovjetska zveza (*ibid.*).

V govorih RF v VS od decembra 1995 do oktobra 2002 najdemo značilnosti, ki diskurz RF povezujejo z diskurzom srbske strani v BiH¹²⁵ (z oktobrom 2002 se je diskurz RF bistveno spremenil¹²⁶). Rusija je predvsem izražala podporo državi BiH, ki naj se sestoji iz dveh enakovrednih entitet – FBiH in Republike Srbske (S/PV.3723: 22; S/PV.4136: 10; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 6; S/PV.4484: 21), in nasprotovala predlogom v zvezi z razdelitvijo BiH na kantone, saj bi slednja pomenila odpravo entitet (S/PV.4303: 6; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 5). Nasprotovanje BiH kot protektoratu mednarodne skupnosti se je v diskurzu Rusije neposredno povezalo z elementi, ki so značilni za diskurz srbske strani v BiH: Rusija se je v zvezi z vprašanjem ustavne reforme v BiH (ki bi lahko privedla do odprave entitet) zoperstavila prisilnemu uveljavljanju kakršne koli rešitve tega vprašanja z odločitvijo Visokega predstavnika (S/PV.4484: 20).

Drugi motiv, ki je vodil konstrukcijo politične identitete Rusije v njenem diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH, je bila želja po ohranitvi mednarodnega ugleda. Kot pravi Masker (1998), so po razglasitvi neodvisnosti ruske oblasti želele, da bi druge

¹²⁵ In sicer s tistim delom diskurza srbske strani, ki nasprotuje vsaki oslavitvi ali odpravi entitet v BiH.

¹²⁶ Več o tem v nadaljevanju tega podpoglavja.

države Rusijo še naprej obravnavale enako, kot so obravnavale ZSSR; želele so torej ohraniti politično identiteto ZSSR.

S konstrukcijo politične identitete Rusije kot enakovredne naslednice ZSSR sta povezana drugo glavno binarno nasprotje in praksa izključevanja, ki ju najdemo v diskurzu Rusije. Gre za nasprotje med skupnim in enostranskim delovanjem ključnih akterjev v mirovnem procesu v BiH. Decembra 1995 je Rusija v VS izjavila, da je »eden najpomembnejših naukov krize /v BiH/ potreba po skupnem delovanju vseh vpletenih strani, vključno s tistimi v /.../ Varnostnem svetu« (S/PV.3607: 26). Decembra 1997 pa je Rusija izrazila svoje »absolutno zavračanje poskusov /.../ enostranske interpretacije mandatov obstoječih mednarodnih struktur« v BiH in dodala, da v zvezi z mirovnim procesom v BiH »Rusija graja kakršna koli enostranska dejanja« (S/PV.3842: 9).¹²⁷

Diskurzi ustvarjajo družbeno moč, in sicer s tem ko politični resničnosti pripisujejo odnos moči, npr. hierarhije ali avtoritete (Debrix 2002: 210). Zgoraj prikazano binarno nasprotje ustvarja odnos moči, ki je v prid Rusiji, saj z izključevanjem enostranskega in poudarjanjem skupnega delovanja držav v VS OZN, katerega stalna članica je Rusija, Rusiji omogoča ohranjanje nadzora nad mirovnim procesom v BiH. Rusija je pomen nadzora nad mirovnim procesom v BiH s strani VS večkrat omenila tudi neposredno, in sicer v zvezi z rednim poročanjem mednarodnih misij v BiH (npr. IPTF in kasneje EUPM) VS (S/PV.3607: 25; S/PV.4162: 3; S/PV.4631: 16; S/PV.4837: 17). Poleg tega je Rusija izjavila, da bo »delovala proti /.../ vsakemu zmanjševanju vloge Varnostnega sveta pri zagotavljanju doslednega uresničevanja« Daytonskega sporazuma (S/PV.4162: 3).

Rusija je torej svojo politično identiteto kot svetovna sila (kar je nekdanja Sovjetska zveza bila) z diskurzom o mednarodnem upravljanju BiH do oktobra 2002 vzpostavljala prek binarnih nasprotij BiH kot protektorata mednarodne skupnosti nasproti BiH kot državi, ki si mir zagotavlja neodvisno; ter enostranskega delovanja (v nasprotju s skupnim delovanjem članic VS) v mirovnem procesu v BiH.

Oktobra 2002 se je diskurz RF o mednarodnem upravljanju BiH močno spremenil. Takrat je Rusija v VS izjavila, da podpira »delo novega Visokega predstavnika« v BiH Paddyja Ashdowna (S/PV.4631: 16). Rusija je podporo Visokemu predstavniku izrekla še oktobra 2003 (S/PV.4837: 17), marca 2004 pa je izrazila zadovoljstvo nad

¹²⁷ S/PV.3842, 18. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N97/867/88/PDF/N9786788.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

»vztrajnimi napori Visokega predstavnika /.../ pri pospeševanju programa načrtovanih sprememb za Bosno in Hercegovino« in dodala, da bo svojo vlogo v mirovnem procesu v BiH igrala »v tesnem stiku z Visokim predstavnikom« (S/PV.4920: 12-13).

Rusija je tako začela podpirati mednarodno upravljanje BiH, vendar ta njena podpora ni brezpogojna. Ob podpori Visokemu predstavniku je Rusija izrazila prepričanje, da lahko slednji Bonnska pooblastila uporabi le ob obveznem predhodnem soglasju Upravnega odbora PIC, katerega članica je tudi Rusija (S/PV.4837: 17; S/PV.4920: 13). Poleg tega se je v diskurzu Rusije dosledno ohranila dikcija, ki podpira vzpostavitev BiH kot države, ki deluje neodvisno od mednarodne skupnosti. Oktobra 2003 in marca 2004 je Rusija tako ponovno poudarila, da je odgovornost za situacijo v BiH potrebno postopoma prenesti na zakonito izvoljene oblasti BiH (S/PV.4837: 17; S/PV.4920: 12).

Do spremembe v obravnavi mednarodnega upravljanja BiH (opuščanje binarnega nasprotja med BiH kot protektoratom mednarodne skupnosti ter BiH kot neodvisno delujočo državo) je v diskurzu RF prišlo hkrati s spremembo v kontekstualizaciji vloge RF kot svetovne sile. Septembra 2003 je namestnik zunanjega ministra RF izjavil (Ministrstvo za zunanje zadeve RF 2004a): »Rusija je svetovna sila, ki ima interese /.../ povsod. Ampak seveda so tu najbližje sosede /.../, ZDA, Evropska unija, Kitajska /.../. Glede na to Balkan /.../ ni prioriteta številka ena /.../.« V zvezi s tem je dodal, da je »leto nazaj vlada oblikovala, predsednik pa odobril konkreten načrt dela z vsako od držav nekdanjega jugoslovanskega prostora« (*ibid.* 2004a). Ta načrt po besedah takratnega ruskega zunanjega ministra Igorja Ivanova vključuje navzočnost RF v teh državah, vendar »na povsem novi osnovi, tj. na osnovi gospodarskega, političnega, kulturnega in znanstvenega sodelovanja« (*ibid.* 2004b).

Skratka, Rusija se v vlogi svetovne sile ne opredeljuje več kot naslednica ZSSR, temveč se od sredine 2002 vidi v družbi ZDA, EU in Kitajske. Če sledimo ugotovitvi M. Zehfuss (2001: 338), da identitete zunaj diskurzivne artikulacije in kontekstualizacije ne obstajajo, lahko glede na to sklenemo, da je prišlo do spremembe v identiteti, ki jo Rusija vzpostavlja skozi svoj zunanjepolitični diskurz.

V skladu s spremembo v kontekstualizaciji svoje vloge v svetu je Rusija poleg mednarodnega upravljanja BiH začela podpirati prevzemanje funkcij v mednarodnem upravljanju BiH pod vodstvom EU. Marca 2002 je tako podprla odločitev Upravnega odbora PIC, da naloge IPTF zaupa EUPM (S/PV.4484: 20), oktobra 2002 je pozdravila priprave IPTF za prenos njegovih pooblastil na EUPM, oktobra 2003 pa je pozdravila začetek delovanja EUPM v BiH (S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 6; S/PV.4837: 17).

4.5. Diskurz Evropske unije

Prek analize diskurza EU o mednarodnem upravljanju BiH od 1995 do 2004 je mogoče opazovati, kako je Unija začela proizvajati svojo identiteto kot politični subjekt. Diskurz EU o mednarodnem upravljanju BiH v VS OZN lahko namreč glede na elemente konstrukcije identitete, ki se kažejo v tem diskurzu, razdelimo na tri obdobja: od 1995 do 1997, ko v diskurzu ne najdemo elementov performativne konstrukcije identitete, kot so prakse izključevanja in binarna nasprotja (Campbell 1992/1998: 65, 68); od 1997 do 2002, ko so se ti elementi začeli kazati; in po letu 2002, ko v diskurzu EU najdemo tudi slepo pego (Derrida 1967/1998: 201), na katero se opira konstrukcija identitete EU v odnosu do BiH.

Kot rečeno, v diskurzu EU v VS od decembra 1995 do decembra 1997 ni najti ničesar, kar bi namigovalo na identiteto EU (S/PV.3607: 31-2; S/PV.3723: 5-7). Iz performativne konstrukcije identitete (Campbell 1992/1998: 9) izhaja, da diskurz proizvaja oziroma obnavlja subjekte, o katerih govori (Milliken 1999: 229). Za diskurz EU v navedenih razpravah VS (S/PV.3607: 31-2; S/PV.3723: 5-7) pa je najbolj značilno, da v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH ne proizvaja ničesar, saj z ničimer ne označuje ključnih subjektov, kot so BiH, mednarodna skupnost in EU.

Kljub odsotnosti označevalcev identitete pa v diskurzu Unije do decembra 1997 najdemo osnove, na katerih se njena identiteta v odnosu do BiH vzpostavlja v kasnejših govorih. To so podpora Visokemu predstavniku (S/PV.3607: 32; S/PV.3723: 5), poudarjanje evropske prihodnosti BiH (S/PV.3723: 6) ter pogojevanje približevanja BiH k EU z izvajanjem reform in korakov v mirovnem procesu, ki jih predloži EU (S/PV.3723: 6).

Glede na značilnosti diskurza EU o mednarodnem upravljanju BiH od decembra 1995 do decembra 1997 je mogoče sklepati dvoje. Unija svoje politične identitete v tem času ni vzpostavljala v odnosu do BiH ali pa je bila politična identiteta Unije v tem obdobju še tako neopredeljena, da je v njenem diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH ni mogoče zaznati.

Na razpravi VS ob resoluciji št. 1144(1997) se je v diskurzu EU o mednarodnem upravljanju BiH pokazala praksa izključevanja. Unija je izjavila, da je njen končni cilj BiH, »ki se bo končno sposobna upravljati sama«, ter da bi bilo v mirovnem procesu lahko doseženo dosti več, »če bi oblasti Bosne in Hercegovine polno prispevale k

izgradnji /.../ demokratične družbe v državi« (S/PV.3842 (Nadaljevanje): 11-12). Dodala je, da »ne bo tolerirala poskusov znotraj entitet, da bi spodkopali suverenost Bosne in Hercegovine, in ne bo tolerirala poskusov katere koli skupine, da bi vladala političnim institucijam te države« (*ibid.*: 12).

Unija je s tem označila BiH kot državo, ki se še ni sposobna upravljati sama in ki ji vladajo oblasti, ki k vzpostavitvi demokratične družbe v njej ne prispevajo popolnoma, kar zavira napredek v mirovnem procesu. Unija je nato s prakso izključevanja oštela vse tri strani v BiH (poskusi spodkopavanja suverenosti BiH se nanašajo na Hrvate v FBiH in Srbe v Republiki Srbski, medtem ko zadevajo poskusi prevlade nad političnimi institucijami BiH predvsem Bošnjake).¹²⁸ S tem se je Unija v odnosu do BiH vzpostavila kot avtoriteta, še pomembneje pa je, da iz njenega diskurza (S/PV.3842 (Nadaljevanje): 11-12) sledi nujnost nadaljevanja in krepitev mednarodnega upravljanja BiH. Unija je decembra 1997 v skladu s tem podprla nadaljnje delo Visokega predstavnika in Bonnske sklepe PIC (*ibid.*: 11-12).

V govoru EU med razpravo v VS ob resoluciji št. 1174(1998) najdemo zasnovo glavnega binarnega nasprotja v diskurzu EU o mednarodnem upravljanju BiH. Unija je poudarila, da je njen cilj »demokratična /.../ Bosna, ki bo zavzela svoje mesto v Evropi«, pogoj za to pa je, da BiH »še naprej uspešno napreduje po poti Dayton« in »pusti za seboj nasilje in etnično sovraštvo preteklih let« (S/PV.3892: 5). Identiteto EU v tem binarnem nasprotju vzpostavlja poudarek, ki povezuje napredovanje BiH v mirovnem procesu kot alternativo nazadovanju v stanje, kakršno je vladalo med vojno v BiH 1992-1995, z možnostjo integracije BiH v EU; Unija je na ta način prikazana kot privilegirana politična skupnost.

Čeprav se je s tem pokazala namera Unije po dolgoročni udeležbi v BiH, Unija v VS ni podajala pobud v zvezi s prevzemanjem nalog mednarodnega upravljanja BiH (S/PV.3842 (Nadaljevanje): 11-12; S/PV.3892: 4-5; S/PV.4303: 20-1; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 14-15). V obdobju od decembra 1997 do marca 2002 se je torej identiteta EU v odnosu do BiH vzpostavljala le prek prepoznavanja razlike. Za obdobje po marcu 2002 pa je značilno, da se v diskurzu EU – razen prepoznavanja razlike z BiH – kažejo še 'strategije drugosti' (*strategies of otherness*) (Campbell 1992/1998: 60): gre za

¹²⁸ Kot pravi Bildt (1999: 497-9), je bila leta 1997 ena njegovih glavnih skrbi (v funkciji Visokega predstavnika) preprečiti uresničitev katere koli od treh 'protidaytonskih' strategij, o katerih se je takrat razpravljalo v političnih krogih BiH: nasilne razdelitve BiH, pridružitve s hrvaškim prebivalstvom poseljenih delov BiH Hrvaški in Republike Srbske ZRJ ter bošnjaške prevlade nad skupnimi državnimi institucijami BiH.

diskurzivne strategije, ki poudarjajo mejo med EU in BiH; s tem prispevajo h konstrukciji identitete EU, vendar lahko hkrati delujejo v smeri izključevanja BiH iz EU.

Kot ugotavlja Neumann (1998), integracija neke skupnosti neizogibno pomeni izključevanje njenih nečlanic. Izključevanje poteka prek uporabe t. i. diakritik, razločevalnih znakov, ki služijo opredeljevanju meje med notranjostjo skupnosti in njeno zunanostjo oziroma med skupnostjo in njenimi 'drugimi' (Neumann 1996: 142, 1998; Campbell 1992/1998: 9). Integracijska politika EU glede na to 'operacionalizira' identiteto EU (Neumann 1998): mogoče je določiti diakritike, ki jih EU v diskurzu o možnih kandidatkah za pridružitvev/članstvo v EU uporablja za ohranjanje meje med Evropo in Neevropo.

V diskurzu EU o mednarodnem upravljanju BiH kot diakritike delujejo tako binarna nasprotja kot tudi slepa pega in prakse izključevanja. Glavno binarno nasprotje v diskurzu EU najdemo v govoru EU v VS 15. marca 2002 (S/PV.4484: 11):

Bosna in Hercegovina je na razpotju. /.../ Po eni strani lahko /.../ izbere pozitivno in se odločno potruži za hitro izvršitev reform ter se pridruži poti, ki vodi proti Evropski uniji. Po drugi strani lahko /.../ izbere pot, ki bo /.../ vodila k vedno večji izolaciji, zamujenim gospodarskim priložnostim in v politično divjino, kjer jo bodo pustile bolj ambiciozne in daljnovidne sosedice.

Unija je dodala, da je BiH priskrbela perspektivo končne integracije z EU; hitrost napredovanja k uresničitvi te perspektive pa je v celoti odvisna od BiH, in sicer od hitrosti izvrševanja reform (*ibid.*: 12).

Na eni strani binarnega nasprotja najdemo formulacije 'pozitivno', 'hitra izvršitev reform' in 'pot proti EU'; na drugi strani so kot razločevalni znak med Unijo ter njeno zunanostjo uporabljene 'vedno večja izolacija', 'zamujene gospodarske priložnosti' in 'politična divjina' (S/PV.4484: 11-12). BiH je 'na razpotju' (*ibid.*): izbrati mora med obema možnostima in če svoje pripadnosti EU (ter s tem svoje evropske identitete) z izvajanjem reform ne potrdi dovolj hitro, je mogoče, da EU BiH začne obravnavati kot del 'politične divjine', pred katero sviri.

Divjina je povezana z nevarnostjo; če je divjina politična, se nevarnost nanaša na političnost tistega, ki govori. Takoj ko diskurz EU poveže BiH z možnostjo »politične divjine« (S/PV.4484: 11-12), je BiH vzpostavljen kot varnostno vprašanje. Če sledimo kopenhavnski šoli varnostnih študij (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 24-6), lahko rečemo, da je marca 2002 v diskurzu EU prišlo do konstrukcije in proizvajanja BiH kot

grožnje varnosti.¹²⁹ kot se je pokazalo v diskurzu EU v VS, so BiH v političnem procesu znotraj EU opredelili kot dejavnik, ki je pomemben za evropsko varnost (Jahn, Lemaitre in Wæver 1987: 18¹³⁰ v Huysmans 1998: 488).

Unija je namreč marca 2002 v VS najavila svojo prvo pobudo v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH: prevzem nalog mednarodne policijske misije IPTF s strani EUPM (S/PV.4484: 12). Ta prevzem je Unija opisala kot »prvo operacijo kriznega upravljanja, ki jo bo Evropska unija izvedla na področju civilnega kriznega upravljanja«, ter pristavila, da ji je prevzem operacije omogočil »hiter razvoj Evropske varnostne in obrambne politike« (*ibid.*).

EUPM ter krizno upravljanje EU v BiH lahko v skladu s pristopom kopenhavske šole (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 24) razumemo kot varnostno delovanje. Kot ugotavlja kopenhavska šola (*ibid.*), je namreč varnost praksa, ki se nanaša sama nase: neko vprašanje postane varnostno vprašanje skozi varnostno prakso – ne nujno zato, ker obstaja dejanska nevarnost, temveč zato, ker je vprašanje predstavljeno kot nevarnost.

V omenjenem delu kopenhavske šole (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 26) je varnost v skladu s tem opredeljena kot govorno dejanje: že sama uporaba varnostne retorike pomeni varnostno delovanje, saj se z njo proizvaja nevarnost. Z vidika Campbellovega (1992/1998) in Derridajevega (1967/1998) pristopa pa lahko gremo še korak dlje in rečemo, da se s tem, ko se nekaj poimenuje kot varnostni problem, to govorno dejanje ne nanaša le na predmet diskurza (npr. BiH), ampak vzpostavlja tudi samega govorca (EU), in sicer kot nosilca varnosti v odnosu do grožnje oziroma varnostnega problema. Kot pravi Huysmans (1998: 484): konstrukcija in proizvodjanje nečesa kot grožnje varnosti hkrati vzpostavlja tudi identiteto referenčnega objekta, torej skupnosti, ki prepozna in artikulira nevarnost.

Na kakšen način opredelitev BiH kot nevarnosti vzpostavlja identiteto EU? Kot meni Campbell (1992/1998: 199), sta varnost in politična subjektivnost povezani: diskurz o (ne)varnosti je konstitutiven za politično ureditev. Nevarnost obstaja na meji, zato se jo artikulira skozi zunanjo politiko (*ibid.*: 70, 80). Zunanja politika je tako praksa opredeljevanja meja, ki je ključna za vzpostavljanje in obnavljanje identitete skupnosti, v čigar imenu deluje (*ibid.*: 13, 70).

¹²⁹ Pri uporabi fraze 'proces konstrukcije in proizvodjanja groženj varnosti' za prevajanje angleškega izraza »securitization« (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 24) se zgledujem po Prezlju (2000: 37).

¹³⁰ Jahn, Egbert, Pierre Lemaitre in Ole Wæver (1987) *Copenhagen Papers 1. European Security – Problems of Research on Non-military Aspects*. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.

Način, kako zunanjepolitični diskurz prek artikulacije nevarnosti vzpostavlja identiteto skupnosti, ki ga uporablja, je opazen v diskurzu EU o mednarodnem upravljanju BiH od marca 2002. Zgoraj prikazani zunanjepolitični diskurz EU (evropska varnostna in obrambna politika oziroma skupna obrambna politika v skladu s 17. členom Pogodbe o Evropski uniji spada v okvir SZVP) po eni strani proizvaja BiH kot (še vedno) krizno okolje, kjer je potrebno civilno krizno upravljanje, hkrati pa proizvaja EU kot izvajalca kriznega upravljanja (S/PV.4484: 12). BiH se tako interpretira kot nevarnost, ki jo EU nadzoruje prek misije EUPM, s čimer je politični identiteti EU v odnosu do BiH dodana varnostna komponenta.

Preusmeritev diskurza EU k varnostnim vprašanjem je še bolj očitna, če med seboj primerjamo izjavi EU glede svoje udeležbe v BiH v VS decembra 1995 in marca 2002: odločenost »bistveno prispevati k podpori vseh vpletenih strani pri uresničevanju določil mirovnega sporazuma« (S/PV.3607: 31) se je razvila v »absolutno odločenost izpolniti svojo vlogo pri vzpostavljanju miru, varnosti in stabilnosti« v BiH (S/PV.4484: 13).

Uporaba izraza, kot je »varnost« (S/PV.4484: 13), v diskurz vnese določeno formacijo, in sicer z varnostjo povezano retoriko, ki ves diskurz strukturira v skladu z varnostno logiko (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 33; Huysmans 1998: 492).¹³¹ Sklicevanje na (ne)varnost v diskurzu EU (S/PV.4484: 11-13) torej spreminja kontekst, v katerem se odvijajo odnosi med EU in predmetom govora EU, tj. BiH. Če sledimo gledanju, da je identiteta vezana na kontekst in da subjekti ne obstajajo ločeno od konteksta (Neumann 1998; Zehfuss 2001: 339), potem ta sprememba v diskurzu EU kaže na spremembo v identiteti EU.

Temelj politične identitete EU v odnosu do BiH od marca 2002 torej predstavlja zagotavljanje varnosti v BiH. To se sklada s Huysmansovo (1998: 484) trditvijo o medsebojno konstitutivni dinamiki med identiteto ter procesom konstrukcije in proizvodnje groženj varnosti. Ugotovitev potrjuje izjava, ki jo je Unija dala marca 2004: »Evropski svet je odločil, da je ena od štirih začetnih prioritete Evropske varnostne strategije izdelava celovite in enotne politike za Bosno in Hercegovino« (S/PV.4920: 27). EU torej svojo politiko do BiH v osnovi koncipira v okviru Evropske varnostne

¹³¹ V varnostnem diskurzu je domnevna grožnja dramatizirana in predstavljena kot stvar najvišje prednosti; s tem ko jo označi za varnostno zadevo, akter torej zahteva pravico, da jo obravnava z izrednimi sredstvi (Buzan, Wæver in de Wilde 1998: 26).

strategije. Varnost lahko zato označimo za slepo pego (Derrida 1967/1998: 201) diskurza EU o mednarodnem upravljanju BiH.

Po drugi strani je s konstrukcijo in proizvajanjem BiH kot grožnje varnosti prišlo do spremembe v prikazovanju BiH v diskurzu EU. Če se je BiH v diskurzu EU do marca 2002 obravnavalo kot državo, ki naj bi mir v končni fazi dosegla samostojno, jo EU od takrat predstavlja kot varnostni problem. Po pojmovanju kopenhavnske šole (Jahn, Lemaitre in Wæver 1987: 9 v Huysmans 1998: 491) se varnostna vprašanja nanašajo na zmožnost političnega akterja, da nadzoruje razvoj dogodkov. Ugotovimo lahko, da je BiH v diskurzu EU od marca 2002 predstavljen kot akter, ki ni sposoben nadzorovati razvoja domačih dogodkov; ta prikaz podpira mednarodno upravljanje BiH.

Do marca 2002 je Unija pojem odgovornosti omenjala izključno v povezavi s stranmi v BiH oziroma BiH v celoti (S/PV.3607: 31; S/PV.3723: 5; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 15); govorila je npr. o »odgovornosti politikov in državljanov BiH« za mirovni proces (S/PV.3723: 5). Marca 2002 pa je Unija ob bok odgovornosti BiH za mirovni proces postavila enakovredno odgovornost mednarodne skupnosti in predvsem Unije (S/PV.4484: 11-12): »Zdaj je odločilen trenutek za vse nas – Bosance /Bosnians/ in mednarodno skupnost – da premislimo o svojih odgovornostih in se obvežemo k njihovi izpolnitvi.« Dodala je, da mora »/m/ednarodna skupnost /.../ izpolniti svoje obveznosti« do BiH ter da sama pri tem »igra vse pomembnejšo vlogo«, pri čemer je EUPM označila kot svojo »pomembno novo odgovornost« v BiH (*ibid.*: 11-12).

V nasprotju s prejšnjimi govori v VS je Unija v navedenem govoru (S/PV.4484: 11-12) BiH prikazala kot še ne povsem odgovorno državo, sama pa se je nasproti BiH vzpostavila kot akter, ki je soodgovoren za mirovni proces. Hkrati s konstrukcijo in proizvajanjem BiH kot grožnje varnosti je Unija s svojim diskurzom v VS tako začela neposredno oblikovati mednarodno upravljanje BiH. Glede na to lahko rečemo, da je Unija marca 2002 (*ibid.*: 11-13) prevzela pobudo v skupnem diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH.

Prevzem pobude v skupnem diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH se je pokazal tudi v diskurzu EU: 11. marca 2002 je Evropski svet prihajajočega četrtega Visokega predstavnika v BiH Paddyja Ashdowna imenoval za Posebnega predstavnika EU (PPEU) v BiH (Skupni ukrepi Sveta 2002/211/SZVP: 1. člen).¹³² To je storil na osnovi

¹³² Council Joint Action of 11 March 2002 on the appointment of the EU Special Representative in Bosnia and Herzegovina (2002/211/CFSP), <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/jol70p7EN.pdf>, 20. avgust 2004.

Pogodbe o Evropski uniji (18/5. člen), ki pravi, da lahko Evropski svet, kadar meni, da je to potrebno, imenuje posebnega predstavnika za določena politična vprašanja.¹³³

Diskurz o mednarodnem upravljanju BiH je torej konstitutiven za politično identiteto EU; vendar EU z njim prikazuje BiH kot nevarno državo. Od marca 2002 tako EU v odnosu do BiH uporablja strategije drugosti. Za diskurz EU je v skladu s tem značilno, da BiH ne obravnava kot možne države članice. Unija v nobenem od svojih govorov v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH od decembra 1995 do marca 2004 ni omenila možnosti članstva BiH v EU.¹³⁴ Namesto tega so v njenem diskurzu uporabljene fraze, kot so »integracija /BiH/ v strukture Evropske unije« (S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 15; S/PV.4920: 27), »evropska prihodnost« (S/PV.4484: 12) ter »evropska perspektiva« BiH (S/PV.4484: 12; S/PV.4837: 25).

Iz konstrukcije in proizvodnje BiH kot grožnje varnosti v diskurzu EU sledi še, da naj bi BiH v celoti poskrbel za svoje približevanje EU z ustrežno hitrostjo in privrženostjo izvajanju reform (S/PV.4484: 11-12; S/PV.4837: 25; S/PV.4920: 27). Ta diskurzivna strategija pa ne upošteva, da je stanje v BiH drugačno kot v ostalih državah, ki se približujejo EU, ker poleg reform zahteva predvsem reševanje temeljnega nasprotja. Integracija v EU predstavlja ključno spodbudo, ki lahko stranem v BiH omogoči preseganje temeljnega nasprotja.

Z vidika redefinicije glavnega binarnega nasprotja v diskurzu EU o mednarodnem upravljanju BiH in trajnega reševanja konflikta v BiH bi bilo zato potrebno, da EU ob zahtevanju reform pokaže tudi namen končne včlanitve BiH v EU. Spremenjeni odnos med EU in BiH bi dolgoročno pomenil odpravo ali vsaj temeljito preoblikovanje mednarodnega upravljanja BiH.

4.6. Dekonstrukcija diskurza o mednarodnem upravljanju Bosne in Hercegovine

Glede na analizo v poglavjih 4.2.-4.5. lahko ugotovimo, da se je ideja o mednarodnem upravljanju BiH oblikovala in se ohranja zato, ker prispeva h konstrukciji političnih identitet ključnih akterjev, ki sodelujejo v mednarodnem upravljanju – ZDA,

¹³³ Imenovanje posebnih predstavnikov ureja tudi III-302. člen Pogodbe o ustavi za Evropo: »Svet ministrov lahko na predlog ministra za zunanje zadeve Unije imenuje posebnega predstavnika za določena politična vprašanja.« (*Pogodba o ustavi za Evropo*, podpisana 29. oktobra 2004, do 1. maja 2005 še ni stopila v veljavo, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/JOhtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:SL:HTML>, 20. januar 2005.)

¹³⁴ Gre za naslednje govore EU: S/PV.3607: 31-2; S/PV.3723: 5-7; S/PV.3842 (Nadaljevanje): 10-12; S/PV.3892: 4-5; S/PV.4303: 20-1; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 14-15; S/PV.4484: 11-13; S/PV.4631: 22-3; S/PV.4837: 24-5; S/PV.4920: 26-8.

OIC, RF in EU. V zvezi s tem pa je mogoče zaključiti še nekaj: ideja o mednarodnem upravljanju BiH prispeva tudi h konstrukciji identitete mednarodne skupnosti. Diskurzi štirih ključnih akterjev ter VS OZN v odnosu do BiH namreč uveljavljajo določene zahteve ter s tem podpirajo ustrezno pojmovanje mednarodne skupnosti.¹³⁵

Pri tem gre najprej za mednarodno skupnost kot skupnost suverenih držav. Diskurz o mednarodnem upravljanju BiH temelji na zahtevi po vzpostavitvi BiH kot suverene države; mednarodno upravljanje BiH je upravičeno, ker naj bi vodilo k uresničitvi tega cilja. Poleg tega se s skupnim diskurzom o mednarodnem upravljanju BiH obnavljata še vsaj dve od načel, ki so zapisana v Ustanovni listini (UL) OZN (2/1. in 2/4. člen)¹³⁶ in Deklaraciji sedmih načel¹³⁷ (načelo izogibanja grožnji ali uporabi sile proti ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti katere koli države in načelo suverene enakosti držav).

Konstrukcijo identitete mednarodne skupnosti lahko opazujemo tako v diskurzih ZDA, OIC, RF in EU na razpravah VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH kot tudi v diskurzu VS v resolucijah, ki so bile sprejete na teh razpravah.

ZDA so v svojih govorih v VS kot prednostno v BiH večkrat poudarile utrjevanje osrednjih državnih institucij (S/PV.4136: 12; S/PV.4303: 9; S/PV.4484: 16), kar pomeni krepitev BiH kot države. Marca 2004 so ZDA izjavile, da izvajanje reform BiH omogoča napredek, s katerim bo ta država v prihodnosti lahko polno sodelujoča članica mednarodne skupnosti (S/PV.4920: 23). BiH torej še ni polno sodelujoča članica mednarodne skupnosti; to bo šele, ko bodo dokončane reforme za krepitev državnosti BiH. Vzpostavitev BiH kot države podpira tudi praksa izključevanja v diskurzu ZDA: nanaša se na vojne zločince, skrajne nacionaliste in organizirani kriminal (S/PV.4136: 10; S/PV.4209: 6); torej elemente, ki bi s svojim delovanjem lahko oslabili BiH kot državo. Od načel, ki jih najdemo v UL OZN (2/1. in 2/4. člen) in Deklaraciji sedmih načel, so ZDA omenile suverenost BiH, in sicer marca 2001 v zvezi s svojo zaskrbljenostjo zaradi sklenitve posebnega sporazuma o vzporednih odnosih med takratno ZRJ in Republiko Srbsko (S/PV.4303: 9).

Kot smo videli, diskurz OIC podpira vzpostavitev BiH kot večetnične države, ker naj bi to zagotavljalo ohranjanje islamske identitete v BiH. Razen suverenosti BiH je IC

¹³⁵ Pri analizi konstrukcije identitete mednarodne skupnosti v diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH privzemam institucionalistično opredelitev mednarodne skupnosti (Benko 2000: 127-8).

¹³⁶ *Charter of the United Nations*, podpisan 26. junija 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945, <http://www.un.org/aboutun/charter>, 25. julij 2004.

¹³⁷ Več o Deklaraciji sedmih načel v poglavju 2.1.

zunanjih ministrov v vseh svojih resolucijah o situaciji v BiH od 1995 do 2004 poudaril še privrženost ozemeljski celovitosti BiH (resolucije št. 6/23-P; 6/24-P; 7/25-P; 7/26-P; 9/27-P; 10/28-P; 9/29-P; 2/30-P; 15/31-P). Podobno se praksa izključevanja v diskurzu OIC nanaša na (bosanske) Srbe, ker so v vojni v BiH 1992-1995 delovali proti suverenosti in ozemeljski celovitosti BiH (resolucije št. 6/23-P; 6/24-P; 7/25-P IC zunanjih ministrov).

Rusija je v večini svojih govorov v VS kot glavno nalogo mirovnega procesa v BiH izpostavila oblikovanje celovite in večetnične države (S/PV.3842: 10; S/PV.3892: 13; S/PV.4136: 10; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 5; S/PV.4484: 21). Vendar od načel v UL OZN (2/1. in 2/4. člen) in Deklaraciji sedmih načel od decembra 1995 do marca 2004 ni omenjala ne suverenosti ne ozemeljske celovitosti BiH, temveč se praksa izključevanja v njenem diskurzu nanaša na BiH kot protektorat mednarodne skupnosti, na predloge v zvezi z razdelitvijo BiH na kantone (to bi pomenilo odpravo entitet in s tem avtonomije Republike Srbske) ter na enostransko delovanje članic VS OZN oziroma glavnih zunanjih akterjev v mirovnem procesu v BiH (S/PV.3842: 9; S/PV.4136: 10; S/PV.4209: 6; S/PV.4303: 6; S/PV.4379 (Nadaljevanje 1): 5-6; S/PV.4484: 20; S/PV.4837: 17; S/PV.4920: 13).¹³⁸ Diskurz Rusije se tako glede konstrukcije identitete mednarodne skupnosti razlikuje od diskurzov ostalih treh ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH po tem, da z vidika Deklaracije sedmih načel namesto ozemeljske celovitosti in suverenosti držav poudarja politično neodvisnost držav, načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov ter dolžnost držav do medsebojnega sodelovanja.

Unija je decembra 1997 poudarila, da ne bo tolerirala poskusov, ki bi spodkopavali suverenost BiH (S/PV.3842 (Nadaljevanje): 12). Poleg tega je izjavila, da je njen končni cilj BiH znotraj meja, ki jih bodo spoštovale sosede (*ibid.*); s tem se je zavzela za ozemeljsko celovitost BiH. Marca 2001 je Unija v zvezi z regionalnim sodelovanjem BiH neposredno omenila »načela suverenosti, ozemeljske celovitosti in nedotakljivosti meja Bosne in Hercegovine« in dodala, da mora s sporazumom dogovorjeno vzporedno razmerje med Republiko Srbsko in ZRJ ostati skladno s suverenostjo in ozemeljsko celovitostjo BiH (S/PV.4303: 21).

V skupnem diskurzu v resolucijah VS v zvezi z mednarodnim upravljanjem BiH od decembra 1995 do marca 2004 razlike med diskurzi štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH niso vidne. VS je ves čas izražal nezadržno podporo režimu za mednarodno upravljanje BiH. Z resolucijo št. 1031(1995) je odobril

¹³⁸ Več o omenjenih praksah izključevanja v poglavju 4.4.

imenovanje Visokega predstavnika in z resolucijo št. 1088(1996) njegovo pooblastilo, da daje priporočila oblastem v BiH. VS je z resolucijo št. 1144(1997) podprl tudi Bonnske sklepe PIC, nato pa je vsako naslednje leto poudaril »svojo polno podporo /.../ funkciji Visokega predstavnika« ter ponovno potrdil pooblastila, ki jih je Visoki predstavnik dobil z Bonnskimi sklepi PIC (resolucije št. 1174(1998); 1247(1999); 1305(2000);¹³⁹ 1357(2001);¹⁴⁰ 1423(2002);¹⁴¹ 1491(2003)¹⁴²).

VS je dosledno podpiral tudi ostale ključne elemente režima za mednarodno upravljanje BiH. Podpora VS delovanju PIC in Upravnega odbora do leta 1998 je bila razvidna v poglavju 2.5. Z resolucijo št. 1174(1998) je VS nato podprl sklep, ki ga je Upravni odbor PIC sprejel na zasedanju v Luksemburgu junija 1998; z resolucijama št. 1247(1999) in 1305(2000) pa je izrazil podporo sklepom ministrskih zasedanj PIC decembra 1998 v Madridu in maja 2000 v Bruslju. Po letu 2000, ko se PIC ni več sestajal, je VS v resolucijah redno izražal podporo sklepom preteklih ministrskih zasedanj PIC (1357(2001); 1423(2002); 1491(2003)). Od leta 2002 VS poleg tega poudarja svojo privrženost »relevantnim odločitvam Sveta za uresničevanje miru« (1423(2002); 1491(2003)), h katerim lahko štejemo odločitve Upravnega odbora PIC.

Ob podpori režimu za mednarodno upravljanje BiH v skoraj vseh naštetih resolucijah VS najdemo dikcijo, ki izraža njegovo privrženost »političnemu reševanju konfliktov v nekdanji Jugoslaviji ter ohranjanju suverenosti in ozemeljske celovitosti vseh tamkajšnjih držav znotraj njihovih mednarodno priznanih meja« (1088(1996); 1144(1997); 1174(1998); 1247(1999); 1305(2000); 1357(2001); 1423(2002); 1491(2003)). Glede BiH pa VS od leta 2002 opozarja na potrebo po krepitvi skupnih institucij, ki naj bi »pospešile vzpostavitev polno delujoče, življenja sposobne države, ki se bo sposobna integrirati v evropske strukture« (resoluciji št. 1423(2002) in 1491(2003)).

Tako se VS sklicuje na načela mednarodnega prava (2/1. in 2/4. člen UL OZN; Deklaracija sedmih načel), hkrati pa prepozna, da BiH še ni polno delujoča, življenja sposobna država, ki bi se bila sposobna integrirati v evropske strukture (resoluciji VS št. 1423(2002) in 1491(2003)). BiH torej načelom, na katerih temelji mednarodna

¹³⁹ SC Res. 1305(2000), 21. junij 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/491/85/PDF/N0049185.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

¹⁴⁰ SC Res. 1357(2001), 21. junij 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/420/28/PDF/N0142028.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

¹⁴¹ SC Res. 1423(2002), 12. julij 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/477/85/PDF/N0247785.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

¹⁴² SC Res. 1491(2003), 11. julij 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/425/00/PDF/N0342500.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

skupnost, še ne ustreza popolnoma. Nasprotje med v diskurzu VS implicitno navzočo mednarodno skupnostjo, v kateri veljajo splošno priznana načela, in BiH kot državo, ki tem načelom ne ustreza, je konstitutivno za identiteto mednarodne skupnosti ter hkrati upravičuje mednarodno upravljanje BiH.

Zgornje binarno nasprotje je namreč mogoče razumeti kot prakso izključevanja (Campbell 1992/1998: 68): VS OZN prek diskurza o mednarodnem upravljanju izključuje BiH kot državo, ki še ni polno delujoča in življenja sposobna; mednarodno upravljanje je potrebno, dokler BiH ne ustreza načelom, na katerih temelji mednarodna skupnost. VS z diskurzom o mednarodnem upravljanju BiH tako obnavlja načela, na katerih temelji mednarodna skupnost (predvsem suverenost in ozemeljsko celovitost držav) ter s tem prispeva h konstrukciji identitete mednarodne skupnosti in k načinu njenega ravnanja glede BiH.

S tega vidika za režim za mednarodno upravljanje BiH velja ugotovitev, da sodi med tiste mednarodne režime, ki ne služijo le za regulacijo ravnanja držav skladno z elementi režima, temveč imajo tudi konstitutivno vlogo (Roter 1999: 54). Lahko rečemo, da režim s svojim diskurzom sodeluje pri ustvarjanju skupnega družbenega sveta s tem, ko določa pomen ravnanja akterjev na določenem področju mednarodnih odnosov (Hasenclever, Mayer in Rittberger 1997: 163; Roter 1999: 54).

Videli smo, da tako na ravni mednarodne skupnosti (v diskurzu VS OZN) kot v diskurzih štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH najdemo diskurzivne formacije, ki podpirajo mednarodno upravljanje BiH. Diskurzivna formacija pomeni uporabo določenih izrazov ali njihovo razvrstitev v stavke in nize izjav, ki prispeva k takšni podobi političnih razmer, ki je sprejeta kot naravna (Debrix 2002: 217).

Opredelitev diskurzivnih formacij je izhodiščna točka dekonstrukcije. Kot je bilo omenjeno v poglavju 3.3.2., dekonstrukcija nato izpelje dve gibanji: ugotovljene diskurzivne formacije (kot so binarna nasprotja in prakse izključevanja) obrne ter jih vpiše nazaj v sistem diskurza; na ta način pride do alternative rešitvi, ki jo podaja diskurz (Grilc 1999: 162-3; Milliken 1999: 242-3). Kakšno alternativo mednarodnemu upravljanju BiH torej dobimo, če tako na novo opredelimo binarna nasprotja ter prakse izključevanja v diskurzih ZDA, OIC, RF in EU ter v diskurzu VS OZN o mednarodnem upravljanju BiH?

Tako uporaba diskurzivnih formacij kot njihova dekonstrukcija potekata znotraj določenega konteksta. Kot pravi K. Fierke (2002: 346), neka država s strani druge politične skupnosti ali mednarodnega akterja pridobi določeno oznako (npr. nesposobne

države) znotraj specifičnega konteksta interakcije, v drugačnem kontekstu pa seveda lahko dobi drugo oznako. Znotraj konteksta mednarodne skupnosti kot skupnosti, v kateri veljajo določena načela (2/1. in 2/4. člen UL OZN; Deklaracija sedmih načel), je BiH pridobil oznako države, ki še ni polno delujoča ter življenja sposobna.

Za dekonstrukcijo diskurza o mednarodnem upravljanju BiH pa bom privzela kontekst mirovnega pristopa Transcend (Brand-Jacobsen 2002; Galtung 2002a, 2002b; Galtung in Tschudi 2002; Jacobsen in Brand-Jacobsen 2002). V poglavjih 3.1. in 3.2. sem namreč z njegovo pomočjo pokazala, da mednarodno upravljanje BiH ne omogoča samozadostnega doseganja trajnega miru, saj ne naslavlja temeljnega nasprotja v BiH niti stranem v BiH v njegovem okviru še ni bila ponujena alternativa, ki bi bila zanje privlačnejša od vztrajanja pri temeljnem nasprotju. S tega vidika lahko z uporabo dekonstrukcije razmislimo o tem, kje so meje režima za mednarodno upravljanje BiH ter o možnih alternativnih načinih upravljanja konflikta.

Dekonstrukcija vključuje obrat binarnega nasprotja, ki sem ga našla v diskurzu VS OZN (resoluciji št. 1423(2002) in 1491(2003)), kar v tem primeru pomeni, da bom dala pri gledanju na problematiko miru v BiH prednost BiH in ne mednarodni skupnosti. Pri dekonstrukciji bom upoštevala dve komponenti predloga za trajno samozadostno doseganje miru v BiH, ki sta bili opisani v poglavju 3.1.: reševanje temeljnega nasprotja z odgovorno uporabo avtonomije za vse tri strani v BiH ter spodbudo za doseganje te rešitve, integracijo BiH v EU (Galtung 2002a, 2002b; Bildt 2001).

Redefinicija binarnega nasprotja v diskurzu VS OZN (resoluciji št. 1423(2002) in 1491(2003)) pomeni obravnavo BiH kot enakovredne članice mednarodne skupnosti; VS s tega vidika BiH ne bi več presojal glede na to, kako ustreza načelom suverenosti in ozemeljske celovitosti. To bi omogočilo premislek o uvajanju avtonomije za vsako od treh strani v BiH kot nižje in manj konfliktne stopnje izražanja pravice do samoodločbe (Galtung 2002b: 129). Po drugi strani bi z vidika redefinicije VS obravnaval BiH kot državo, ki je že polno delujoča ter življenja sposobna; to bi zmanjšalo njegovo podporo mednarodnemu upravljanju BiH.

K dekonstrukciji diskurza o mednarodnem upravljanju BiH spadajo še redefinicije glavnih binarnih nasprotij in praks izključevanja v diskurzih štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH. Kot smo videli, ZDA izključujejo nacionalistične politike v BiH ter, dokler BiH obtožencev za vojne zločine ne izroči ICTY, članstvo BiH v PZM zveze Nato (S/PV.4136: 10; S/PV.4209: 6; S/PV.4920: 23). OIC izključuje oziroma molči o pravici bosanskih Hrvatov in bosanskih Srbov do samoodločbe

(resolucije št. 6/23-P; 6/24-P; 7/25-P; 9/29-P; 2/30-P IC zunanjih ministrov). RF s svojim diskurzom, čeprav od oktobra 2002 ne več eksplicitno, izključuje možnost odvisnosti BiH od mednarodne skupnosti (S/PV.4136: 10; S/PV.4209: 6; S/PV.4837: 17; S/PV.4920: 12). EU pa odgovornost za integracijo BiH prelaga na BiH samo (S/PV.4484: 11-12; S/PV.4837: 27; S/PV.4920: 27). Z vidika teh diskurzov si je nemogoče zamisliti, da bi bila vsaki od treh strani v BiH omogočena notranja avtonomija ali da bi se BiH pospešeno integriralo v EU, kot predlaga v poglavju 3.1. orisani mirovni predlog (Galtung 2002b: 129; Bildt 2001: 156-7).

Redefinicija naštetih diskurzivnih formacij lahko omogoči premik v smeri obeh komponent predloga za trajno samozadostno doseganje miru v BiH (Galtung 2002b: 129; Bildt 2001: 156-7). V primeru ZDA bi redefinicija pomenila upoštevanje, da je za uspešno reševanje konflikta v BiH poglede strani, ki so stranke v sporu (bošnjaške, hrvaške in srbske strani), potrebno vključiti, ne pa izključiti; pomenila bi tudi dopuščanje možnosti sprejema BiH v PZM zveze Nato. Tako bi se lahko približali Galtungovemu (2002b: 129) predlogu za reševanje temeljnega nasprotja, tj. avtonomiji za vse tri strani v BiH; poleg tega bi redefinicija povečala možnost integracije BiH v evroatlantske institucije.

Približevanje Galtungovemu (2002b: 129) predlogu za reševanje temeljnega nasprotja bi omogočila tudi redefinicija praks izključevanja v diskurzu OIC, saj pomeni prepoznavanje pravice bosanskih Hrvatov in bosanskih Srbov do samoodločbe.

Ob predlogu za trajno samozadostno doseganje miru v BiH (Galtung 2002b; Bildt 2001) pa je potrebno upoštevati tudi, da BiH pri reševanju temeljnega nasprotja ter integraciji v EU potrebuje vodstvo ter podporo mednarodne skupnosti, čeprav ne nujno v obliki mednarodnega upravljanja. To upoštevanje vsebuje redefinicija glavne prakse izključevanja v diskurzu RF o mednarodnem upravljanju BiH, ki se nanaša na odvisnost BiH od mednarodne skupnosti (S/PV.4837: 17; S/PV.4920: 12).

Redefinicija binarnih nasprotij ter praks izključevanja v diskurzu EU zadeva predvsem drugo komponento predloga za trajno samozadostno doseganje miru v BiH, tj. integracijo v EU. Diskurz EU BiH prikazuje kot še ne povsem odgovorno državo in kot krizno okolje (S/PV.4484: 11-12). S konstrukcijo in proizvajanjem BiH kot grožnje varnosti je v diskurzu EU povezano pričakovanje, da naj bi BiH v celoti poskrbel za svoje približevanje EU, in sicer s hitrim izvajanjem reform (S/PV.4484: 11-12; S/PV.4837: 25; S/PV.4920: 27). Redefinicija bi pomenila, da Unija BiH ne bi več obravnavala kot krizno okolje niti kot še ne povsem odgovorno državo. Enakovrednejši

odnos bi poleg izraza namena končne včlanitve BiH s strani EU zahteval še upoštevanje, da je integracija BiH v interesu EU in ne le BiH. Skratka, kot priporoča Bildt (2001: 156), bi morala Unija prevzeti del odgovornosti za integracijo BiH.

Prikazana dekonstrukcija je postavila na glavo hierarhična razmerja, ki urejajo diskurze ZDA, OIC, RF, EU ter VS OZN o mednarodnem upravljanju BiH. Kot smo videli, je BiH ravno v diskurzih akterjev, ki imajo največ vpliva na ustvarjanje miru v BiH – ZDA, EU ter VS OZN, označen z negativnimi predznaki: kot država, ki še ni del civiliziranega sveta oziroma še ni urejena (S/PV.3607: 21; S/PV.4920: 23), kot krizno okolje in ne povsem odgovorna država (S/PV.4484: 11-12) in kot država, ki ni polno delujoča in življenja sposobna (resoluciji VS št. 1423(2002) in 1491(2003)). Vse našete diskurzivne formacije služijo nadaljevanju mednarodnega upravljanja BiH. Šele z dekonstrukcijo je mogoče znotraj teh diskurzivnih formacij vzpostaviti enakovreden odnos med avtorjem diskurza in BiH; glede na to lahko v kontekstu Galtungovih (2002a, 2002b) priporočil za upravljanje konfliktov ugotovim, da njihova redefinicija pomeni gibanje v smeri odprave mednarodnega upravljanja BiH.

4.7. Sklep

Glede na zgoraj povedano je mogoče ugotoviti, da tisti akterji, ki imajo največ vpliva na mednarodno upravljanje BiH (ZDA, EU ter VS OZN), v svojih diskurzih o BiH uporabljajo strategije drugosti. Logika identitete sama zase zahteva le prepoznavanje razlike (Campbell 1992/1998: 50). Vzpostavljanje identitete politične skupnosti, torej zagotavljanje urejenega jaza in urejenega sveta, pa poleg tega pogosto vključuje opredeljevanje elementov, ki kot oblike drugosti motijo red (*ibid.*). Takšne 'motnje' reda so predstavljene kot iracionalnost, nenormalnost, nesposobnost, nered (*ibid.*). S tega vidika je glavna nevarnost v procesu performativne konstrukcije identitete politične skupnosti možnost, da bi prepoznano razliko obravnavali kot drugost, saj bi se v tem primeru identiteta politične skupnosti namesto kot zgolj prepoznavanje razlike glede na drugo politično skupnost vzpostavila kot odklanjanje te razlike (*ibid.*: 51, 42).

Slednje predstavlja ključen problem tudi pri diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH. Uporaba strategij drugosti v diskurzih ZDA, EU in VS OZN bi lahko onemogočila premik v smeri uresničevanja priporočil za trajno samozadostno doseganje miru v BiH (Galtung 2002a, 2002b; Bildt 2001). Predstavljanje BiH kot države, ki še ni popolnoma urejena, odgovorna oziroma življenja sposobna, namreč po eni strani zmanjšuje

možnost, da bi stranem v BiH dopustili, da se pogovorijo o načinu reševanja temeljnega nasprotja, ki bi lahko vključeval uporabo avtonomije (Galtung 2002b: 129). Poleg tega takšen prikaz BiH vodi k odlaganju približevanja BiH EU, ki stranem v BiH pomeni glavno spodbudo za reševanje temeljnega nasprotja.

Odnos ZDA, EU ter VS OZN do BiH lahko zato povzamemo z Derridajevim (1967/1998: 36) pojmom razlike. Razlika (*ibid.*) označuje hkratno diskurzivno proizvajanje tako razlikovanja kot odlaganja.¹⁴³ Glede na to diskurz o mednarodnem upravljanju BiH služi proizvajanju razlike med ZDA, EU in načeli, ki jih najdemo v diskurzu VS OZN, na eni strani ter BiH na drugi: razlikovanju med BiH in urejenimi političnimi skupnostmi, ki jim ta država še ni dorasla, se pridružuje odlaganje približevanja BiH tem političnim skupnostim.

S tega vidika je problem predstavljanja BiH v diskurzih ZDA, EU in VS OZN, ki vključuje uporabo strategij drugosti, mogoče postaviti kot vprašanje etike v mednarodnih odnosih.¹⁴⁴ Konstrukcija identitete, ki se ne ustavi pri prepoznavanju razlike, temveč to razliko preoblikuje v drugost, je namreč lahko konfliktna, saj lahko uporaba strategij drugosti v procesu performativne konstrukcije identitete politične skupnosti med opazovanim akterjem in njegovim drugim v končni fazi vzpostavi odnos nasilja (Campbell 1992/1998: 70).

V zvezi s tem je bistveno vprašanje, ali lahko najvplivnejši akterji v mednarodnem upravljanju BiH (ZDA, EU in VS OZN) spremenijo način prikazovanja BiH v svojih diskurzih. Vprašanje možnosti za spremembo diskurzivnega predstavljanja BiH je še posebej pomembno v primeru Unije, ki je marca 2002 prevzela pobudo v diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH. V poglavjih 4.2., 4.3. in 4.4. smo videli, da se od ostalih treh ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH predvsem ZDA in RF strinjata s pobudami EU, medtem ko jim OIC ne nasprotuje. VS OZN prav tako sprejema pobude EU. Z resolucijama št. 1423(2002) in 1491(2003) je pozdravil ustanovitev ter začetek delovanja EUPM v BiH. Ko je marca 2002 Evropski svet s Skupnimi ukrepi 2002/211/SZVP četrtega Visokega predstavnika Paddyja Ashdowna razglasil za PPEU v BiH, je VS slednjemu z resolucijo št. 1423(2002) kot edinemu od dosedanjih Visokih predstavnikov izrazil dobrodošlico ob njegovem prihodu v BiH.

¹⁴³ Derrida (1967/1998: 36) za ponazarjanje hkratnega diskurzivnega proizvajanja razlikovanja in časovnega odloga uporablja lastno skovanko *la différance*. Slednjo se v slovenskih prevodih označuje s terminom 'razlika' (Derrida 1994: 3, 1967/1998: 36).

¹⁴⁴ Campbell (2001: 446) etiko razume kot področje, ki je opredeljeno z vprašanjem, kako ravnamo s svojo odgovornostjo do drugega.

Evropski svet je julija 2004 sprejel Skupne ukrepe 2004/569/SZVP,¹⁴⁵ s katerimi je na novo opredelil mandat PPEU v BiH. V njih (2. člen) je zapisano, da bo mandat PPEU zasnovan na političnih ciljih EU v BiH, katerih namen je stabilna, življenja sposobna, mirna in večetnična država BiH. Evropski svet s tem nadaljuje diskurz, ki ga je Unija v zvezi z BiH uporabljala v VS OZN, saj njegova dikcija (*ibid.*) pove, da BiH še ni stabilna, življenja sposobna niti mirna država. Po drugi strani Evropski svet (*ibid.*) v nasprotju z diskurzom EU v VS omenja članstvo BiH v EU. Vendar njegova dikcija sporoča le, da bo mandat PPEU v BiH trajal, dokler BiH ne bo nepovratno na poti proti članstvu v EU (*ibid.*), še vedno pa ne obravnava BiH kot možne prihodnje članice EU. V diskurzu EU se torej v odnosu do BiH ohranjajo strategije drugosti.

Dekonstruktivski pristop narekuje, da je treba premisliti še, kakšna bi bila alternativna podoba mednarodnega zagotavljanja miru v BiH, če ključni akterji v njem ter VS OZN v odnosu do BiH ne bi uporabljali strategij drugosti in če bi se uresničilo priporočila za trajno samozadostno doseganje miru v BiH (Galtung 2002a, 2002b; Bildt 2001).

Tudi tu izhajam iz Derridajevega (1967/1998: 36) pogleda, da je vsako strukturo mogoče spreminjati le od znotraj in v njenem jeziku. Če bi torej želeli spremeniti režim za mednarodno upravljanje BiH, bi morali razmišljati v jeziku mednarodnega upravljanja BiH ter se hkrati gibati po mejah tega sistema. Kot meje mednarodnega upravljanja BiH lahko opredelimo tisto, kar bi ob svoji odpravi pomenilo tudi odpravo mednarodnega upravljanja BiH. S tega vidika so meje mednarodnega upravljanja BiH zapisane v 10. aneksu k Daytonskemu sporazumu. Premik do njih bi pomenil, da mednarodna skupnost v osebi Visokega predstavnika ne bi več imela pooblastil, s katerimi lahko posega v suverenost BiH.

¹⁴⁵ Council Joint Action 2004/569/CFSP of 12 July 2004 on the mandate of the European Union Special Representative in Bosnia and Herzegovina and repealing Council Joint Action 2002/211/CFSP, <http://www.eusrbih.org/legal-docs/pdf/eusr-joint-action.pdf>, 12. september 2004.

5. Zaključek

Analizo mednarodnega upravljanja BiH in diskurza, ki ga spremlja, sem zasnovala na treh predpostavkah. V uvodu sem predpostavila, da lahko sistem mednarodnega upravljanja BiH obravnavam kot režim. Analizo diskurza v četrtem poglavju mi je omogočila predpostavka, da se družbena resničnost oblikuje prek družbene prakse, pri čemer je ključni dejavnik oblikovanja resničnosti diskurz.¹⁴⁶ Poleg tega sem predpostavila še, da diskurz vedno interpretira tisto, o čemer govori, zato ga lahko vedno vidimo kot političnega; glavna politična funkcija diskurzov v mednarodnih odnosih je vzpostavljanje in obnavljanje političnih identitet akterjev, ki te diskurze uporabljajo.¹⁴⁷

Prva teza, ki sem jo preverjala v nalogi, je bila, da mednarodno zagotavljanje miru v BiH, ki temelji na mednarodnem upravljanju BiH, ne omogoča trajnega doseganja miru v BiH. Tezo sem preverila z uporabo mirovnega pristopa Transcend,¹⁴⁸ ki je pokazal, da mednarodno upravljanje v BiH neposredno naslavlja strukturno nasilje, ne pa tudi kulturnega, ki je zasidrano najgloblje, kar pomeni, da se ohranja temeljno nasprotje med interesi treh strani, iz katerega izhaja konflikt v BiH. Z uporabo mirovnega pristopa Transcend sem tezo tako lahko potrdila, vendar v spremenjeni obliki: mednarodno upravljanje BiH ne zagotavlja samozadostnega doseganja trajnega miru (mir v BiH bi se namreč ob predpostavki stalne prisotnosti režima za mednarodno upravljanje BiH dolgoročno verjetno lahko ohranjal).

V uvodu sem si postavila še dodatno raziskovalno vprašanje: zakaj in na kakšen način se je oblikovala in se ohranja ideja o mednarodnem upravljanju BiH? V diskurzivni analizi, v kateri sem kot postopka uporabila dvojno branje in dekonstrukcijo, sem pokazala, da se režim za mednarodno upravljanje BiH ohranja zato, ker se njegov obstoj sklada z identitetami štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH (ZDA, OIC, RF in EU).

Diskurzi štirih ključnih akterjev v mednarodnem upravljanju BiH, kot tudi diskurz VS OZN, se ob prvem branju zdijo objektivni. Z vidika drugega branja, ob pozornosti na navidez nepomembne pridevnike, prispodobe in metafore, pa se izkaže, da gre za strukturirane diskurze, ki se za vzpostavljanje in obnavljanje identitet akterjev, ki te

¹⁴⁶ Glej poglavje 3.3.1.

¹⁴⁷ Glej poglavje 3.3.1.

¹⁴⁸ Več o izboru pristopa Transcend glej v poglavju 3.1.

diskurze uporabljajo, poslužujejo različnih diskurzivnih strategij.¹⁴⁹ Za analizo diskurzivnih strategij, do katerih sem prišla s pomočjo dvojnega branja, sem uporabila dekonstrukcijo; z njo sem pokazala, da jezikovne oznake, ki jih predvsem diskurzi ZDA, EU in VS OZN dajejo BiH, razen identitet, ki jih ti diskurzi vzpostavljajo in obnavljajo, nimajo trdnih temeljev. Ta ugotovitev mi je v poglavju 4.7. omogočila premislek, da mednarodno upravljanje BiH vsaj v obstoječi obliki¹⁵⁰ ni edini možni način (mednarodnega) zagotavljanja miru v BiH.

Iz diskurzivne analize¹⁵¹ je razvidno še, da v diskurzu o mednarodnem upravljanju BiH sčasoma prevladuje diskurz EU. Glede na to in glede na zgoraj opisane ugotovitve je mogoče reči, da se bo režim za mednarodno upravljanje BiH verjetno nadaljeval, dokler se bo njegov obstoj skladal s tem, kako svoje identitete opredeljujejo štirje ključni akterji v mednarodnem upravljanju BiH in predvsem EU.

Na začetku naloge smo videli, da se delitve v BiH povezujejo z enakovrednimi delitvami v regiji zahodnega Balkana in v mednarodni skupnosti. Prav zaradi danosti, ki iz BiH delajo možno konfliktno območje, je lahko BiH kot država dejavnik regionalne in mednarodne stabilnosti, vendar le, če ji s pomočjo mednarodne skupnosti uspe, da preseže svoja notranja nasprotja. Alternativna podoba BiH govori o eskalaciji miru namesto o eskalaciji konflikta.

¹⁴⁹ Za več o diskurzivnih strategijah glej poglavja 4.2.-4.6.

¹⁵⁰ Glej poglavje 2.5.3.

¹⁵¹ Glej poglavja 4.2.-4.7.

6. Uporabljeni viri

6.1. Sekundarni viri

Benko, Vladimir (1997) *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Benko, Vladimir (2000) *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Bennington, Geoffrey (1999) Duhov duh navdihne duha. Spremnna beseda k Jacques Derrida: *O duhu: Heidegger in vprašanje*, 137-50. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Bildt, Carl (1999) *Zadatak mir*. Beograd: Radio B92.

Bildt, Carl (2001) A Second Chance in the Balkans. *Foreign Affairs* 80(1), 148-59.

Brand-Jacobsen, Kai Frithjof (2002) Peace: The Goal and the Way. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 16-25. London: Pluto Press.

Brand-Jacobsen, Kai Frithjof in Carl G. Jacobsen (2002) Beyond Mediation: Towards More Holistic Approaches to Peace-building and Peace Actor Empowerment. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 49-86. London: Pluto Press.

Brglez, Milan (2002) Nato Enlargement and Slovenia: Interpreting, Mapping, and Constructing International Relations Perspectives. V Zlatko Šabič in Charles Bukowski (ur.) *Small States in the Post-Cold War World*, 25-52. London: Praeger.

Buzan, Barry, Ole Wæver in Jaap de Wilde (1998) *Security: a New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner.

Campbell, David (1992/1998) *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Campbell, David (2001) International Engagements: The Politics of North American International Relations Theory. *Political Theory* 29(3), 432-48.

Campbell, David (2002) Atrocity, memory, photography: imaging the concentration camps of Bosnia – the case of ITN versus *Living Marxism*, Part 2. *Journal of Human Rights* 1(2), 143-72.

Chandler, David (2003) The European Union and Governance in the Balkans: A Unequal Partnership. *European Balkan Observer* 1(2), 5-9.

- Debrix, François (2002) Language as Criticism: Assessing the Merits of Speech Acts and Discursive Formations in International Relations. *New Political Science* 24(2), 201-19.
- Derrida, Jacques (1967/1998) *O gramatologiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Derrida, Jacques (1987/1999) *O duhu: Heidegger in vprašanje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Derrida, Jacques (1994) *Izbrani spisi*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
- EUPM (2004) *Strength by Country*, <http://www.eupm.org/people/31/sn.htm>, 14. avgust 2004.
- Evropska komisija (2001) *Bosnia and Herzegovina: Country Strategy Paper 2002-2006*, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/bosnie_herze/csp/02_06_en.pdf, 27. marec 2004.
- Evropska komisija (2004a) *The Western Balkans in Transition*, http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/occasional_papers/2004/ocp5_en.pdf, 27. marec 2004.
- Evropska komisija (2004b) *The EU's Relations with Bosnia and Herzegovina: Overview*, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/bosnie_herze/index.htm, 1. junij 2004.
- Evropska komisija (2004c) *Bosnia and Herzegovina: Commission approves Feasibility Study*, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/news/ip03_1563.htm, 1. junij 2004.
- Evropska komisija (2004d) *The EU and how it works at the UN*, http://europa-eu-un.org/articles/en/article_1002_en.htm, 15. december 2004.
- Fierke, Karin M. (2002) Links Across the Abyss: Language and Logic in International Relations. *International Studies Quarterly* 46(3), 331-54.
- Galtung, Johan (2002a) Conflict, War and Peace: A Bird's Eye View. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 3-15. London: Pluto Press.
- Galtung, Johan (2002b) The State/Nation Dialectic: Some Tentative Conclusions. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 126-41. London: Pluto Press.
- Galtung, Johan, Dietrich Fischer in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (2002) Preface: TRANSCEND: A Philosophy of Peace – And One Way of Enacting It. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, xiii-xxiii. London: Pluto Press.

Galtung, Johan in Finn Tschudi (2002) *Crafting Peace: On the Psychology of the TRANSCEND Approach*. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 151-71. London: Pluto Press.

Gellner, Ernest (1997) *Nationalism*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Glenny, Misha (2001) *Balkan 1804-1999. I. Deo: Nacionalizam, rat i velike sile*. Beograd: B92.

Grilc, Uroš (1998) Logika dopolnila. Spremna beseda k Jacques Derrida: *O gramatologiji*, 383-428. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Grilc, Uroš (1999) Od reprezentacije k prikazni. Spremna beseda k Jacques Derrida: *O duhu: Heidegger in vprašanje*, 151-84. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Hasenclever, Andreas, Peter Mayer in Volker Rittberger (1997) *Theories of International Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hay, Colin (2002) *Political Analysis: A Critical Introduction*. Houndmills, New York: Palgrave.

Holbrooke, Richard (1998) *To End a War*. New York: Random House.

Huysmans, Jef (1998) Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe. *European Journal of International Relations* 4(4), 479-505.

ICG (2003) *Bosnia's Nationalist Governments: Paddy Ashdown and the Paradoxes of State-Building*, http://www.crisisweb.org/library/documents/report_archive/A401057_22072003.pdf, 1. junij 2004.

Jacobsen, Carl G. in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (2002) Peacemaking as Realpolitik, Conflict Resolution and Oxymoron: The Record; The Challenge. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 27-48. London: Pluto Press.

Knaus, Gerald in Felix Martin (2003) Lessons from Bosnia and Herzegovina: Travails of the European Raj. *Journal of Democracy* 14(3), 60-75.

Latal, Zdravko (2004) Eufor prihaja v BiH. *Delo* (16. 7.), 1.

Malcolm, Noel (1996) *Bosnia: A Short History*. London: Papermac.

Masker, John Scott (1998) Signs of a democratized foreign policy? Russian politics, public opinion, and the Bosnia crisis. *World Affairs* (Spring), http://www.findarticles.com/cf_0/m2393/n4_v160/20461050/print.jhtml, 25. marec 2004.

Milliken, Jennifer (1999) *The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods*. *European Journal of International Relations* 5(2), 225-54.

Ministrstvo za zunanje zadeve RF (2004a) *Russian Deputy Minister of Foreign Affairs Sergey Razov Interview with the Newspaper Izvestia, Published on September 10, 2003, under the Heading "We Are Coming to the Balkans in a Different Form"*, <http://www.ln.mid.ru/B1.nsf/arh/4841522AF7A5D9DD43256D9D004AF3D2?OpenDocument>, 24. junij 2004.

Ministrstvo za zunanje zadeve RF (2004b) *Transcript of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov Remarks and Replies to Media Questions Following Talks with Bosnia and Herzegovina Minister of Foreign Affairs Mladen Ivanic, Sarajevo, September 10, 2003*, <http://www.ln.mid.ru/B1.nsf/arh/0E900F58AE05EB3D43256D9E004EC85E?OpenDocument>, 24. junij 2004.

Ministrstvo ZDA za zunanje zadeve (2004) *Background Note: Bosnia and Herzegovina*, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2868.htm>, 1. junij 2004.

Mitchell, Christopher R. (1981) *The Structure of International Conflict*. Houndmills, London: Macmillan Press.

Nato (2004a) *Final communiqué: Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels, On 4 December 2003*, <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-152e.htm>, 23. maj 2004.

Nato (2004b) *Istanbul Summit Communiqué*, <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, 7. julij 2004.

Neumann, Iver B. (1996) *Self and Other in International Relations*. *European Journal of International Relations* 2(2), 139-74.

Neumann, Iver B. (1998) *European identity, EU expansion, and the integration/exclusion nexus*. *Alternatives: Social Transformation & Humane Governance* 23(3), 397-417, <http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=aph&an=1147724>, 14. februar 2005.

Norris, Christopher (1987) *Derrida*. London: Fontana Press.

Phinnemore, David (2003) *Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for Western Balkans?* *European Foreign Affairs Review* 8(1), 77-103.

Pisarna Visokega predstavnik (2004a) *BiH's Legislative and Executive Bodies*, <http://www.ohr.int/ohr-info/charts/>, 15. december 2004.

Pisarna Visokega predstavnik (2004b) *IC Warns BiH Authorities They Risk Squandering Chance of PfP Membership and Progress towards Europe*, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/press/default.asp?content_id=31845, 15. december 2004.

Pisarna Visokega predstavnika (2004c) *Transcript of TV Hayat »Korak« programme featuring High Representative*, http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressi/default.asp?content_id=31519, 15. december 2004.

Pisarna Visokega predstavnika (2004d) *General Information*, <http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/>, 15. december 2004.

Pisarna Visokega predstavnika (2004e) *Communiqué by the PIC Steering Board*, http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=33662, 15. december 2004.

Prezelj, Iztok (2000) *Varnost sodobne družbe kot večdimenzionalni pojav (oblikovanje metodološkega modela proučevanja ogrožanja varnosti)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rosenau, James (1996) Probing puzzles persistently: desirable but improbable future for IR theory. V Steve Smith, Ken Booth in Marysia Zalewski (ur.) *International Theory: Positivism and Beyond*, 309-17. Cambridge: Cambridge University Press.

Roter, Petra (1999) Od režimske teorije do teorij mednarodnih režimov: razvoj proučevanja mednarodnih režimov. *Časopis za kritiko znanosti* 27(197), 33-63.

SFOR (2004a) *SFOR Mission*, <http://www.nato.int/sfor/organisation/mission.htm>, 14. avgust 2004.

SFOR (2004b) *SFOR Organisation*, <http://www.nato.int/sfor/organisation/sfororg.htm>, 14. avgust 2004.

Smith, Steve (1999) Reflectivist and constructivist approaches to international theory. V John Baylis in Steve Smith (ur.) *The globalization of world politics: An introduction to international relations*, 224-50. Oxford: Oxford University Press.

Transcend (2002) Tripartite Europe: A TRANSCEND Perspective. V Johan Galtung, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (ur.) *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, 262-3. London: Pluto Press.

Yannis, Alexandros (2002) The Creation and Politics of International Protectorates in the Balkans: Bridges over Troubled Waters. *Journal of International Relations and Development* 5(3), 258-74.

Young, Oran R. (1994) *International Governance: Protecting the Environment in a Stateless Society*. Ithaca, London: Cornell University Press.

Zehfuss, Maja (2001) Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison. *European Journal of International Relations* 7(3), 315-48.

Žagar, Mitja (2001) Kako bi lahko razklenili začaran krog? (2) Posredovanje, mediacija ter usposabljanje za preprečevanje in razreševanje etničnih konfliktov. *Razprave in gradivo* (38/39), 68-93.

6.2. Primarni viri

An Agenda for Peace, Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, A/47/277 - S/24111, 17. junij 1992, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>, 2. avgust 2004.

Annex 4: Constitution of Bosnia and Herzegovina, podpisan in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=372, 1. junij 2004.

Annex 10: Agreement on Civilian Implementation, podpisan in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366, 1. junij 2004.

Bosnia and Herzegovina: Stabilisation and Association Report 2004, Evropska komisija, Bruselj, 1. april 2004, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/sap/rep3/cr_bih.pdf, 12. april 2004.

Brussels European Council 17 and 18 June 2004: Presidency Conclusions, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/81035.pdf, 7. julij 2004.

Charter of the Organisation of the Islamic Conference, podpisan 4. marca 1972, v veljavi od 1. februarja 1974, <http://www.un.int/oic/OIC%20Charter.htm>, 10. september 2004.

Charter of the United Nations, podpisan 26. junija 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945, <http://www.un.org/aboutun/charter>, 25. julij 2004.

Conclusions of the Peace Implementation Conference Held At Lancaster House London, sprejeti 8. decembra 1995, http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5168, 1. junij 2004.

Council Joint Action of 11 March 2002 on the appointment of the EU Special Representative in Bosnia and Herzegovina (2002/211/CFSP), <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/jol70p7EN.pdf>, 20. avgust 2004.

Council Joint Action 2004/569/CFSP of 12 July 2004 on the mandate of the European Union Special Representative in Bosnia and Herzegovina and repealing Council Joint Action 2002/211/CFSP, <http://www.eusrbih.org/legal-docs/pdf/eusr-joint-action.pdf>, 12. september 2004.

Declaration on Bosnia-Herzegovina, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/final24.htm>, 20. avgust 2004.

Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations, GA Res. 2526 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

Former Yugoslavia: The Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs Mr. Malcolm Rifkind, zapisnik z zasedanja britanskega parlamenta 22. novembra 1995,

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199596/cmhansrd/vo951122/debtext/51122-25.htm>, 5. december 2004.

International Covenant on Civil and Political Rights, sprejet z resolucijo Generalne skupščine OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm, 6. april 2005.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, sprejet z resolucijo Generalne skupščine OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ceschr.htm, 6. april 2005.

OHR Mission Implementation Plan, sprejel Upravni odbor PIC 30. januarja 2003, http://www.ohr.int/ohr-info/ohr-mip/default.asp?content_id=29145, 15. december 2004.

PIC Bonn Conclusions, sprejeti 10. decembra 1997, http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5182, 3. december 2003.

Pogodba o ustavi za Evropo, podpisana 29. oktobra 2004, do 1. maja 2005 še ni stopila v veljavo, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:SL:HTML>, 20. januar 2005.

Provisional Rules of Procedure of the Security Council, sprejel VS OZN 23. januarja 1946, <http://www.un.org/Docs/sc/scrules.htm>, 15. december 2004.

Putting People First, sprejeli vladni in parlamentarni predstavniki BiH 30. aprila 2003, http://www.ohr.int/archive/bjelasnica-declaration/default.asp?content_id=298043, 1. julij 2004.

Report from the Commission to the Council on the preparedness of Bosnia and Herzegovina to negotiate a Stabilisation and Association Agreement with the European Union, Evropska komisija, Bruselj, 18. november 2003, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/docs/com03_692_en.pdf, 15. december 2004.

Resolution No. 10/23-E, sprejeta na 23. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-12. decembra 1995, <http://www.oic-oci.org/english/fm/23/Resolutions23-EC.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 11/24-E, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/Resolutions24-EC.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 11/25-E, sprejeta na 25. zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-EC.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 12/26-E, sprejeta na 26. zasedanju IC zunanjih ministrov 28. junija – 1. julija 1999, <http://www.oic-oci.org/english/fm/26/26th-fm-Economical.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 13/27-E, sprejeta na 27. zasedanju IC zunanjih ministrov 27.-30. junija 2000, <http://www.oic-oci.org/english/fm/27/27th-fm-economical.htm#13004>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 14/28-E, sprejeta na 28. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2001, <http://www.oic-oci.org/english/fm/28/28-ICFM-ECO-en.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 14/29-E, sprejeta na 29. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2002, <http://www.oic-oci.org/english/fm/29/29%20icfm-eco-e.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 14/30-E, sprejeta na 30. zasedanju IC zunanjih ministrov 28.-30. maja 2003, <http://www.oic-oci.org/english/fm/30/30%20icfm-eco-e.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 14/31-E, sprejeta na 31. zasedanju IC zunanjih ministrov 14.-16. junija 2004, <http://www.oic-oci.org/english/fm/31/31%20icfm-eco1-eng.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 6/23-P, sprejeta na 23. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-12. decembra 1995, <http://www.oic-oci.org/english/fm/23/Resolutions23-P.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 6/24-P, sprejeta na 24. zasedanju IC zunanjih ministrov 9.-13. decembra 1996, <http://www.oic-oci.org/english/fm/24/Resolutions24-P.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 7/25-P, sprejeta na 25. zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-P.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 8/25-P, sprejeta na zasedanju IC zunanjih ministrov 15.-17. marca 1998, <http://www.oic-oci.org/english/fm/25/Resolutions25-P.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 7/26-P, sprejeta na 26. zasedanju IC zunanjih ministrov 28. junija – 1. julija 1999, <http://www.oic-oci.org/english/fm/26/26th-fm-Political.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 9/27-P, sprejeta na 27. zasedanju IC zunanjih ministrov 27.-30. junija 2000, <http://www.oic-oci.org/english/fm/27/27th-fm-political.htm#09>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 10/28-P, sprejeta na 28. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2001, <http://www.oic-oci.org/english/fm/28/28-ICFM-PIL-en.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 9/29-P, sprejeta na 29. zasedanju IC zunanjih ministrov 25.-27. junija 2002, <http://www.oic-oci.org/english/fm/29/29%20icfm-poll-e.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 2/30-P, sprejeta na 30. zasedanju IC zunanjih ministrov 28.-30. maja 2003, <http://www.oic-oci.org/english/fm/30/30%20icfm-poll-e.htm>, 20. avgust 2004.

Resolution No. 15/31-P, sprejeta na 31. zasedanju IC zunanjih ministrov 14.-16. junija 2004, <http://www.oic-oci.org/english/fm/31/31%20icfm-poll-eng.htm>, 20. avgust 2004.

S/PV.3607, 15. december 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N95/870/51/PDF/N9587051.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.3723, 12. december 1996, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N96/870/76/PDF/N9687076.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.3842, 18. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N97/867/88/PDF/N9786788.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.3842 (Resumption), 18. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N97/867/94/PDF/N9786794.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.3892, 15. junij 1998, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N98/854/84/PDF/N9885484.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4136, 9. maj 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/423/25/PDF/N0042325.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4162, 21. junij 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N00/491/79/PDF/N0049179.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4209, 26. oktober 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N00/711/55/PDF/N0071155.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4303, 22. marec 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/300/18/PDF/N0130018.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4379, 21. september 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/544/97/PDF/N0154497.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4379 (Resumption 1), 21. september 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N01/546/84/PDF/N0154684.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4484, 5. marec 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/272/39/PDF/N0227239.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4631, 23. oktober 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/656/45/PDF/N0265645.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4837, 8. oktober 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/546/70/PDF/N0354670.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

S/PV.4920, 3. marec 2004, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N04/258/22/PDF/N0425822.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1022(1995), 22. november 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/368/65/PDF/N9536865.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1031(1995), 15. december 1995, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/405/26/PDF/N9540526.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1088(1996), 12. december 1996, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/026/19/PDF/N9702619.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1144(1997), 19. december 1997, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/375/23/PDF/N9737523.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1174(1998), 15. junij 1998, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/167/58/PDF/N9816758.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1247(1999), 18. junij 1999, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/180/81/PDF/N9918081.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1305(2000), 21. junij 2000, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/491/85/PDF/N0049185.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1357(2001), 21. junij 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/420/28/PDF/N0142028.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1423(2002), 12. julij 2002, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/477/85/PDF/N0247785.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

SC Res. 1491(2003), 11. julij 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/425/00/PDF/N0342500.pdf?OpenElement>, 15. december 2004.

The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, podpisan in v veljavi od 14. decembra 1995, http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379, 1. junij 2004.

The National Security Strategy of the United States of America, Urad predsednika ZDA, Washington, september 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, 9. december 2004.

Treaty on European Union, podpisana 7. februarja 1992, v veljavi od 1. novembra 1993, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/C_2002325EN.000501.html, 25. september 2004.

United States Strategic Plan for International Affairs, Ministrstvo ZDA za zunanje zadeve, Washington, februar 1999, http://www.state.gov/www/global/general_foreign_policy/99_stratplan_toc.html, 5. december 2004.

Universal Declaration of Human Rights, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine OZN 217 A (III) 10. decembra 1948, <http://www.un.org/Overview/rights.html>, 5. september 2004.

Vienna Convention on Diplomatic Relations, podpisana 14. aprila 1961, v veljavi od 24. aprila 1964, <http://www.un.org/law/ilc/texts/diplomat.htm>, 31. julij 2004.